

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

2.
EPISTOLICA
DISSERTATIO

DE
PRINCIPIIS IVSTI,
ET DECORI,

Continens Apologiam pro tractatu

Clarissimi H O B B Æ I,

De Cive.

*Auct. Lamb. Valeriano
Placcius.*

AMSTELODAMI,

Apud Ludovicum Elzevirium,

MDCLXXII.

Handwritten text in a cursive script, possibly Arabic or Persian, located in the middle of the page.

B E N E V O L E
L E C T O R,

Varia fors est eorum quibus aliquid in publicum edere usu venit: alios zelus & studium bene merendi de publico impellit, alios vindicta libido urget, alios studium honestæ gloriæ ed adigit: nonnullos cogit necessitas & officium, quo cujusque interest, fama atque æstimationi sue consulere, & amoliri eas de se hominum suspiciones, quibus nobis adesse putant, aut talia vitia, quæ non sinunt nos amplius in honestorum numero haberi, aut talia dogmata, quæ à vera pietate, siquis juxta ea vitæ cursum dirigat, nos longè removent. posterioribus suspicionibus circumventus is est, qui authoris alicujus dogma suum facit, quod à plurimis gravis erroris aut impietatis damnatum est. quod dogma si ab ejus patrono talis habeatur, ut vitio carere, &

P R Æ F A T I O

simul insignem usum conferre posse societati humana putetur, si fides apud homines inveniatur: illum certè jam duplex ratio ad scribendum merito impellit, studium consulendi integritati fama, & ineundi aliquam gratiam à publico. Eo in loco cum causa nostra esset, nolimus deesse officio illi, quo quisque honoris sui rationem habere tenetur, de eo quod publico debemus non admodum solliciti: agnoscetes quàm parum instructi essemus iis donis & artibus, ex quibus ad publicum aliquis fructus permanere posset. Cum itaque vir in Philosophia egregiè doctus, & cui mea probare maximè studebam, à me in quibusdam dissentiret, & dissensus rationes mihi proderet, absurdorum catalogum recensens, quæ principia sequi videbantur Clarissimi Hobbei, cujus vestigiis in doctrina morum insisto; pulcherrimam occasionem, quam amittere nolui, mihi oblatam credidi, qua & Authorem, & me

ab

AD LECTOREM.

ab erroribus purgarem: existimans nunquam cum majori fructu in aliquo labore collocari posse: pravebam enim si eum in sententiam nostram pertrahere licuisset, cum reliquis adversariis congressum ludum & jocum tantum futurum. Alacri itaque animo ad epistolicam responsionem me accinxi, quae, dum me studium prestanti viro satisfaciendi impellit, in libelli molem sub manu crevit. Scopus scriptiois primarius est, probare legitimam Clarissimi Hobbei procedendi rationem esse, quam observat in eruendis legibus naturalibus, & iis quae primis capitibus continentur: reliqua etsi omnibus laudibus prosequenda putem, propter insignem industriam, quae sese ubique prodit, extra eorum tamen commercium esse volo: & quid in iis culpandum censeo, addidissim, si id ab instituto plane alienum non fuisset, & cum majori fortassis periculo censorem egissem, quam si me omnia

* 3 appro-

P R Æ F A T I O

*approbare professus fuisset. Notum est cuivis, quanti periculi res sit, vel-
 le definire articulos fundamentales, idque homini privato, nullisque præ-
 fidiis munito, quique ad omnes ca-
 lumniarum ictus patet. potius ita-
 que me temperavi, multorum exem-
 plis doctus, quàm nulli hoc feliciter
 cesserit: & nullibi noster author ma-
 jori laborat invidia, quàm ubi de
 religione Christiana differit. Leges
 itaque naturales, & que ex iis im-
 mediatus fluunt, legitime ab Hobbeo
 demonstratas esse, viro docto proba-
 re conati sumus. quomodo autem illi
 placuerim hic non opus est recensere:
 cum neminem inter authoris secta-
 tores habeam, nisi qui ratione duce
 in ejus partes transeat: numerum
 eorum non curans, qui authorita-
 te tantum aut testimonio præstantis
 alicujus viri innixi, aliquod dogma
 sine ulteriori examine profitentur.
 Hoc tamen constat, si fata illi lon-
 gioram vitam concessissent, eum talia
 juris*

AD LECTOREM.

*juris & equi principia traditurum
 fuisse, quæ tam parum à nostris ab-
 fuissent, ut meritò nostrarum par-
 tium haberi potuisset: atque lubens
 potius ejus auctoritatem adversario-
 rum calumniis opposuissem, quam hoc
 nostrum quaecunque scriptum: non
 parum enim refert à quo alicujus Pa-
 trocinium suscipiatur. sed cum cœ-
 lesti sedi redditum sit illud pignus,
 quod fata terris ad tempus commo-
 darant: & interim gliscat quotidie
 eorum numerus & auctoritas, qui
 celebrem nostrum authorem, cum in-
 signi damno studii Politici & Ethici,
 suppressum optant, & è manibus stu-
 diosorum sublatum: contra eundem
 putavimus, & tam insignem cladem
 à doctorum republica averruncan-
 dam, si fieri posset. Ego enim de his
 principiis legum naturalium sic exi-
 stimo, aut hæc admittenda esse, aut in
 ambiguo & ancipiti hærendum viro,
 qui factorum suorum æquitatem so-
 lida ratione sibi atque aliis probare*

P R Æ F A T I O

nititur : quam neminem in instinctu naturali , notionibus communibus , consuetudine moratorum gentium , & id genus aliis , invenire posse , mihi certum & exploratum est : & aliis ejusdem rei fidem facere esset in proclivi , si non præviderem impios rapturos nostra argumenta , & ex argumentis probatam rem , in occasionem vitæ malè instituenda. fortassis enim prius talibus persuaderem , ut est hominum natura à virtute ad vitium prona , communium principiorum ambiguum fidem , quàm nostrorum immutabilem certitudinem. Sed inquires : an ergo hætenus tot retro seculis , quibus studium Ethicum & Politicum excolitur , hæc veritas in puteo abdita latuit , & hominum eruditorum industriam effugit : & nunc demum à nobili Anglo in lucem protracta , & sub aspectum posita , qua tamen ne nunc quidem sui commendatione multorum ingenis sese insinuat ? Nos hoc telum idiotis

cum

AD LECTOREM.

cum doctis commune, hac ratione declinamus: rem ipsam, hoc est virtutes morales & politicas fuisse, earum equitatis multis probationem susceptam, nec infeliciter eo labore quosdam defunctos, ut erat captus seculi, lubenter agnoscimus: ex iis tamen principiis deduxisse sua argumenta, qua ab ingeniosis, & non nisi certa & indubitata admittentibus, in dubium merito vocari potuissent, asserimus. cum enim antehac nec ipsi suam, nec alii aliorum industriam exercuerint hoc dubitandi de omnibus artificio, etiam nunquam factum est, ut multa illa principia, incerta si ulteriori probatione non innitantur, ad unum aliquod principium deducta sint, sine quo principio reliquorum certitudo nutat & vacillat. Præterea si quisquam nobiscum perpendat, qua requirantur, priusquam veritas aliqua, aut nusquam cognita, aut antehac provulgata, negligentia autem & incuria

P R A E F A T I O

*rursus tenebris immersa, in apertum
 producat: neminem amplius admi-
 ratio detinere poterit, quomodo totis
 seculis, etiam pro eruditis habitis, ve-
 ritas latere potuerit. Primò summam
 & minimè protritam industriam ad
 hoc requiri certum est: at quam ra-
 ra talium ingeniorum copia omni æ-
 vo fuit? deinde ex eorum exiguo nu-
 mero quàm pauci, qui litteris ex to-
 to animo sese addicunt? & ex iis qui
 litteris operantur, quàm pauci, qui
 veritatis studio sese applicant? alij
 linguarum peritiam querunt, alij
 Historiarum cognitionem: pars in le-
 ctione Patrum tempus & industriam
 collocat: nec desunt, qui dum totum
 disciplinarum orbem complecti vo-
 lunt, in singulis summa vestigia re-
 rum persequi sat habent. Alios eru-
 ditionis fama prematura, ad nego-
 tia publica & Academica evocat, ubi
 vix ex publicis curis aliquid residui
 comparcere possunt, quod veritatis
 indagationi impendant. Præterea qui
 jam*

AD LECTOREM.

jam omnia illa impedimenta eluctati, unice veritatis studio sese applicant, quot præterea in iis requiruntur, antequam talium industria in bonam frugem possit excrescere? Primò animus præjudiciis vacuus: at facilius fortassis erit, aliquem invenire, qui illum gradum eruditionis attigit, ad quem vis ingenii humani eniti potest, quàm virum in tantum libertatis amantem, ut omnibus præjudiciis sese evolvere possit. Pauci sunt, qui antequam ad accuratum alicujus questionis examen accedant, non declararint suam sententiam: pauciores qui priorem sententiam revocare parati sint, ne errasse videantur: præsertim si alius famâ ipsis inferior, aut cui illam laudem invident, viam monstraverit: aut si id corrigendum sit, quo hæctenus gradum affectarunt ad honorem & gloriam. Non pauci tantum dant amicitia, ut veritatem profiteri vereantur, ne amicum, cujus interest illam veritatem opprimi, lædant.

P R Æ F A T I O

*ladant. Alii si nova prodenda sint, ad-
 eo metu retinentur, ut malint iis pu-
 blicum fraudare, quàm tantillum pe-
 riculi subire, quod metuunt ab iis,
 qui omne quod novum est promiscuè
 insectantur. verentur enim, ne asti-
 mationis suæ possessione dejiciantur,
 si talium dogmatum vigeat autho-
 ritas, quorum nullam aut exiguam
 habent cognitionem, & quibus se re-
 ductos vident ad primorum elemen-
 torum cum tyronibus studium. & hac
 potissima ratio est, quare nemo ea, quæ
 in juventute perperam didicit, abji-
 cere velit. Multi antiquitati tantum
 tribuunt, ut nefas esse putent latum
 unguem ab ea recedere: & vetus at-
 que profunda illa tam altis innixa
 radicibus opinio, multa dogmata æ-
 tatem ferre fecit, quæ nullo quam
 vetustatis titulo sese commendant:
 quasi veritas annis reputanda esset,
 & ad fastos recurrendum, quando de
 dogmate incidit disceptatio. Et he-
 quidem sunt rationes quare multi,
 qui*

AD LECTOREM.

qui veritatis studio operantur dant, veritatem tamen assequi non possint. Erui autem aliquando nostra aetate veritatem non posse, quae prioribus seculis latuit, id est naturae conviciam facere, quae nunquam effata, sed continuo vigore efflorescens, non desinit semper nova quaedam producere, quibus sui contemplatores in admirationem rapiat. neque veteribus aut novis exemplis caremus, quibus constat omni ferme aetate, aliquam veritatem negligentia hominum ad imum usque, ut ita dicam, demersam, vel unius industria ad summum reductam, & sub aspectum positam: ita ut quicquid novitatis titulo venit, id ideo odiosè rejiciendum non sit. Quod autem plurimi qui docti audiunt, nostri auctoris principia non admittunt, quid quæso mirandi ea in re occurrit? nunquam tam bene sese res humana habuere, ut quae optima essent plurimis placerent: & non pauci falso eruditionis nomine gau-

P R Æ F A T I O

gaudent, quorum tota eruditionis fama permanavit in publicum, vel à domesticis quibusdam authoribus, gratiâ aut pretio ad id conductis, aut à pullata plebe: ex quibus non pauci sunt, qui vulgi vitæ & religionis moderatores sunt, qua professione nulla datur compendiosior via ad inanem gloriam. Non paucis, ab eruditione commendatis, sufficit cognoscere sectas, opinionum discrepantias, authorum scripta, & recepta doctrina superficialiam habere cognitionem: quæ communiter sufficere potest in colloquiis, ad tuendam eruditionis famam: cæterum in hoc erudito seculo non magis proficiunt in agnitione veritatis, quàm illi, qui vicorum novorum nomina, in urbe per conflaxum populi sæpe necesse habente pomeria sua extendere, addiscunt; modi & formæ regiminis civitatis, quam incolunt, plane rudes. Aliis in usu est novorum doctorum scripta adeo perfunctoriè, & fugiente ut ita dicam

oculo

AD LECTOREM.

oculo lastrare, ut plane impossibile sit authoris mentem tam citò haurire: jam persuasi nihil quod à suis principiis recedit, examine ulteriori dignum esse. Aliquando etiam tantum valet paucorum doctorum factio, ut eorum studiis, aliorum omnium eruditorum celebre aut obscurum nomen contineatur. Sunt etiam non pauci, qui eruditi cluent, quorum hoc est artificium, ut criminando aliorum scripta, sua extollant & in pretium adducant, per ruinam fama aliorum irrumpentes in arcem glorie, cum tamen non raro damnati authoris remis velisque usi sint in sua velificatione. Atque hæ sunt cause quare bonus aliquis author, apud eruditos sæpe applausum non inueniat: quas si quis aquâ iudicii lance perpendat, in posterum, ut existimo, majori cum diligentia & fructu in omnium authorum genere versabitur. Et hanc ob rem longiorem hanc præfationem præmittere voluimus: tum ut malis quo-

PRÆF. AD LECT.

quorundam artibus obviam iremus, cum plurimum intersit ne tam exitiosa res eat in exemplum: tum ut lectorum palatum tamquam promulsi- de excitaremus, quod non pauci, au- thoritate aliorum seducti, corruptum habent, ad ea degustanda cum fru- ctu, quæ in authore nostro continen- tur: quæ talia esse mihi longa expe- rientia constat, ut brevi aliquem con- summatum reddere possint in Etico & Politico studio, si constanti medi- tatione in succum & sanguinem con- vertantur: & id huic authori pro- prium est, ut profunda meditatione, qua in scribendo usus est, etiam legi & ruminari debeat. Si autem ex nostro hoc qualicumque scripto aliqua lux affulgere possit præstanti illi au- thori, qua veritatis studiosis aditus in hæc arcana detur facilior, gratum erit, & publico profuisse, simulque authoris, & eorum qui vestigiis ejus insistent, famæ consuluisse. Vale.

EPI-

I

EPISTOLICA
DISSERTATIO

DE
Principiis Iusti, & Decori,

*Continens Apologiam pro
tractatu*

Clarissimi H O B B Æ I,

De Cive.

VIR CLARISSIME,

Um nunquam non
tuæ litteræ mihi ad-
veniant gratissimæ :
tum quia semper insi-
gnem & admirandam tuam e-
ruditionem declarant : cum et-
iam, quia ex iis præcipuos illos
amicitiæ fructus colligo, quos
candida & minimè fucata admo-
nitio conferre solet. Testatum
hoc facit inter multas alias, nu-
pera tua epistola, qua pro morum

A

tuo-

tuorum candore, & summa tua in Philosophicis scientia, me commonefacere voluisti quarundam difficultatum, quas post se trahere videtur mea de Principiis juris sententia: quorum dicis tantum causa, & perfunctorie mentionem feceram: qua admonitione nihil gratius mihi evenire potuit. Quod autem sententia nostra tibi tot errorum, & difficultatum suspecta fuit, natum id inde esse video, quia videbas eam cum principiis Clarissimi Hobbæi magnam affinitatem habere: qui author sicut audio, jam malis rumoribus differtur, ac inter perditissimos hujus corrupti sæculi auctores recensetur: & graves censuræ in eum stringuntur. Sed imposuit tibi, vir Clarissime, præocupatus animus, quasi ego omnia albo calculo approbarem, quæcunque à Clarissimo Hobbæo dicta sunt: aut ei per consequentias

foli-

solidas attribui possunt. Fateor me incidisse in illum authorem, sicut in multos alios: & ex ejus scriptis multum mihi parasse præsidii in decidendis per rationem controversiis de æquitate, & justitia: & quando occasio incidit; non possum non gratum meum animum testari: & laudando viri industriam, illi vices rependere, à quo me summo beneficio affectum puto, quod librum suum seculo consecraverit. Et certe quod aliud redhostimentum viris doctis, qui avarè suis studiis pretium non posuere, præstari potest, præter nominis & famæ celebritatem? At inquires: multa periculosa continere ferunt viri scriptum: & cum magno discrimine veritatis ad nova transitur dogmata. Sed quis unquam ita commodè scripsit, ut acerrimi censoris virgulam potuerit effugere, & alicubi non appareant sa-

4 DE PRINCIPIIS

ni iudicii deliquia? quis unquam tentavit facinus magnum & memorabile sine periculo? quanto fatius cum discrimine aditum sibi facere ad utilissima, & non vulgata, quam semper, ut ita dicam, littus legendo, inhærere communibus, quorum pauca sunt, quæ accurati scrutatoris examen sustinere possunt? America nobis adhuc esset terra incognita, & amplissimis gazis carendum nobis fuisset, si audax humanum genus sese non proripuisset ultra consuetos navigationis terminos: nec quisquam eorum institutum improbat; licet tot naufragia eam navigationem funestarent. At quis ferat istorum nautarum petulantiam, qui dum nunquam navim in altum provehere audent, unicum tamen hoc agunt, ut aliorum errata & naufragia contemptim traducant? Sic illi mihi videntur insigniter in bonos

mo-

mores, & utilitatem publicam peccare, qui maledictis doctorum virorum industriam averunt ab investigatione veri. Eorum enim labor si voti metam attingat, cedit in bonam publicum: si excidant scopo, diu error laterè non potest, quin aliorum industria cum in lucem protrahet: quod si modestè fiat, peribit quidem indagatoris labor; salva tamen & integra manebit ejus fama & æstimatio. Quare equidem non damno eorum institutum, qui authorum cum quibus ipsis minus convenit, refutationem instituunt: sed modestiam desidero in multis, & animi æquitatem. Quid enim moderati ab iis expectes, qui priusquam etiam ad manus ventum est: aut ab eo, quem adversarium sibi concitant, aliquid damni passi sunt, quod ipsis bilem movere possit, in apparatu tantam ostendunt

dunt ferociam : quasi jam profli-
 gatum facinus , & quovis cothur-
 no truculentius commissum esset
 ab adversario. Crede mihi , vir
 clarissime , nunquam tales lita-
 runt gratis , nec sciunt , quid re-
 quirat humanitas. Nullum me
 convenisse memini , qui in libello
 culpanda non invenerit : in nullos
 tamen incidi , qui æquum arbi-
 trentur libellum ex manibus stu-
 dioforum , qui erectioris sunt in-
 genii aut indolis , excutere , aut
 tenebris damnare : sed sufficere
 existimant in talium scriptorum
 genere , si defectus & navi per-
 functorio dissensu transeantur ,
 reliqua debito honore non frau-
 dentur. Et certè quàm multo usu
 fructuosius est , hujusmodi au-
 thores legere , quàm in eorum scri-
 ptis evolvendis tempus terere ,
 quorum authores nihil ingenio
 promptum , nihil industriâ para-
 tum habentes , sed quasi aperto
 ra-

raptu, & populatione victitantes, aliorum multo labore partam gloriam in se transferunt: & scripta aliorum, foris intima, & intima extus convertendo, pro suis in publicum protrudunt. Sed quid attinet me vel clarissimo Hobbae, vel scriptoribus ejusdem generis patrocinium commodare: ego enim ejus disciplinae, neque cujusquam hominis alumnus sum: neque quicquam hic mihi praecipuum & singulare à communi causa, quâ veritatis studium promoveri quisque tenetur. Virum autem esse puto haud seculo poenitendum: & si juxta ejus principia in Philosophia morali navigationem quis instituat; in nonnullis parumper obliquando cursum, felicissimâ velificatione portum obtineri posse existimo. Ne autem videar eum hic temerè magnificè efferre, lubet periculum facere, strictim deli-

8 DE PRINCIPIIS
bando singula, quæ ad justitiam
& æquitatem naturalem perti-
nent: totum enim stadium de-
currere, litterarum angustia non
ferunt. Et ad id eo lubentius me
accingo: quod hâc ratione, & ar-
gumenta tua, quæ suspiciosus
animus tibi suppeditavit, diluam,
& quæ in illo authore culpanda
aut imitanda putem sub aspectum
ponam. Et ita meam sententiam
tibi, & aliis viris candidis proba-
tum iri, confido. Ut autem me-
thodicè omnia procedant, quæ-
dam quæ extra controversiam
sunt præsupponemus: ut nexus
totus à summo ad imum melius
appareat. Deum esse præsuppo-
nimus itaque: ipsumque mun-
dum creasse in sapientia pariter
nobis concedi petimus. Eundem
virtutes justitiæ & veritatis ex-
ercere velle in mundi regimine,
etiam assumimus, quia nullus
Christianus hoc potest ire infi-
cias:

cias: & cum atheis hic mihi negotium esse nolo. Ex his postulatis, & datis, hæc porismata & consequentias educimus. *Primo*: Deum in creando mundo sibi finem proposuisse: quid enim aliud est *sapienter* agere; quàm media dirigere ad finem? ubi itaque finis nullus est propositus, ibi sapientiæ locus non est reliquus: sed cujusque libido, in agendo tunc erit auspiciu. *Secundo* concludimus media in se habere debere aptitudinem ad finis consecutionem: alioquin Deum optimum propter finem operatum esse dici non posset: qui enim ex sapientia agit, dum finem vult, etiam vult media isti fini appositata: alioquin simul vellet, & non vellet. inde etiam id ultro sese offert: scilicet sciri non posse, quid Deus de mediis fieri statuerit; nisi nobis innotescat finis. *Tertiò* concludimus hominem non im-

Presupponuntur quaedam, quæ viam sternunt ad subsequentem tractatum.

punè laturum si deviat ab illo ordine, quem ab homine observari vult Deus in consecutione finis, quem sibi & homini proposuit: & præmio afficiendum illum, qui vitam & mores instituit juxta ordinem à Deo præscriptum. nihil enim innuit aliud justitia Dei, præter pœnarum & præmiorum legitimam distributionem: ut scil. malis æcerba sit conditio, bonis grata & optata: neque hic aliter accipi volumus *veritatis* vocabulum: quod, quando de justitia sermo instituitur, ab eadem in significando non discrepat. Ex prædictis omnibus collectio infertur: esse virtutem, & vitium morale: & hominis officium esse priorem prosequi, posterius defugere. *Finitis* scil. constitutio differentiam virtutis & vitii facit: justitiæ & veritatis exercendæ *decretum*, vel potius naturalis in Deo necessitas, hominibus

Si Deus non decrevisset

nibus & omni creaturæ liberæ necessitatem imponit studii virtutis, & fugæ vitiorum. Nam licet per ordinem in mundo constitutum, decori & indecori notitia sese prodat; non video tamen inde deduci posse hominis officium esse, pulchritudinem illam sectari, si ex turpi re plus voluptatis sit percepturus. Postquam autem gravem pœnam sibi imminere intelligit homo, si virtuti non studeat, videt tam sibi necesse esse virtutem sectari, quàm dolorem fugere.

*exercere
judi-
cium,
nulla
homi-
nis in-
cumben-
ret ne-
cessitas
sequendi
virtu-
tem.*

His ita præmissis: nemo non videt duo creaturæ rationali incumbere. *Primo*: inquisitionem in voluntatem divinam: an scilicet velit nos Deus scire quæ sunt illa munera, quæ à nobis præstanda sunt in ordine ad finem, quem Deus sibi proposuit; an verò hominem fecerit sui juris agendi quod lubet. *Deinde* investiga-

*Duo ra-
tionali
creatu-
ra inve-
stiganda
incum-
bunt:
Pri-
mum,
an Deus
velit ab*

*Homine
sciri,
qua ipsi
agenda
sunt in
confe-
quendo
sine ho-
mini à
Deo pro-
posito.*

tionem finis, & ordinis quem Deus nos observare vult in consecutione finis. Dei autem beneplacitum; imò voluntatem esse; ut nobis innotescat nostrum officium, ex superioribus liquet: quia vult exercere justitiam, cui locus esse non potest, si ex invincibili ignorantia in ordinem à se constitutum peccetur. ergo illius ordinis cognitio homini impossibilis non est: & Deus media supeditavit rationali creaturæ, quorum præsidio sibi viam affectare potest ad illam cognitionem. Totam jam disputationis moles & difficultas devoluta est eò, quæ scilicet via insistenda sit creaturæ, ut certò ducatur ad cognitionem Dei voluntatis. De via indicata per revelationem hæc difficultas nulla est; sed de via, quam gentiles, quibus oracula Dei nunquam concredita fuere, ingredi debent, simul etiam de ea, quæ illæ diffi-

cul-

*Secun-
dum
ordinis
investi-
gatio.*

IUSTI ET DECORI 13
 cultates expediuntur, quæ solutionem manifestam in sacra scriptura non reperiunt; sed discursu indigent. Relictis variis variorum de hac controversia sententiis: ego ipso facto ostendam, quam viam ingrediendam putent: tu, vir clarissime, spectator esto: si ex hoc labyrintho me expediam, tu fili ductum & vestigia sequendo, procul à periculo ad arcem veritatis mecum penetra- bis: si minus feliciter succedat inceptum, ego laborem & damnum solus in me receperim.

Si placeat fingam me omni disciplina vacuum, omnibus principiis destitutum: iis exceptis, quæ supra mihi largiri petii. Scio itaque Deum esse, eum creasse mundum in sapientia; finem sibi proposuisse: & per consequens media ad ejus consecutionem ordinasse: me mediorum partem facere: atque adeo Deum à me

Apparatus ad ordinem investigationem.

A 7 etiam

etiam officium postulasse, idque judicasse: sed velle ut liberè id eligam; quod si fecerim, præmium mihi paratum esse, si secus, pœnam denuntiata, & certò eventuram: atque adeo mihi amplius integrum non esse obsequi-ne velim meæ libidini; an Dei voluntati.

Hoc concesso.
Deum sibi in creatione mundi aliquem finem proposuisse: educuntur regula quadam qua spectant iustitiam & aequitatem.

Ex ratione *finis* itaque in genere considerati, sic argumentabor: Quæcunque naturâ suâ ita sunt comparata, ut finem in creatione mundi à Deo intentum impediant; illa omnia *jure naturali prohibita* sunt. Quæcunque autem istius sunt naturæ ut sine iis finis obtineri non possit, illa omnia *jure naturali sunt imperata*. Atque hæc mihi videtur vera atque unica methodus, per quam venire licet in cognitionem earum rerum, quæ *jure naturali prohibita* aut *imperata* sunt. & nullam harum legum Deus jam irritam

tam reddere potest: cujus sententiaè ultrò sese veritas offert, quia alioquin Deus simul aliquid vellet, & non vellet: vellet finem; & tamen non vellet media necessaria ad consecutionem finis. Quare sicut id verissimum est, quod inter factorum & jurisconsultos est tritum admodum: scilicet *quicumque dat jus ad finem; dat etiam jus ad media sine quibus ille finis obtineri non potest: & necessitas finis, facit jus in moralibus*: sic verissimum est, respectu Dei, qui vult finem, vult necessariò illa media, sine quibus ille finis obtineri non potest: & ideo Deus tales leges abrogare non potest.

Recolligo rursus vestigia, & sicut supra diximus vel res generaliter in se consideratae requiruntur ad acquisitionem finis: & circa illas versantur *praecepta affirmativa naturalia*: vel generaliter, & extra omnes circumstantias

con-

consideratæ res, impediunt finem, & circa illas versantur *præcepta negativa naturalia*: vel res ex circumstantiis mutabilibus acquirunt duplicem hunc ordinem ad finem, & tales præscribuntur aut

Negativa.

Jus permissivum.

prohibentur *jure permissivo naturali*: suntque *affirmativa, vel negativa*. Et ex hoc jure permissivo naturali oriuntur *leges humana*

Leges humana.

tam particulares cujusque civitatis, quas *municipales* vocamus & *regni*; quam *leges gentium* quæ

Jus gentium.

mediatè ex jure naturali non fluunt. Est enim jus gentium duplicis naturæ: unum quod propriè loquendo est juris naturalis: sed denominationem illam mutuatum est, quia est jus, quod genti cum gente, nationi cum natione intercedit; licet in suo formali non differat à jure naturali: quale est illud *jus legatorum*. Aliud est, quod in suo formali non convenit cum lege naturali;

sed

sed cum lege humana, & jure permissivo naturali introductum est; vocaturque *jus gentium*, quia inter gentem & gentem locum habet, ^{Duplex} *jus gentium*, vel quia plurium gentium consuetudine & usu, legis vigorem accepit: quale est illud, quod tela & instrumenta bellica, nec fontes veneno inficere liceat; aut hostem per subornatum sicarium interficere. Mihi enim licet jure naturali omnibus modis nocere inimico, & ea media adhibere, quibus confido hostem in ordinem posse redigi, si citra perfidiam fiat. obtinet tamen inter gentes moratiores, talia non amplius ex æquo in hostem intentari, ne nimium intendantur pericula ab utraque parte: atque ideo tales leges mutari possunt, & sæpe mutantur, sicut contingit in legibus humanis: priores leges gentium, mutationem non admittunt, quia ex jure naturali

impe-

18 DE PRINCIPIIS
imperante, aut *prohibente*; non
permissivo, fluunt.

*Nulla
leges
humana
iusta,
qua pro
funda-
mento
non ha-
bent le-
gem ali-
quam
natura-
lem.*

Et hinc liquet omnes illas le-
ges, quæ authoritate humana fe-
runtur, vim & authoritatem le-
gis æquæ & iustæ non attingere,
si pro fundamento & ratione in-
trinseca non habeant jus aliquod
naturale: hoc est debent, vel re-
moveere impedimenta, quæ obi-
cem ponebant finis consecutionis
vel conferre subsidia, quibus fi-
nis promoveatur: alioquin inju-
stæ sunt. nullus enim magistra-
tus in subditos plus juris sibi ac-
quisivit, quam quod promovendo
isti fini conducit: neque pri-
vatus, in jure & statu primævo,
plus juris habet in proximum: aut
in illum ex æquo sibi acquirere
potest, quam judicat expedire
conservationi sui, & consecutio-
ni finis, ad quem acquirendum
eum Deus constituit. Quo pa-
cto autem hæc accipienda sint,
post-

postea explicabitur accuratius.

Quæcunque autem res talis naturæ sunt participes, ut neque obsint, neque profint: illæ naturæ indifferentis in moralibus sunt; nec bonæ, nec malæ vocandæ: quales actus sunt ambulare, stare, edere hoc vel illo tempore. Cum autem sæpius inculcaverimus eas res lege naturæ prohiberi, aut imperari, quæ fini quem Deus in mundi gubernatione intendit obsint, aut profint, loquimur de tali commodo & incommodo, quod momenti aliquid consideratione digni ad finis consecutionem aut remotiorem confert: quæ enim, aut levissimum aliquod damnum afferunt, quod cum relatione ad finem, eo nomine vix, aut ne vix quidem dignum censetur: aut quæ minus sunt utilia; non tamen in finis consecutione obicem ponunt: eorum usus ideo pec-

Quæ sint illæ actiones quæ indifferentes vocantur, quia malitia aut bonitatis moralis non sunt participes.

peccatum non est. Et hinc *primò* inferimus, non semper jure naturali æquum esse eas leges civiles abrogare, quæ quidem suo tempore cum promulgarentur utiles erant, propter circumstantiarum tamen mutationem, eum usum jam amplius præstare non videntur. licet enim magistratus officium sit cives suâ libertate naturali non privare, extra necessitatem: atque adeo omnes illæ leges iniquæ sint quæ temerè, & sine fructu civium libertatem naturalem imminuunt; id tamen tantum intelligendum est de tali imminutione, quæ civem in damna non contemnenda conjiciat. Eodem jure homini privato multa licent; quæ quidem non tantum non expediunt, sed etiam levius aliud incommodum inferre videntur: v. g. paulò plus indulgere cibo & potui, quo perfectissimus ille sanitatis status turbetur:

*Res, aut
actiones, quæ
finis
consecutioni
minus
apposita
sunt:
quam
alia, si
fiant, id
eo in
peccato-
rum nu-
mero po-
nenda
non
sunt.*

betur: sumptus & impendia facere præter necessitatem, quibus rationes familiæ levissimè turbentur: somno & otio indulgere, quo paulo deterior fiat uxoris & liberorum conditio: vestimentis & indumentis uti, quæ parum incedentem & iter facientem remorantur: & quæ his sunt similia. Et hujus sententiæ rationes mihi videntur esse in aperto; tam leve enim incommodum in ordine ad finis consecutionem, suum nomen amittit. Quis dixerit quæso hominem peccasse, qui quinquaginta annorum spatio quo rebus humanis interfuit, unam horam sine fructu præterire passus est, qua vel studium promovere potuisset, vel rei familiaris commoda auxisse?

Atque adeo parum à nonnullorum sententia mihi deflectendum putavi, quæ docet, tales actus in genere indifferentes, cum suis

*Sunt
multæ
actiones
naturæ
indifferentis.*

*etiam
cum
omnibus
suis cir-
cum-
stantiis
confide-
rata.*

fuis circumstantiis tamen confi-
deratos virtutum semper aut vi-
tiorum in classe ponendos. Quod
mihi à veritate alienum videtur :
cum tales circumstantiæ facilè ex-
cogitari possint, quæ actus pro-
pter rationes supra dictas suæ na-
turæ primævæ relinquunt : neque
in eorum sententiam pedibus ire
possum, qui docent, quicquid
levissimum impedimentum ponit
homini, id præter necessitatem,
& evitacionem majoris incom-
modi suscipiendum non esse: cum
tamen tam leve damnum, inter
mala recenseri non debeat ; sed
inter ea, quæ sunt minus bona.
Nos equidem non fugit ab iis,
qui à nobis hic dissentiunt, minus
utile, respectu majoris commodi,
damnum vocari : & per conse-
quens id, quod nos minus pro-
moveret ad finem, agendum non
esse : cum nostri arbitrii & po-
testatis sit, id assequi, quod ma-
jori

*Illud
quod
minus
finem
promove-
ret, in
compa-*

jori compendio hominem ad il- ratione
 lum finem ducit. Sed falsissimum cum
 illud, quod finem minus promo- alio,
 vet, id finis consecutioni statim quod
 obesse, in quo vitii moralis natu- magis
 ram consistere supra docuimus. illum
 Quis crediderit eum contra cha- finem
 ritatis legem peccare, qui omnes promo-
 homines eodem amicitiae loco vet, id
 non habeat; sed selectum amico- finis con-
 rum fecerit, ad quos fructus suae secutioni
 benevolentiae pervenire vult: ne- statim
 que reliquos tamen oderit; sed non ob-
 communi charitate prosequatur? est: ne-
 si tamen omnes intensissime ama- que ideo
 ret, proculdubio finis admodum inter
 promoveretur: nunc quidem non mala
 ita promovetur, attamen non im- moralia
 peditur, sicut motus tardior, na- recen-
 vim non sistit, licet celerior mo- sendum.
 tus eam citius in portum deferat.
 Scio equidem me hic paucos suf-
 fragatores habiturum: attamen
 condonabunt hoc mihi multi: e-
 go lubens agnosco me ad tristem
 illam

illam & severam sapientiam non posse assurgere, qua ne manum quidem extendere, aut pedem attollere liceret, sine summa cura & attentione: & ubique materia vitii, aut virtutis inveniretur.

*Circa
quas res
vota
versen-
tur.*

Quod præterea ex præcedentibus conficimus, est, sine peccato omitti posse aliquod majus bonum: modò id quod loco majoris boni agimus, ordinem & rationem causalitatis habeat ad finis consecutionem. Et hinc oritur materia votorum, & eorum operum, quæ quidem sub pœnæ comminatione Deus à nobis non postulat: attamen gratissima ipsi sunt, & juxta ejus beneplacitum fiunt. & hæc est via indagandi, quæ illa sint, quæ Deo placent tamquam actus naturæ legi conformes, & quæ sint illa, quæ Deus vult ut fiant propter præceptum & legem.

Opor-

Oportet autem hæc opera non confundere cum operibus charitatis, quæ justitiæ expletrici opponuntur: cum longè horum ab illis distans sit natura. opera enim charitatis jure naturæ imperantur. Quis enim non videt hominum vitam acerbam & ærumnosam futuram, si ea tantùm ab hominibus, quæ justitia strictè dicta imperat, fieri oporteret: nunquam pactis homo sibi suisque ita prospicere potest, ut sine summo incommodo carere posset proximi operâ, quam charitatis instinctu ei præstat. Sunt autem charitatis opera, non talia, quæ homo sine obligatione qualicunque præstat, sed quæ vi pactorum explicitorum vel implicitorum non exerit, nec quæ justitia strictè dicta sic fieri imperat: & per consequens, quæ tali jure proximus ab eo petere non potest; licet jure naturæ obligetur

Quomodo opera charitatis distinguantur ab operibus quæ sunt secundum Dei beneplacitum & in quibus vota occupata sunt.

B ad

ad ea, non minus quàm eodem jure teneatur ad pactiones tacitas, aut expressas ineundas, sine quarum pactionum constitutione, nemo vitam commodè degere posset. Atque hinc manifestum est, licet opera charitatis, quantum ad originem & principium ex eodem necessitatis fonte orientur, quo pactiones & conventiones: quatenus nullæ societates humanæ iis carere possunt: in usu tamen & exercitio longè differre. quæ enim ex pactis & conventionibus proximo debeo, ea illi debentur propter jus quod in me habet, & acquisivit, per voluntariam juris mei translationem: quod in operibus charitatis locum non habet. *Secundò*: in contractibus & conventionibus cum proximo, quicquid egi, id non tam propter proximum feci, quàm propter meum commodum, cum in operibus charitatis

con-

*Opera
charita-
tis se-
cundùm
legem
Dei
fiunt,
quia
conser-
vationi
vitæ
summo-
pere con-
ducunt.*

contrarium accidat. nam licet operum charitatis exercitium necessarium sit in genere, ut homines commodè & ex facili ætatem agere possint; atque adeo in ejus etiam rationes & commodum redundet, qui opera charitatis exercet: in specie tamen hoc, vel illud charitatis opus, non propter seipsum exerit; sed in illius gratiam, quem beneficium attingit: nam quoties privatum compendium ex beneficio quæritur, illicò suo nomine & natura beneficium destituitur. Has distinctiones si quidam bene intellexissent, non ita temerè sibilis ex cepissent nostra principia, quæ ex indigentia repetunt amicitia & charitatis originem.

Quæcunque autem res morales istius sunt conditionis, ut neque in genere, neque in specie necessarium nexum habeant cum fine generali à Deo intento; illæ

*Quæ
sunt le-
ges di-
vine
positi-
væ.*

leges dicuntur esse juris divini positivi. loquimur autem de fine generali, qui omnibus creaturis per universi creationem innotescit; non de fine singulari, quem sibi Deus potuit proposuisse in republica Israëlitica: & hâc regulâ distinguere oportet leges positivas Dei, datas populo Israëlitico, ab iis, quæ sunt juris naturalis, & adhuc suam obligandi vim retinent.

Sed cum toties necesse fuerit mentionem facere in præcedentibus de fine, quem Deus per creationem mundi intendit, qui-que singulis innotescere potest, si per vitia & negligentiam mentem non excœcent: jam tempus & opportunitas efflagitat, illum finem in lucem proferre, quo nobis ad alia gradum faciamus, quæque methodicè tractari non poterunt, nisi illa, quæ de fine dicenda sunt, in antecessum dentur.

tur. Hac ratione itaque pergo. Ea à Deo intenta sunt, & hominem exsequi vult, quæcunque ex creatione mundi, & ordine in eo constituto, homo iudicat à se necessariò agenda, vel omittenda, nisi insignis aliqua disconformitas extitura sit inter suam actionem, & illam ad quam ordo mundi ipsum dirigit. Cum enim mundus in sapientia sit ordinatus, & homini partes agendi in hoc universo assignatæ: ordo ille necessariò homini indicare debet, quodnam cuiusque in agendo sit officium. Nam ut vulgatâ similitudine utar, si quis destinato consilio domum ædificat, proculdubio fit in eum finem ut hominibus usum præstet contra aëris injuriam, & reliqua incommoda quæ extrinsecus homini incumbunt. si itaque quispiam eò audaciæ progrediatur, ut domum diruat, aut id agat, quo domus

*Quomodo
investigetur
finis ad
quem
Deus
hominem
creavit.*

usus impediatur, & dominus incassum laborasse videatur: is certe contra ædificatoris voluntatem egisse præsumitur: si scilicet ex sapientia sese ad domus ædificationem accinxerit. Pari ratione ordo in mundo observatus, nos in actionibus dirigere potest, & indicare quod cuiusque sit officium.

Cum itaque v. g. ex præsuppositis constet, talem ordinem in mundo esse, qui à Deo originem habet, nec fortuito extitit: & ordinem illum summum sine sapientia summa excogitari non potuisse: simul liquet Dei voluntatem esse, ut pro Deo sapiente ab hominibus agnoscat: deinde cum creatio summam & infinitam denotet potentiam, sequitur hominis officium esse Deum pro omnipotente agnoscere: & cum appareat Deum justitiam aliquando exerciturum, justitiæ attributum Deus sibi adscribi vult. Hæc metho-

*Quomodo
modo...
cultus
naturalis
inve-
stigetur.*

methodo mihi in proclivi esset, totum cultum naturalem deducere, si talis digressio operi plane aliena non esset. Quam autem sit vera & certa hæc procedendi ratio, neminem ut existimo fugere potest, qui præcedentia bene perceperit. Quomodo enim ea omnia agere vellet Deus, quæ necessariò tales conceptus homini bene ratiocinanti ingenerant, nec vellet tamen tales conceptus de se formari: eadem enim ratione vellet aliquid, & non vellet: vellet media ordinata ad finem, nec tamen vellet ipsam finem; imò vellet media, quæ necessariò talem finem producunt; non vellet tamen ipsam finem. hæc ex diametro repugnant alicui operanti per rationem, & qui declaraverit, in mundi gubernatione se etiam homini suas partes assignasse, neque ei id juris concessisse, ut pro sua libidine vitam dirigat. aut

32 DE PRINCIPIS

enim hæc unica via est pervenien-
 di in cognitionem voluntatis di-
 vinæ circa ea, quæ à nobis fieri
 vult : aut nulla est : loquimur au-
 tem de scientia , quæ rationis du-
 ctu investigatur ; non instinctu
 & naturali inclinatione innititur :
 quæ quidem excludenda non est ,
 & insignem suum usum præstat
 in scientia morali : pro principio
 tamen, quod ad rationis trutinam
 appendi non debeat , assumere
 non oportet : sicut in sequenti-
 bus fusius probabitur. Et ita de-
 monstratam putamus viam, quæ
 nos ducit in cognitionem cultus
 naturalis : & quæ ejusdem neces-
 sitatem declarant.

Sed ut inceptum persequamur:
 rursus me tanquam mundi par-
 tem contemplans, non fortuitò,
 sed prudentis & sapientis Dei
 consilio productus sim oportet :
 examinandum itaque quid Deus
 de me fieri voluerit : quod hâc
 ratio-

ratione investigo. Id proculdubio Homo
 in me conservari vult, quod si ex con-
 tollatur, frustra quasdam partes templatione
 & proprietates mihi attribuisse mundi
 videatur: quod in causa operante intel-
 per sapientiam fieri non potest. ligie
 Ante omnia autem in me eom- sumum
 prehendo esse summum studium officium
 conservandi memet salvum & in- esse se-
 columem: huic studio subser- met con-
 viunt appetitus edendi, bibendi, servare
 vindictæ, affectus amoris, & do- in vita.
 loris; denique omnes animæ pas-
 siones: & conducit ad expletio-
 nem istius appetitus totius cor-
 poris fabrica, & organorum sub-
 ordinatio: ita ut, aut plane istæ
 omnia frustra sint, aut fatendum
 sit Dei voluntatem esse, me me-
 que quæ in creatione mihi con-
 cessit conservare salva & inte-
 gra. sub hac autem vitæ mem-
 brorumque conservatione, non
 tantùm ea comprehendi oportet,
 quæ vitæ & membris incolumi-

tatem præstant; sed etiam ea, quæ naturali eorum usui repugnant, vitanda esse eadem ratione docetur, aut quæ subvertunt eum finem, ad quem nos vitæ, membrorumque, & facultatum homini propriarum, natura ducit. Idque propter eandem rationem, quâ supra probavimus necessitatem cultus naturalis.

*Etiam si
homo
pronus
sit ad
leden-
dum
proxi-
mum;
tamen
ex na-
tura
hominis
cogno-
scimus
Dei vo-
lunta-
tem esse
ne homo
spiri-
tuum vi-
talem*

Neque obest quod homo ad malum sit pronus, & proximo nocere semper paratus, unde homines minus commodè ætatem agunt: atque adeò quod videatur Dei voluntatem non esse, ut homines vitam quàm longissimè producant: cum tales inclinatio- nes ad malum, ab hominum per- versa voluntate proficiscantur, quæ naturales inclinationes à suo naturali fine, qui bonus est, & homini utilis deviare facit. nam neque ambitio, neque divitiarum cupiditas, neque veneris usus,

neque

neque vindictæ cupido, denique pro libi-
tu suo
profun-
das.
neque ullæ naturales inclinatio-
nes, quæ vulgo dicuntur sonare
in malum, suâ naturâ tendunt ad
hominis destructionem; sed com-
paratæ sunt ad hominis conser-
vationem: quamvis pravâ homi-
nes voluntate iis ad mala abutan-
tur: quod satis indicat naturalis
conscientia.

Sed infitet aliquis: prioris ar- An ne-
cesse sit
homi-
nem
quo-
cumque
etiam in
casu vi-
tam
suam
tueri &
quàm
longissi-
mè pro-
ducere.
gumenti pondus & momentum
non probat homini necessitatem
impositam esse semet conservan-
di, nisi gravis aliqua causa & ratio
incumbat: sed hominem jure in
vita sese conservare, si velit: ne-
que contra Dei institutum factu-
rum si spiritum & vitam quàm
longissimè producat. longè autem
differunt jure aliquid fieri, & ne-
cessariò id fieri. ex pedum fabri-
ca facilè intelligo jure & legitime
me facere, si pedibus incedam;
non tamen ideo si rhedæ aut equi

36 DE PRINCIPIS
commoditas suppetat, iniquè e-
gerim si eâ commoditate utar:
rursus indidit. Deus homini appe-
titum in venerem: si tamen isti
cupiditati non obsequar, peccati
me reum non facio: neque etiam
mulieres, si infantes ipsæ non la-
ctent, etiamsi mammillarum stru-
ctura & fabrica satis doceat in
eum finem tam magnatum uxo-
ribus, quæ isti oneri sese frequen-
tiùs subducunt, quàm tenuioris
fortunæ mulieribus, istæ mem-
bra concessa esse.

*Respon-
sio ad
præce-
dentem
objectio-
nem.*

Sed exempla, quæ in objectio-
ne adferuntur, non quadrant cum
iis regulis quas supra tradidimus:
cum in exemplis adductis, aut
suspendatur tantùm usus mem-
brorum, & facultatum; aut pro-
pter majorem commoditatem,
quæ aliundè homini suppetit, il-
lorum membrorum, & faculta-
tum usus nunquam exferatur. Re-
gula autem supra tradita docet
tunc

tunc rem fieri contra decorum naturale, aut hominem in semet peccare, quando aut plane membra & facultates interciduntur; aut directè iis aliquid contrarium committitur, quod Deus intendit: non uti pedibus ad iter aut ad deambulationem, longè differt ab amputatione pedum, qua usus planè & immediatè tollitur: & id aufertur quod immediatè à Deo originem habet, non intercedente usù humanæ voluntatis: & quod istius est naturæ ut aliquid perfectionis in homine representativum fit: quod addo, quia quodcumque tale non est, id tunc pro hominis arbitrio tolli potest, quia potius sequitur naturam constitutam, quàm quod partem hominis faciat. Pari ratione ad tempus intermittere usum rationis licet, sicut fit in somno; omnino tamen tollere propter rationes supradictas non licet. Ea-

38 DE PRINCIPIS
dem ratione longè differunt non
consuescere cum muliere, & illi-
cita venere uti: in priori non uti-
tur homo dono Dei, quod ad u-
tendum concessit, si velit; in po-
steriori utitur illo bono contra
naturalem suum finem: quem-
admodum longè differunt, am-
bulare, non ambulare: & incom-
positis gestibus hominemque gra-
vem non decentibus incedere.

Quo autem pacto cognosci po-
terit quis cujusque rei sit licitus
& naturalis usus, supra indicavi-
mus ex parte, & breviter sic in
compendium contrahimus. Cum
de parte aut facultate hominis in-
cidit disputatio, ea omnia integra
conservanda sunt, quæ si muti-
lentur, luxentur, aut tollantur,
frustra Deus quasdam partes ho-
mini concessisse videatur. Si in-
stituatur quæstio de usu faculta-
tum & partium, is dicatur naturalis
qui nos ducit ad illum finem, ad
quem

Quo-
modo
cognosci
poterit
quis cu-
jusque
rei sit
licitus
& na-
turalis
usus.

quem nos vitæ membrorumque,
 & facultatum homini propriarum
 natura ducit ille. autem usus,
 non tantùm *licitus*, sed etiam *ne-*
cessarius; qui si omittatur, istum
 finem subvertit, aut ei repugnat:
 ille autem *usus contra naturam*, qui
 ab illo fine removet: is autem *non*
necessarius, qui si suspendatur, aut
 planè omittatur, nihil tamen con-
 tra naturalem finem fit: cuius ge-
 neris sunt ea omnia, quæ neces-
 sarium cum fine naturali nexum
 non habent: & ideo pedum, mam-
 millarum, & membrorum gene-
 rationi dicatorum usus, omitti
 potest sine peccato. quis enim
 hic finis subvertitur? generatio-
 nis v. g. inquires: at ille non sub-
 vertitur, sed tantùm non exerce-
 tur actus generationis. at hæc tam
 longè differunt, non uti re aliquâ,
 & naturalem usum rei subverte-
 re: quàm longo intervallo di-
 stant; quibusdam ædium parti-
 bus

bus non uti; & easdem partes, aut plane destruere, aut ad usum contrarium applicare, quàm in quem à Domino ædium constructæ sunt. Sed instabis, saltem colligere liceret ex fabrica talium partium, Domini voluntatem fuisse, ne sine usu & fructu certa ædium pars maneret: & ita concludere liceret, neque perpetuum cælibatum licitum esse: neque matronis fas esse suo lacte infantes non nutrire: cum Deus abundè instruxerit naturam cujusque, ut aliorum opera uti iniquum sit. Sed eâdem operâ conficeretur, neque cuiquam esse fas aliorum operâ & industriâ uti, quibus efficiendis ipse par est: & divitis officium erit, labores eos ærumnosos subire, quos sustinent mercenarii: & infinita hujusmodi absurda sequerentur, si præcedens objectio legitima habenda sit. Ergo ille usus tantùm est necessarius, qui si

omit-

*Qua sit
differen-
tia inter
usum
rei in-
termis-
sum, &
inter
usum
naturæ
rei con-
tra-
rium.*

omittatur, finem rei ad quem condita est subvertit, aut ei repugnat.

Omnia autem hujusmodi peccata, talia sunt, ut per ea homo in seipsum peccet, atque in dignitatem suam: neque in iis aliquid Deo, aut proximo subtrahitur, quod iustitia iis largiri jubet. Et de his peccatis exiguam mentionem fecit Hobbius, quia ad finem, quem sibi in suo libello proposuerat, non magnoperè conferebant: nos autem ea supplebimus, ut fundamenta, quibus peccatorum natura innititur, omnibus constent. In duas autem classes commodè dividi possunt: ut alia dicantur peccata contra naturam strictè loquendo: alia contra decorem naturalem hominis, quia cum hominis dignitate non congruunt, & innuunt eas perfectiones, aut gradum in creaturarum ordine, supra quem nos extulit Deus.

*De peccatis
qua
sunt
contra
decorem
naturalem
Hobbius
mentionem non
fecit.*

Pec-

*Quo-
modo
investi-
gentur
peccata
qua
contra
natu-
ram
fieri di-
cuntur.*

Peccata quæ speciali ratione contra naturam committi dicuntur, ideo peccata esse judicantur, quia in iis est deviatio ab illo fine, ad quem propriè ille appetitus nos ducit, & quem assequi animus studet, si naturali suæ directioni relinquatur. Nam primò appetitum illum voluptatis libidinosa à natura homini inditum esse, non magis dubitari potest, quam affectus amoris, spei, iræ, audaciæ, constantiæ homini largitus est Deus. Quemadmodum autem singulis affectibus speciale objectum, & finis à Deo assignatus est, quem immutare homo sine prævaricatione non potest: sic neque objectum appetitus veneri. Quis autem nostram non videt isti appetitui legitimè satisfieri non posse, nisi in conjunctione cum compati & adiutrice muliere: quemadmodum neque amor, nisi in unione cum re

re amata; iræ, nisi in propulsa-
 tione damni futuri, per debella-
 tionem rei, quæ nobis jam modò
 aliquod damnum intulit, & ne
 secundò inferatur, justus adest
 metus. Siquis itaque affectu iræ
 aliter utatur, contra iræ natu-
 ram agere præsumitur: qui itaque
 v. g. in rem inanimatam excan-
 descit, ille iræ finem prætergre-
 ditur, quia causa, quare homo
 cum ratione ad vindictam ferri
 oportet, in re vita animali desti-
 tuta non reperitur. Neque etiam
 affectibus multiplices fines, &
 usus specie aut genere differen-
 tes, attribui possunt; neque unus
 affectus alterius objectum sibi
 vindicare. cum enim affectus non
 ratione, neque ex hominis arbi-
 trio excitentur: sed sapientis vir-
 tus tantùm in eo absolvatur, ut
 iis modum imponere possit: fieri
 non potest, quin singuli affectus
 propria sua objecta possideant.

motus

*Non
possunt
affecti-
bus ho-
minum
diversa
objecta
genere
differen-
tia legi-
time as-
signari.*

motus enim naturales animæ u-
 niusmodi à diversis objectis exci-
 tarentur : & tam beneficium iram
 in hominis anima excitare posset;
 quàm injuria : & tam malum à
 nobis recedens , & subducens se,
 nos hortaretur ad affectum con-
 stantiæ , quæ propriè versatur in
 ferendo malo incumbente, & in-
 gruente : quam malum tale quale
 requiri in objecto constantiæ, jam
 diximus. Et horum omnium ra-
 tio est , quia in omni animi affe-
 ctu qualicunque , est certus &
 determinatus motus spirituum
 interiorum, imitans fermè mo-
 tum spirituum & humorum qui
 in affectibus extrinsecè se mani-
 festant : & quot diversi spirituum
 motus observari possunt, tot sunt
 passiones. Quam itaque naturæ
 motui repugnat, corpus eodem
 tempore diversas motus deter-
 minationes suscipere : tam im-
 possibile est unam eundemque
 affe-

affectum diversa sibi vindicare
objecta.

Revertamur rursus ad appeti-
tum copulæ, quæ in omni amo-
re strictè sic dicto sese manifestat:
illi necessariò certum objectum
& suus finis assignandus est: at
an ejus objectum non est mu-
lier respectu viri, & vir respectu
mulieris: & finis proximus à na-
tura intentus, liberorum procrea-
tio; quemadmodum iræ objectum
est injuria, & finis propulsatio
damni, & vindicta noxæ: & quem-
admodum nemo iræ aliud obje-
ctum aut finem constituere pot-
est, nisi statim à naturæ instituto
divertat, sic neque appetitui li-
bidinosæ voluptatis. In prove-
ctioris autem ætatis hominibus il-
la copula damnari non potest:
non magis quàm vindictæ appe-
titus in homine infirmo, qui no-
vit suas vires pares non esse in
propulsando malo: justè enim

*Appeti-
tus vo-
nerens
legitimè
expleri
non pot-
est nisi
cum
muliere.*

ta-

Etiam si finis copula & conjugii sit liberorum procreatio; potest tamen senex transire ad patrum matrimoniale.

tamen irascitur, quia accepit injuriam. sic justè copulam appetit, etiam copularis senex, quia objectum adest istius appetitus, scil. mulier: licet sciat se finem non posse assequi, non ideo ab usu juris sui prohiberi potest: cum ille finis sese per accidens habeat ad illum usum, quemadmodum victoria ad vindictam: & sicut licet cuivis propter acceptam injuriam irasci, etiam si suis viribus diffidens desperet actualem aliquam noxam inferre posse inimico: sic etiam cuivis licet inire matrimonium, etiam si de procreatione liberorum desperet.

Voluptas libidinosa non potest esse objectum aut finis appetitus venerei.

Si autem quis dicat ipsam voluptatem libidinofam, quocunque modo capiatur ejus usus, finem esse ipsius appetitus: is tandem dicit, ac illi qui docent vindictæ atque iræ finem esse posse gaudium, quod aliquis capit ex vindicta, etiam si nulla alia

uti-

utilitas rediret ad vindicantem ex vindicta : quod alibi refutavimus. Et, si affectuum naturam propius intueamur, manifestum fiet, nullam voluptatem, quæ quosdam affectus comitari solet, posse esse finem eorundem, aut objectum. excitantur enim affectus in nobis ex objectis certis circumstantiis, & qualitatibus affectis, ergo circa ea affectuum operatio versatur, & ex iis affectus excitantur : at voluptas actionum earum accidens est, & objectum non attingit, & operationem tantum comitatur : neque propter id, quod in objecto affectuum per affectus producendum est, tamquam vera causa, voluptas adest. Hæc autem quæ de voluptate dicimus, in affectibus tantum locum habent, quos excitare pro arbitrio in nostra potestate non est : in rebus & actionibus, quas nos ultro facimus quando lubet, dispar ratio est,

48 DE PRINCIPIIS

est, & sæpe voluptas legitima erit, quæ rationem primarii objecti & finis obtinet: in iis enim Deus homini concessit suis actionibus finem & objectum constituere: sic in ambulatione quæ voluptatis gratia instituitur, homo illi finem voluptatem assignat, & objectum excitans ambulationis desiderium, est ipsa voluptas: quia illi ambulationi à natura certum objectum aut finis determinatus non est: neque ex Dei instituto certum ordinem in natura habet, quales sunt affectus, & res aliæ infinitæ, quibus homo pro sua libidine objecta & fines assignare non potest: aut eas in bonarum aut maliarum rerum censu, non magis quàm furtum, homicidium, adulterium virtutis loco habere potest. Ex his itaque principiis excudendas demonstrationes putamus, quibus actiones contra natu-

*In rebus
& a-
ctioni-
bus qui-
bus pro
arbitrio
finem
assigna-
mus &
obje-
ctum,
volu-
ptas ob-
jecti &
finis ra-
tionem
habere
potest.*

naturam commissæ peccati arguantur.

Ad hæc autem peccata quibus homo in seipsum peccat, scortationem strictissimè dictam referimus : in qua nec ratio generandæ prolis, aut ejusdem educationis habetur. si quæ autem alia consuetudo viro cum muliere intercedit, quæ propter conditiones, quas ineunt, talia incommoda & naturalia indecora post se non trahit : & tamen vulgo scortatio vocetur, propter defectum quarundam conditionum quæ in matrimonio strictè dicto adsunt : eam illegitimam esse ex ratione naturali probari non potest. quare nec concubinatus, nec polygamia, neque divortium extra casum adulterii, peccata esse nemo ratione firmâ ex natura depromptâ probabit. quascunque hæctenus vidi proferri rationes, inferunt incommoda quædam e-

Scortatio referenda ad peccata qua contra decorem naturalem committuntur.

Polygamia, concubinatus, &c. non sunt contra legem naturalem.

C veni-

venire, nisi adsint omnes illæ conditiones in matrimonio, quas Christiana religio adesse jubet. sed quodcunque minus societati humanæ commodum confert, ideo statim peccatum non est, sicut ex superioribus constat: & gentibus non facilè persuaderes, quorum pacta matrimonialia conditionibus illis, quas Christiani urgent adesse debere, destituuntur, plus utilitatis in rempublicam redundaturum, si in Christianorum mores transfirent.

*Neque
ince-
stus, ne-
que pu-
dendo-
rum re-
velatio.*

Multo minus incestuosa matrimonia, ita inter Christianos vocitata, ex ratione probaveris contra legis naturalis dictamen contrahi: neque membrorum generationi dedicatorum obvelationem ex legis naturalis præscripto fieri. sed quia hic ea asserimus, quæ multis, minus probata videbuntur; lubet nostram sententiam argumentorum quorundam ful-

IUSTI ET DECORI. 51
fulcris stabilire. *Primò* dicimus,
cum nobis persuasum sit ex alio
principio peccatorum contra na-
turam & decorum naturale de-
monstrationem desumi non pos-
se, quam ex eo quod supra in-
culcavimus: meritò asserimus ta-
les contractus matrimoniales, &
eorum membrorum revelatio-
nem, non repugnare appetitui illi
venereæ libjdinis: cujus naturam
cum supra explicaverimus, frustra
esset operosè illud deducere: cum
cuivis in aperto fiat, ex contem-
platione istius appetitus, eum ni-
hil vitii moralis arguere in rebus,
de quibus disputatio inpræsenti-
arum instituitur. *Secundò*, cum
Deus dispensaverit, & permiserit
contrahi matrimonia inter eas
personas, quarum necessitudi-
nes & consanguinitates jam inter
Christianos ea prohibent: sequi-
tur talia matrimonia jure naturali
interdicta non fuisse: quia nun-

C 2 .quam

52 DE PRINCIPIIS
quam Deus potest de jure naturali dispensare. Sed quia id communiter à Theologis negatur, hâc demonstratione probatum dare conabimur.

Deus non potest dispensare in legibus naturalibus, stante hoc mundi ordine.

DĒus debet necessariò leges naturales tamquam justas æstimare, posito & constituto ordine in hoc universo, qualem jam esse quorumvis oculis ingeritur, & non potest non quicquid ab iis deflectit, tamquam iniquum aut indecorum agnoscere: cujus rei ratio est, quod omnes res quas cogitatione nobis imaginari possumus, semper quandam schesin & relationem habeant, natam ex intrinseca rei nātura, quæ à re, si quis rationis usum sibi interdicere nolit, separari non potest. Sic v. g. gratuita rei largitio non potest non beneficii nomine venire: beneficium autem, non potest non ab homine ratione utenti, pro tali agnosci: ita agnitum, non

non potest non ille homo se pro beneficio accepto, datori obstrictum agnoscere, & fateri officium suum esse, testari gratum suum animum. ergo Deus non potest facere ut ingratitude vitium morale non sit: & per consequens mandatum de gratitudine erit legis naturalis, & quidem divinæ: imo non oportet distinguere inter duas illas leges, stante naturâ, & ordine universi: propter rationes quas supra tradidimus, ubi sermo fuit de ratione investigandi ea, quæ Deus à nobis fieri postulat. Quæ autem hic diximus de gratitudine, de reliquis legibus naturalibus eâdem methodo astruuntur. ergo nulla dispensatio esse potest in legibus naturalibus: atque adeo matrimonia jam incestuosa habita, sunt talia, vi alterius legis. Tertio, si revelatio membrorum generationi dicatorum esset peccatum contra

Eadem leges respectu Dei vindicanda naturales, quæ respectu hominum hæc nomine veniunt, stante scilicet hæc mundi ordine quem jam videmus.

legem naturalem, primo sequeretur in infantibus illud esse peccatum, & eâdem curâ parentes incumbere deberent ne in iis partes illæ conspectui pateant, quâ in grandioribus illas partes obvelamus, quæ turpem aspectum habent: imo nunquam casus aut necessitas evenire posset, quâ illorum membrorum resectio, peccati notam effugere posset. nam leges naturales sunt perpetuæ obligationis: nunquam furari licet, nunquam scortari, nunquam obrectare. si autem quippiam aliquando licitum fiat propter circumstantias, quod ante eâ conditione destituebatur: v. g. membrum sui corporis amputare, ne pars sincera in mali contagionem trahatur: æstimandum non est illud fuisse legis naturalis mutabilis: quia nunquam prohibitum fuit mutilare sese, ut inde toti corpori salubritas conciliaretur: &

sem-

semper lege naturali cautum est, nequis præter similem necessitatem in proprium corpus sæviat.

Denique cedant mihi adversarii unam rationem, quâ probent viri vel mulieris conditioni repugnare talem pactum inire matrimonialem, qui in perpetuum non duret, & (ut loqui solent) individuum vitæ societatem non contineat: quæ doceat viro integrum non esse plures sibi adungere uxores &c. si in omnibus de quibus hic controversitur, vel umbram contradictionis moralis ostendere possint, in posterum nemo me habebit refragatorem. Inculcant passim communem gentium consensum: sed multis modis ille gentium consensus mihi non satis fundatum principium, aut distinctiva nota boni & mali moralis videtur. fuit quondam tempus, quo servitus ubique gentium in usu erat, & vivorum ho-

56 DE PRINCIPIIS
 minum immolationes : hodie apud omnes gentes vir caput mulieris est : probent æquitati naturali repugnare, contractum matrimoniam sub contrariis conditionibus iniri non posse. Sed lubet accuratius falsum illud principium subvertere : si jus naturale nobis innotescet ex consensu moratorum gentium ; quæro quis judicabit , quæ sint gentes illæ moratiores ? Pontificii , qui non minimam orbis terrarum partem faciunt , docent multa peccata contra legem naturalem non fieri , quæ nos incestus vocamus. Et , si examen instituat , quo loco quæque natio , quædam peccata habuit , reperies multis , etiam moratoribus , joculari tantum delictum fuisse , quod aliis capitale , & hodie vivi-comburio debetur , loquor de cynædis , & peccatis , quæ cum iis affinitatem habent.

Consensu moratorum gentium standum non est in controversiis de æquo & iusto.

De-

Deinde quæro, ad quos mores respiciemus: an ad illos, quibus natio, quæ de pœnis deliberrat, consentit: sed tunc cuique nationi sui mores sufficient: an ad eos, quibus ab aliis discrepat? at nec hoc fieri potest: cum enim in aliis institutis cum gentibus conveniunt, in paucis autem discordes sunt, quare aliorum mores de quorum honestate ambigitur, tamquam decoros acceptabunt? examine sit. opus, ergo & alio principio secundum quod examen instituere oportet.

Denique si bene rationes subducas, deprehendes moratiores gentes ab omnibus Romanos haberi, & in plurimis eorum instituta imitari. Sed & sunt gentes quæ leges Romanas ex sua republica exterminarunt: neque fiunt jus & æquitatem ex eorum placitis pronunciari. Et cum Romani leges suas condidere, non

adhibuere in consilium aliarum gentium constituta: sed rationem sanam: neque commisere illud negotium vulgo & multitudini: sed doctioribus & prudentioribus, qui certè moratiores gentes vocari non possunt: ut appareat consensum moratiores gentium terminari in paucis legislatoribus. Et illi legislatores, quoduce æquitatem & justitiam singulorum actuum invenerunt? an non ratione? at ad quam regulam collineavit ratio? ad primum aliquod principium, inquires. sed unde ratio sibi istud principium comparavit? non fuit scriptura sacra: tale enim principium in limine hujus tractatus exclusimus: non consensus moratiores gentium, non dictamen conscientie legislatoris: quomodo enim paucorum animi impetus in difficili hac materia regula esse potuit? Videant itaque illi, qui tantopere incul-

inculcant consensum morationum gentium, quam debili argumento innitantur.

At quærat aliquis, quomodo illa omnia, quæ hæctenus probavimus legi naturali non repugnare, tamen gentes ferme omnes evitarunt, & quasi communi consensu exterminarunt ex suis rebus publicis: cum in aliis rebus indifferentibus tanta semper reperta fuerit morum diversitas? sed quare paupertas ferme apud omnes gentes vilis & abjecta habitata, quare sordida vestimenta viro erectioris ingenii & bono loco nato pudorem incutiunt? quare rubore suffundimur si quis nos erroris, etiam qui neminem peccati reum arguit, convincat? Quare fratres & sorores, quæ sunt frontis tenerioris, non lubenter simul interfunt consortiis in quibus blandimenta amatorum vel admittere, vel deferre

*Quare
quadam
commu-
niter ab
omnibus
nationi-
bus re-
cepta
sunt,
quæ ta-
men lege
naturali
non im-
pera-
bantur.*

continget ? quare fratres communiter de rebus venereis inter se parcius loquuntur, quam cum de iisdem rebus cum aliis incidit sermo ? quare ferme omnes pulchritudinem magis æstimamus, quam deformitatem ? Infinita hujusmodi recensere mihi in promptu foret : quorum omnium si contrarium fiat, peccatum non est. nequis putet id omne peccatum esse, & naturalis legis dictamine prohiberi, quod pudorem incutit. Quare autem horum quædam amplectamur communiter, quædam defugiamus, est quia aliquam infirmitatem & imperfectionem arguunt, quam quisque à se longissimè abesse in votis habet : prodeuntibus autem annis, intellectus tale naturale judicium de iis exserit: quemadmodum de infinitis alijs rebus: & quæ in infantia non damnabamus, propter judicii aut qualitatum qua-

quarundam defectum, in pueritia & adolescentia nobis advorsa esse incipiunt. Harum autem imperfectionum quasdam Deus in homine Christiano, aut abesse voluit, aut saltem tegi, idque vel coram omnibus, vel certis quibusdam personis: in quarum conspectu illas imperfectiones ostentare minus decorum erat: alias autem reliquit hominum arbitrio: ita tamen ut, qui eas magis tegat & evitet, politioris vitæ, & magis compositis moribus esse videatur: ad quam morum civilitatem si quisquam non assurgat, à peccato tamen immunis est. Et ideo incestuosa matrimonia lege suâ prohibuit Deus: iis autem, qui pluribus gradibus distant concessit illam arctam vitæ conjunctionem: verecundia enim minor in his, quam in illis. & hæc fuit ratio, quare cum muliere menstruata congressum Deus prohibe-

buerit: quem jam licitum esse putant ferme omnes: in fluxu enim menstruo novus pudor mulieri incumbit: quare etiam eam reverenter haberi voluit Deus à marito. neque video ullam rationem, quare membrorum qualiumcunque revelatio in se considerata non sit licita, tum propter rationes supra traditas: tum quia in se peccatum non est: neque ullum Dei præceptum in Euangelio extat, quod illorum membrorum obnubilationem imperet.

Sed, inquires, si legi naturali non repugnet partes generationi dicatas detegere: ergone licet cuivis in conspectu hominum eas revelare? ita certe: modò in illa detectione aliquid non sit, quod honestati naturali repugnet. sed instabis: fieri non potest quin hæc semper incurrant in honestatem naturalem: sed id nobis longè à vero abesse videtur: quod sic demon-

*Probat-
tur ul-
terius
detectionem pun-
dendo-
rum*

monstratum imus. contra hone- non esse
contra
legem
natural-
statem naturalem fiunt, quæ con- lcm.
tra pudorem naturalem commit-
tuntur : pudor naturalis is est,
cum quem justè suarum imper-
fectionum pudet : justè pudet,
cum tales imperfectiones possi-
deat, vel quas possidet ita prodat,
ut proximus jure meritoque eum
ideo minoris facere possit. facit
autem id proximus justè, quoties
tales imperfectiones in eo obser-
vat, aut foràs prominere videt,
quæ sunt præter dignitatem il-
lius, in quo illæ comparent : ad-
ducunt autem tales imperfectio-
nes naturaliter aliquem in con-
temptum : quia videt inter im-
perfectionem illam, & personam
quam sustinet proximus discon-
formitatem : in proximo autem
disconformitas apparet, quia in-
ter locum quem habet inter suos,
vel habere debebat, aut habere
saltem credebatur, & inter eas
qua-

64 DE PRINCIPIIS
qualitates, quarum respectu certus civibus locus assignatur, non datur mutuus nexus, & conveniens schesis atque relatio: quæ autem qualitates, & in quo gradu cuique personæ adesse debeant, id usus consuetudo & ratio gentis determinat. Qui doctrinâ & eruditione celebris est inter idiotas, is eundem gradum atque dignitatem inter doctos sustinere non posset: qui in multarum rerum ignorantia versatur, nullâ unquam usus disciplinâ, ille absque contemptu indoctorum in numero censetur: qui autem diu in alicujus disciplinam sese tradidit, nullos autem progressus fecit, is certe sine aliqua infamia non caret multarum rerum scientia: qui inter cives moratiores enutritus, non sine vitio minus cultis moribus est: qui tamen rustico, aut in tali gente ætatem agentis viro, quæ minus morata est,

IUSTI ET DECORI. 65
est, sine ullo dedecore adsunt :
qui eas corporis partes detegit,
quas consuetudo gentis tectas esse
vult, is in honestatem naturalem
peccat, si eas conspectui patere
faciat : quas tamen alius alibi ter-
rarum, ubi illa consuetudo non
obtinet, agens, sine peccato aut
petulantia nota detectas habet.
pari ratione in idem vitium inci-
dit, qui ad naturæ requisita præ-
standa coactus, secreti licentiam
non quærat, à quo tamen immu-
nis est, si necessitas obstet. ob
eandem causam contra honesta-
tem peccat, qui in hominum non
familiarium consortio, eorum of-
ficioꝝ honestatis sibi veniam
indulget, non præfatus veniam,
quæ arctæ amicitiaꝝ jure sibi in-
vicem condonare solent, atque
possunt, amici : & ideo, qui ana-
tomiam docet studiosos, omnia
ea exponit palam, quæ eidem ex-
tra illam rationem constituto, ne
nomi-

66 DE PRINCIPIS
nominare fas esset. Eadem etiam
ratio est, quare viri plus sibi in-
dulgent in rebus, in quibus tur-
pitudini locus est, quam nos fæ-
minis concedimus. Idem dicimus
de genitalium detectione: & à re-
liquis tantùm gradibus differre
dicimus: agnoscimus enim illam
gentem admodum à morum mo-
destia descivisse, quæ vitio non
vertit genitalia detecta habere:
neque sine gravi peccato majores
talium gentium ad illum impu-
dentia gradum venisse: postquam
autem consuetudo invaluit, ut ex
communi gentium sensu, nota
turpitudinis ablata sit à tali viven-
di modo, totam gentem extra
peccati labem genitalia detecta
habere credimus: quia nullam im-
perfectionem aut infirmitatem
erubescendas homini ei rei in-
esse agnoscunt: non magis quam
nos in detectione vultus matro-
narum, quæ in publicum prod-
eunt,

IUSTI ET DECORI. 67
eunt, quod tamen apud alias gen-
tes matronis vitio vertitur.

Sed instabis : licet illæ gentes
nullam turpitudinem in ea mem-
brorum detectione agnoscant,
quia nullam imperfectionem in
ea esse existimant, quæ foras, ut
ita dicam prominens, justum no-
bis pudorem incutere debeat :
non desinit tamen esse aliquid in
illa detectione, quod si justè per-
penderent, pudoris earum gen-
tium interesset, illud proximi o-
culis subtrahere. Sed id verò con-
sentaneum non est : nam cum
constet non raro citra peccatum
talia membra detegi, v. g. cum
medicatrici manui committenda
sunt : aut cum ea urget necessitas,
quæ temporis aut rerum copiam
non concedit ad ea tegendum : vel
cum nutrices infantes fasciis in-
volvunt ; eorumque nuditatem
intuentium oculis sine ullo impu-
dentia vitio exponunt : hæc in-
quam

Qua sit ratio quare in casu necessitatis genitalia detegere liceat.

quam cum sine peccato fiant, quærendum est, quare ita censeant communiter homines? in duobus prioribus casibus, iniquies, est necessitas. sed primum dubium reliquum est, quare tali in casu necessitas à peccato excuset: proculdubio quia impudentiæ nota adesse desinit: desinit autem adesse, quia tali in casu hominis istius infirmitas conspectui patet absque ostentatione, aut protervia: quæ an absit judicant communiter homines ex circumstantiis, quas in singulis recensere longum esset. at quæ protervia aut suæ infirmitatis impudica ostentatio est, si aliquis eas partes in hominum conspectum incurrere sinit, quæ pudicitiae aut impudicitiae locum non faciunt? at illæ gentes, apud quas consuetudo, Europæis contraria, obtinet, non æstimant in detestatione genitalium impudicitiae mate-

materiam esse: quia non est nota infirmitatis aut imperfectionis pudendæ homini. quid autem habendum sit pro perfectione, in homine ita requisita, ut si absit, illam imperfectionem, cum conscientia suæ infelicis sortis agnoscere debeat, id totum ab usu & consuetudine gentium pendet: quod supra inductione probatum est: neque disparem rationem in hac genitalium detectione ullus nobis ostendet. Deinde si gentibus illis barbaris id vitium esset, constare iis debebat, se contra legem aliquam peccare: at ostendat nobis aliquis quomodo in cognitionem istius legis venirent gentes illæ. Instinctu naturali, in- *Non*
 quies: & contemplatione morum *potest*
 aliarum gentium moratorum: *constare*
 sed quid de regula agendorum, *gentibus*
 petita ex moribus aliarum gen- *in dete-*
 tium statuendum sit, alibi docui- *ctione*
 mus; & tunc saltem illæ gentes *puden-*
dorum
aliquod
pecca-
 merc-

tum esse, si consuetudo ea tegendi apud illas gentes non sit. mererentur excusationem apud Deum, si aliarum gentium mores ipsis non innotuissent: & copia eas cognoscendi facta nunquam fuisset. In instinctu naturali tantundem præsidii situm reperient: nam primò non sequitur ad quodcunque aliqua inclinatione naturali ferimur illud faciendum esse: multis & omnibus ferme junioribus, qui integra valetudine fruuntur, inest libido invenerem, isti libidini tamen omnes obsequi non tenentur. omnibus & singulis insitus est amor sui conservationis, licet tamen nonnunquam cum summa laude, isti inclinationi resistere, & illi aliquid contrarium perpetrare. Multis inest rusticus pudor, quem morum magistri exuere student animo eorum, quorum curam suscipere: est alius pudor, qui laudandus, eo tamen si quis careat, culpandus non est:

cum

cum prior perfectioris indolis signum sit, posterior quidem ingenii minus perfecti, non vitiosi tamen: est & alius pudor necessarius, cujus absentia nunquam culpa carere potest. passio illa pudoris in genere quemvis ad ea agenda impellit, quæ isti passioni congrua sunt, & à commissione eorum retrahit, quæ illi sunt contraria. ergo ille instinctus bonum à malo non discriminat. Attamen, inquires, videtur ex lege naturæ imperante aliquid fieri, cum omnes rationes in unam mentem conspirant, paucissimis exceptis; quemadmodum fit in obvelatione genitalium: sed quid mirum; cum apud omnes gentes gravitas & modestia in pretio sint: & ea rursus apud easdem contemptum non effugiant, quæ gravitati contraria sunt? priores enim virtutes, denotant virum sua cum ratione dirigentem, & prudentiâ

omnia

omnia moderantem : quæ prudentia apud omnes in æstimatione est, quia ea bona nobis conquirimus, mala evitamus : posteriora autem, modestiæ & gravitati contraria, denotant virum levem, inconstantem, consilii præcipitis : & qui multorum malorum sibi causa existit: quid autem virum gravem magis dedecere videtur, quàm quæ in amatoriiis complexibus fiunt? & ideo rectè Poëta cecinit, Turpe senex miles, turpe senilis amor. Cuius etiam manifestum jam est, quomodo peccata quæ contra honestatem naturalem fieri dicuntur, mala sint: quia fiunt contra primam & fundamentalem legem, conservationem scil. sui ipsius: neminem enim fugit quanti referat ad bene esse, ut quis contemptum à se moliatur: at qui impudicè se gerit, contemptum suorum effugere non potest.

Sed

Sed cum adversarii non cessent inculcare suos instinctus naturales, notiones communes, legem cordi inscriptam: lubet ulterius exponere, quid de hisce omnibus dicendum putem. Anima ex creatoris placito ita corpori unitur, ut ab eo pati atque affici possit: docet id experientia: neque alto consequentiarum suggestu hic opus est. Omnis autem illa passio ad duo commodè referri potest; ad dolorem, & voluptatem: dolorem concipit anima, quoties talis fit spirituum motus ad mentem, quæ unionis naturæ minus est conveniens: voluptatem, quoties eum motum percipit, qui unioni convenit. Hac itaque affectione prædita erit mens cum corpori unitur: & hæc affectio est unicum principium, menti à creatione inditum: reliqua principia, aut notiones, quocunque lubet vocare nomine, acquisitæ sunt: &

Probaturnullos instinctus naturales aut notiones communes hominis menti impressos esse, quibus bonum à malo distinguere potest.

D ipsâ

ipsâ mentis ope sedem in mente habent. Mens enim cum sentiat motum sibi ingratum, studet illum motum immutare; aut à se depellere: & inde nascuntur omnes affectus, qui versantur in amolitione ejus, quod malum est: cum verò sentiat motum gratum, & sibi convenientem, studet illum conservare, & talem spirituum motum concitat, qui continuando priori motui appositus est: & hinc origo petenda omnium affectuum, qui versantur circa consecutionem, aut conservationem rei gratæ & jucundæ. Quales autem in singulis affectibus spirituum motus sint, id jam docuere viri doctissimi tantâ solertiâ, & exacto judicio: ut planè insipientis sit, sperare posse aliquid novi excogitare, post eorum lucubrationes.

Sunt itaque affectus in infante, adhuc in utero latente, orti ex
per-

perceptione rei gratæ, aut ingræ-
tæ: postea, infans in lucem pro-
tractus experientiâ propriâ, disci-
plinâ, aut exemplo venit in cogni-
tionem aliarum multarum re-
rum, quæ dolorem, aut volu-
ptatem producere possunt: & ad
perceptionem illarum rerum ex-
citantur illi affectus, quos jam in
utero expertus est: aut iis saltem
similes, & affines: cum illi, qui-
bus infans ante usum rationis
subjectus non fuit, ex iis tamen
affectibus conflantur, qui ante u-
sum rationis infantem afficiebant:
quod cuius naturam affectionum
propius intuenti manifestum erit.
Quod si autem homines ad quæ-
dam alia objecta amplectenda, ad
alia autem fugienda proniores vi-
deantur; id non indicat aliquam
animæ dispositionem à prima o-
rigine ipsis inditam: sed aut usu
comparatam dispositionem, aut
passionum quarundam, aut tem-

peramenti proprietatem, quæ non sinit hominem in iis versari, ad quæ spirituum natura, aut eorum motus ipsum parum idoneum reddit: quia cum difficultate, & labore mens operatur, cum apposita instrumenta ad operandum nacta non est: atque ita dolor rursus in causa est, quare naturaliter quædam defugere videamur: quædam autem amplecti.

Verissimum equidem est, homini arbitrarium non esse affectibus objectum attribuere: atque ita ex injuria, nude spectata, gaudere non potest, ex bono quod percipit dolore angi, ex malo futuro in spem lætam adduci: sed totum illud dependet ex prima, illa dispositione animæ, qua inconueniens spirituum motus illi gratus esse non potest: conueniens autem semper illam voluptate perfundere debet. & ideo homo contristatur super re ex naturali
qua-

quadam propensione, quam dolore dignam censet: sed de qua re in specie dolendum sit, id naturalis quædam animi propensio non discriminat: cum multa ut mala vitemus, quæ mala non sunt: deinde finge rationem non aberrasse in exploranda natura rerum: non liquet homini integrum tamen non esse malum aliquod amplecti citra peccati labem, cum nemini dubium sit quin homini liceat sese multis bonis privare, etiam sine spe majoris præmii: neque tamen facit contra legis naturalis dictamen.

Deinde agnoscimus ex temperamenti proprietate, hominem pronum reddi ad quædam amplectenda, ad alia defugienda, quatenus temperamenti proprietas eum ad quædam agenda aptum reddit, ad quæ, data occasione, admodum suâ sponte fertur. Sic circa pubertatem sese prodit ama-

78 DE PRINCIPIIIS
torius & venerus ille affectus,
quo ducimur in amorem illarum
rerum, quæ istius affectus libi-
dini satisfacere possunt: sed ille
affectus non jubet sibi obsequi ex
lege naturæ: deinde non præcisè
determinat, quibus nos applicare
debeamus. est quidem ille affe-
ctus talis ut mores molles requi-
rat: & ideo viragines, & asperio-
ribus moribus præditæ virgines,
non ita facilè juvenes in sui amo-
rem pelliciunt: & puerorum ama-
tores, mollicellos & ad plenam
pubertatem nondum provectoros
deperibant. non talis tamen est
istius affectus lex, ut si quis ve-
tulam ambiat, ideo in legem na-
turæ peccare videatur: & qualif-
cunque ille affectus & inclinatio
sit, apparet eam semper substru-
ctionibus dispositionis illius ani-
mæ, quam à prima origine solam
animæ inesse diximus, inniti.

Denique non imus inficias ho-
minem

minem ad quædam dogmata amplectendum admodum pronum esse, v. g. dari Deum, iudicium universale expectandum, animam esse immortalem, pactis & promissis standum, non adulterandum &c. & quæ sunt ejusmodi, quæ naturalis legis dictamina appellare consuevimus. sed ista propensio non oritur ex notionibus quibusdam communibus, aut dispositione ulla animæ diversa ab ea quam descripsimus: sed plane beneficio illius primariæ & unicæ dispositionis originariæ existit in homine. Agnitio enim impotentia suæ ad devitanda quædam mala, & ex hac agnitione ortus metus, facit ut homines facilè admittant, dari aliquod Numen, quod nobis potentia longe superius, mala averruncare potest: & poenarum inflictio, atque præmiorum distributio inter homines observatæ, & ut res maxime

necessaria habita, cogit homines ad credendum fore post hac aliquod iudicium universale: cum pessimis & sceleratissimis quibusdam contingat, ita ex facili vitam degere. Denique protrita illa & cuiusvis obvia incommoda, quæ sequuntur legis naturalis violationem, quemvis docent ex legis naturalis dictamine vivendum. sed si anima, neque instituto, neque experientia ullam horum malorum cognitionem haberet, quid æquum, aut iniquum esset pleriq; homines ignorarent. cum paucissimis sit datum ex alto repetere originem justitiæ atque iniustitiæ, aut in cognitionem illarum demonstrationum penetrare, quibus utuntur Philosophi ad demonstrandam Dei existentiam.

Vocant autem homines huiusmodi axiomata legem naturalem, quia nunquam talis est hominis
con-

conditio , sive ut singularem personam eum consideres , sive ut partem societatis , quin ejusmodi sese quotidie offerant , ut ea tamquam justa & æqua approbare necesse habeat , quæ vulgò ex legis naturalis præscripto fieri dicuntur. Admiranda quidem certe vis consuetudinis hic , sicut in aliis rebus apparet : ut homines de rebus quid æquum , quid ini- quum sit , judicent , cujus judicii nullam tamen sæpe rationem reddere possunt : imo eruditissimi in ratione reddenda non raro deficiunt , quæ populus ex consuetudine rectè facit : v. g. si quispiam in furto deprehensus sit , omnis multitudo animo & viribus annititur furem comprehendere : si autem quispiam ira percitus homicidium perpetraverit , omnes ejus libertatem optant , nullus saltem operam suam libenter ea in re commodat. fit id ex

D 5 ratio-

ratione : quia plus periculi cuivis ex fure , qui cujusvis fortunas rapere intendit , quàm à tali homicida , qui in illum tantùm excanduit , à quo laceffitus fuerat. inquire ex plebe unde tam diversi animi affectus oriantur , ignorabit : roga aliquem communi philosophiæ scientiâ tinctum , dicet id fieri instinctu naturali : meo quidem judicio falsò , propter rationes supra traditas.

Sed objiciet aliquis , at saltèm labes originalis , est quædam dispositio in anima à priori distincta , quam à prima origine animæ adesse diximus. Sed duplex labis originalis consideratio est : una prout consideratur tamquam privatio rectitudinis , quâ Deus ornat animam primi parentis : & illius quidem privationis hæc ratio est , ut dispositionis alicujus nomen non mereatur : sed constituit mentem aliquâ perfectione pri-

*Quomodo
modo
labes
originalis
dispositio
anima sit,
disponens
hominem
ad peccandum.*

privatam: quemadmodum minor gradus caloris aut luminis, non est dispositio quædam aut qualitas in corpore, quod in comparatione ad aliud corpus luminosius aut calidius, minores gradus caloris aut luminis possideri dicitur. Est præterea labis originalis alia ratio, quâ consideratur tamquam prava quædam animæ dispositio: sed tunc crebris actibus acquisita est; ita tamen ut propter carentiam justitiæ aut rectitudinis originalis, omnes homines ad crebros illos actus edendos sint redditi propensi: quod hac ratione evenit. Ante usum tationis ducimur tantùm præsentibus gaudiis: ea autem gaudia ortum habent ex rerum naturalium menti convenienti usu: & ex illa proprietate unionis animæ, quâ quæ sensationem tristem afficiunt, abesse à nobis procul optamus, quæ gratam, continuò no-

84 DE PRINCIPIIIS

bis adesse postea prodeuntibus annis, & simul cum annis crescente judicio, adhuc in ea naturaliter ferimur, quæ voluptatem menti conciliare possunt. Cupimus honores, cupimus divitias, imperia, esculentorum, & potentiorum copiam, quia illa omnia isti mentis naturali libidini egregie satisfacere possunt, quæ scilicet optamus grata nobis adesse, ingrata autem arcere studemus. sed homo pariter ad Deum & proximum talem schesin habere incipit, ut priori inclinationi naturali, etiam usu robustiori reddita, sine proximi aut Dei injuria obsequi non possit: hinc mali moralis origo: & ideo ad malum omnes procliviores sumus, quam ad bonum, quatenus inclinatio ad malum jam includit inclinationem ad res illas, quæ naturæ convenientissimæ sunt per se: noxiæ autem & malæ fiunt propter circum-

cumstantias. Quid enim mirandum antiquam & robustam consuetudinem, quàm usus à prima pueritia menti insidere fecit, prævalere levibus quibusdam præceptis, quæ ratione tantùm ut æqua & utilia concipiuntur; mentem tamen nisi cœlesti gratia imbutam afficere non possunt: non magis quàm charitatis præcepta hominem ira incensum & vindictam parantem. ducit, vel potius trahit nos potenter, illorum bonorum consueta usurpatio, cui homo à pueritia indulgit: & tam vehementem concitat in nobis propensionem ad ea consequenda conspectus istorum bonorum, ut desinant audiri rationis habentæ: quemadmodum cum homo affectibus concutitur: & ut dicam quod res est, illa consuetudo quàm proximè accedit affectuum naturæ, & eodem modo voluntatem in assensum cogit,

D 7 quo

quo affectus eo quo feruntur rationem trahunt. Hæc autem si accuratius perpendantur, invictum argumentum suppeditant ad tuendam nostrorum principiorum veritatem : omnes enim illæ propensiones, quas vulgo naturales vocant, & quæ tantopere virtuti reluctari videntur, & consequenter legi de conservatione sui ipsius : illæ inquam in se spectatæ bonæ, justæ, & æquæ sunt, summæque conducunt homini ad vitam feliciter transigendam : quamquam ex accidenti sæpe vitiosæ fiant. quid homini conducibilius, quàm vindictæ libido, quæ tamen magis hominem in peccandi necessitatem induit : quia maximè necessaria, hominique conveniens in se spectata : quia tamen illi modum imponere sæpe non possumus, ex commodo societatis humanæ factum, ut vindictæ executio arbitris, aut iudicibus à studio par-

partium longe remotis committeretur: neque magis damnanda vindictæ libido in privato, quàm justitia punitiva in magistratu. Pari ratione homini impio & gratiæ divinæ diffidenti nullum votum magis conveniens, eo quo optat non dari judicem Deum: quamquam jam illud votum iniquum sit, quia fit cum Dei injuria: & eidem voventi calamitosum, quia cadit in irritum, & facit voventi augeri culpam. Sic quidem, quid magis corruptæ naturæ testatur malignitatem, quam ea perversitas, quâ nitimur in vetitum: at tamen quæ hominis naturæ ejusque conservationi magis conveniens inclinatio, quæque cum ratione & æquitate magis quadret, si hominem in se spectes: quia nititur generosa illa indole quâ quisque libertatem affectat, quam quisque prosequitur: *primò* quia quicquid voluntariè à nobis fit, id sem-

semper gratum & jucundum est. quod mihi potissimum argumentum esse videtur, quo probare licet nihil ingrati Deo advenire, qui omnia agit ex beneplacito voluntatis suæ, omniumque actionum author est, neque quicquam patitur: ad quam perfectionem si homo sese extollere posset, esset quod cum Deo de felicitate contendere posset: quam ineptè assequi contenderunt Stoïci, animam extra corporis commercium constitutuere nitentes, à quo solummodo patitur: cum ea tantum querenda sit in benevolo Dei affectu, quo paratus est omnia piorum mala averruncare. *Secundò* ideo libertatis studio omnes ducimur, quia quò major libertas, eo magis omnia vitæ præsidia ad manus sunt: & ideo reliquis eminere studemus, ut aliorum opera nobis usui esse possit. possem hâc ratione per singula ire: sed hæc, quæ
in

in medium adduximus, talia sunt ut æqui lectoris iudicium diu morari non possint.

Accedimus ad secundam classem, quæ continet ea peccata, quæ contra hominis dignitatem committuntur. ex hac notâ primò est ebrietas: quia cum Deus mihi largitus sit rationem, aut frustra eam mihi concessit, aut eam mihi corrumpere non licet pro libitu. Et cum Deus ad certas actiones me destinaverit, quæ mihi innotescunt ex appetitu, & facultatibus animæ, & membrorum structura: inde etiam sequitur, Deum simul imperasse ab iis me abstinere, & temperare, quæ suâ naturâ eas innuere videntur, quæ prioribus contrariæ sunt: hinc concludo Deum mihi non reliquisse arbitrarium eos gestus, incessus, membrorum flexus &c. adhibere, qui repugnant isti personæ, quæ mihi in hâc mundi scena

De peccatis, quæ contra hominis dignitatem committuntur.

scena agenda est. Et hinc inferimus eas actiones, gestus, incessus naturâ prohibitos esse, quæ indicium faciunt earum imperfectionum, quibus Deus hominem carere voluit: idque ostendit per actualem collationem donorum, quæ per alios gestus, & corporis fabricam sese produnt. Nam si tales gestus & incessus essent homini arbitrarii, sequeretur Deum voluisse, ut simul stulti, insani &c. personam sustentem in hac mundi scena, & viri sapientis, atque sobrii: ut habear pro eo, qui ratione præditus, & per eam facultatem, actiones dirigo: & qui simul omnes insani hominis notas præ me feram.

Quare quemadmodum mundi creatio, ejusdemque gubernatio me ducens in cognitionem creatoris, omnipotentis, sapientis, justii &c. non finit me contrarios de eo conceptus formare: aut
cum

IUSTI ET DECORI. 51

cum repræsentare sub re debili,
 infirmâ, nihili, & undique im-
 perfectionis notas præ se ferente:
 sic neque mihi licet gestus exter-
 nos adhibere, qui cum naturali di-
 gnitate hominis non congruunt:
 & innuunt eas imperfectiones,
 supra quas longè me eminere vo-
 luit Deus. neque refert, quod ex
 circumstantiis, spectatoribus in-
 notescat facile, tales gestus adhi-
 beri gratis, & animi oblectandi
 gratia: aut ut aliorum imperfe-
 ctiones iis repræsententur: sicut
 fit in ludis scenicis. Hæc inquam
 instantia turpitudinem à talibus
 actionibus non aufert: cum ea,
 quæ ex usu & consuetudine gen-
 tis turpitudinem & imperfectio-
 nem inferunt, hominum pauco-
 rum arbitrio à tali naturali signi-
 ficatione nudari non possint: alia
 est notarum ratio quæ ex simili
 communi instituto non fluunt:
 aut quæ turpitudinem non infe-
 runt:

runt. sicut itaque in hominis potestate non est, facere, ut imperfectiones perfectionum nomine veniant: ita ea imperfectionum signa facere non potest, ut talia non sint. signa enim naturalia perfectionum fluunt immediatè à naturalibus facultatibus, & notæ sunt earundem. quo argumento itaque adstruitur Dei voluntatem esse, ut illæ facultates integræ à nobis conserventur, eodem probatur gestus, flexus corporis membrorumque, incessus &c. adhiberi oportere, qui earundem facultatum indices sunt. & hinc liquet, ut id obiter dicam, quomodo homo secundum corpus & animam ad Dei imaginem creatus sit: corporis fabrica exterior declarat animæ dotes internas.

Hic autem observari velim distinctionem inter signa, quæ naturaliter significant, & quæ ex instituto. deinde inter ea, quæ natu-

tu.

turaliter denotant perfectiones fluentes ex hominis conditione & natura, ut homo est : & inter ea , quæ nobis repræsentant perfectiones , quæ ex circumstantiis conditionis , & personæ , nobis adesse debent : quemadmodum alii gestus decent Regem , quatenus rex simpliciter , alii quatenus bellicis negotiis intentus , aut in consiliariorum corona de salute regni consulit. tertio inter ea signa , quæ designant perfectiones quibus nemo se privare potest, & ad quas omnes & singuli adniti debemus : & inter ea quæ quidem denotant perfectiones, sed quibus homo citra peccatum, si absolutè ipsum consideres , carere potest , & faciunt tantum ad bene esse , atque hominis conditionem exornant. gestus contra talem ornatum , arte & industria acquirendum , hominem peccati reum non faciunt. & huc etiam com-

commodè ea omnia referuntur; quæ spectant civilitatem morum: articulatè loqui, modestè & compositè incedere, quo animi modestia singularis perhibeatur: manibus lotis prandium aut cœnam capere, manuum & faciei nitorem curare, unguium excrescentiam nimiam præcidere, in screatione faciem avertere: ad operaturæ, vesicæ aut alvi exonerationem secessum quærere: latebras quærere, si cum muliere congregiendum sit: eas partes corporis tegere, quæ humanam infirmitatem speciali quadam ratione denotant.

Denique oportet distinguere inter gestus, qui levem aliquam & ambulativam imperfectionem denotant; & inter ea, quæ insignem. priores adhiberi posse existimo, propter rationes supra traditas ad probandam actuum quorundam indifferentiam: nam alioquin

quin levis in latus inclinatio, ad repræsentandum flexum & incessum ebrii, illicita foret: & huic familia infinita peccatorum numerum auferent: quod nemini, nisi præjudiciis occupato, in mentem venire potest. quod autem supra diximus de revelatione pudendorum, eam sc. malam esse si nota sit petulantia, aut comitata defectu debitæ reverentiæ, quam proximo debeo: sic etiam, gestus & flexus corporis tunc tantum mali sunt, quando rationem notarum sustinentium imperfectionum earum, quibus nos carere voluit Deus: si autem amplius notarum naturam non possideant, eorum consideratio ad Ethicam non spectat, neque boni aut mali vocandi.

Solent Theologi communiter ad hujus naturæ peccata referre *mendacium*, quasi esset peccatum contra usum naturalem linguæ: *atque*

An mendacium sit peccatum commissum

*sum
contra
hominis
dignita-
tem.*

atque adeò in quovis casu illicitum putant : quæ sententia me nunquam suffragatorem habebit. Eo enim sensu, quodvis verbum, aut signum ab homine ad aliud significandum, prolatum, quam ex consuetudine significare solet, atque contra mentis sensum, peccatum foret : neque canem v. g. per blanditias allicere liceret, quem ita ad me pertractum male excipere decrevi, neque hosti per stragemata imponere, aut falsò & fraude conceptis litteris circumvenire, quamdiu scil. bellum, aut hostilis status durat : quæ omnia mihi perabsurda videntur. Quare mendacium ad ea peccata soleo referre quæ *in proximum committuntur*, & ejus jus violant. Et ideo vulgò illa signa contra significantis mentem, & animi sensum prolata, odioso mendaciorum nomine notantur, quæ proximi injuriam & juris ejus violationem
post

post se trahunt : ubi autem de talis juris violatione suspicio non est , sicut in stratagemate bellico, & fraudibus , quibus adversus bruta utimur , ibi neque à vulgo mendacia vocantur. In quibus autem casibus ambigitur , an proximi jus violetur , illi casus disputationibus de mendacio officioso, sitne licitum nec ne , occasionem præbuere ; disputatur enim an proximus in tali casu de suo jure cessisse non videatur , vel eo excidisse ipso facto. Ego quamvis omnia mendacia officiosa , quæ vulgò defenduntur, ex æquo fieri non putem , in omnibus tamen casibus damnanda non existimo ; non magis quam communiter Theologi non damnant quamlibet rei alienæ detentionem , contra domini voluntatem, v. g. detentionem gladii domini ira perciti, & illegitimam vindictam parantis.

E Ha.

*De peccatis
quæ contra
proximum
committuntur.*

Haftenus de iis peccatis actum est, quæ contra Deum, aut in se ipsum homo committit: restat ut festinemus ad tertiam peccatorum classem, quæ contra officium proximo debitum sunt. Regredi itaque lubet ad primum principium: cum Deus mihi commendarit vitæ membrorumque integritatem, neque ego hanc vitam & spiritum vel ad breve tempus producere sine mediæ ope possim, sequitur Deum jus mihi concessisse ad media, sine quibus mihi vita salva esse non potest. Qui enim dat jus ad finem, dat etiam jus ad media. Hinc tale conficio axioma, *In ea mihi jus possessionis & usus competit, quæcumque mihi ad consecutionem finis eorum, quæ supra dixi Deum à nobis requirere, utilitatem præstare possunt.* Cum autem judicem sano & incorrupto judicio omnes mundi creaturas mihi eum usum præstare

stare posse : ergo in omnes jus habeo. Quod autem iudicium meum sit verum , ita patet. *Primo* , quia singuli homines singulis creaturis legitimè utuntur : neque ulla est , quæ eorum usui interdicta est. quibus ergo singuli utuntur , iis solus uti posset sine peccato : neque à parte creaturarum sese offert ulla contradictio moralis : an autem aliorum hominum respectu , quædam iniquitas inde oriri possit , postea examinabitur. *Secundò* , nisi illud iudicium eâ ratione institutum relictum foret , non dabitur ulla regula , secundùm quam iudicium institui poterit de iis , quæ Dominus Deus homini utenda concessit : aut quæ illa sunt , quæ ejus juri & dominationi subtraxerit. *Tertiò* , aut omnes creaturæ concessæ sunt in usum hominis , aut nullæ : nam si unius creaturæ aptam , concinnam , & naturalem

Licet homini omnibus & singulis creaturis uti ad sui conservationem.

formam destruere liceat ad meum usum; quidni & omnium, si ita expediat? Ergo liquet, ex parte creaturarum nihil obstare, quin singulis & omnibus uti liceat homini: difficultas superest, an id repugnet ex parte proximi, quem sub illis creaturis non comprehendimus. Quid itaque proximo debeam, examinandum jam est.

Singulis hominibus jure primo competit jus in hoc universum.

Probavimus homini jus esse ad possessionem, & usum creaturarum ratione carentium: cum autem proximus meus in eadem constitutus sit dignitate, quam Deus me sustinere voluit: iisdem etiam privilegiis gaudere debet, quibus ego: ergo & illi par & simile jus erit in omnes creaturas; atque ita & illi & mihi licebit iis uti: neque ex creaturarum respectu, alia pars proximo, alia mihi consignata est: ergo aliunde investiganda, quæ mihi creaturarum portio assignata sit, quæ proximo.

IUSTI ET DECORI. IOMI-
ximo. Hic licet adversarii men-
tem in omnes partes versent, & om-
nia sua scrinia excutiant, faten-
dum est distinctionem bonorum
ex pactis originem trahere. Quod
satis illi indicant, qui docent in
extremo necessitatis casu jus pri-
mævum reviviscere: & illarum re-
rum usum fieri legitimum in ta-
li casu, quæ concesserant ex pã-
ctis in possessionem & dominium
proximi. Necessariò coguntur &
illi in hanc sententiam transire,
qui tamquam æquum defendunt,
in dissoluto reipublicæ statu, in
quibus magistratui non amplius
sua constat autoritas, unum-
quemque sibi prospicere, & ea
bona, quæ ante turbatum statum
proximi erant, invadere: si modo
sit paratus restituere bona proxi-
mi, quando sua tutò possidere
poterit: cum aliter suo juri non
renuntiaverit, quod in bona pro-
ximi habebat, tamquam universi

*Divitis
possessio-
nes pa-
ra in-
rodu-
xerunt.*

102 DE PRINCIPIIS
dominus, nisi ubi suorum bono-
rum fartam tectam possessionem
habere liceat.

*Obiectio
propo-
nitur.* Sed objicies: singulis quidem
certa portio assignata non est,
sed mundi pars qualiscunque:
neque uni licebit totum mun-
dum subigere: nam inde seque-
retur licere uni homini, si pote-
statem in manu haberet, alios pri-
vare vitæ necessariis, imò eos oc-
cidere, quod supradictis repugna-
re videtur: cum Deus decernens
homini vitæ usuram, simul de-
crevit illi largiri necessaria ad vi-
tam: quæ alter illi, nisi in extre-
ma necessitate constitutus, eri-
pere non potest (etiamsi nulla
pacta divisionem bonorum intro-
duxissent;) quin statim finem à
Deo in proximi creatione inten-
*Secunda
objectio.* tum subvertat. Deinde objici
posset, dari quasdam naturales
conditiones, in quibus si homo
nascatur, aut alia quacunque ra-
tione

IUSTI ET DECORI. 105
 tione reperiat, jus ipsi nasci ad
 certam mundi partem, ante om-
 nia pacta, tam implicita, quàm
 explicita: quâ parte alter eum
 exuere non potest, aut simile jus
 in eam vindicare sibi. Ea ratione
 liberi jure nativitatis adipiscun-
 tur hæreditatem paternam: & qui
 tempestate ad insulam devolvitur
 incultam, & hominibus vacuum,
 is naturæ lege istius insulæ domi-
 nus est.

Respondemus: non tantùm in
 extremo necessitatis casu, aliquis
 mundum posset sub jugum mit-
 tere, posito aliquem in talem ne-
 cessitatem posse devenire; sed et-
 iam si aliquid commodi inde sibi
 polliceri posset: quemadmodum
 domino licet rebus suis uti pro
 suo libitu; neque in illarum usu
 contra justitiam peccat, qua te-
 netur proximo reddere quod
 suum est: sed tantùm in seipsum
 prævaricari potest. Ergo nullus

*Licet
 cuius
 consti-
 tuto in
 statu
 prima-
 vo te-
 tum
 mun-
 dum sub
 jugum
 mittere.*

propter jus proximi quod in universum ante pacta habet, cogitur desistere à debellando mundo: tunc enim illud imperium quasi in medium projectum est: & tamquam vacuum & desertam possessionem cuiusvis invadere licet: quatenus sc. nullum jus proximi illud impedit. sed cum proximo tantundem juris sit, quam mihi, & sæpe non minus virium, quam mihi, si non ad occupandum imperium, saltē ad persequendam vindictam: ego graviter peccaturus sum in legem de conservatione mei ipsius, nisi ad divisionem bonorum veniam; cum alioquin statum belli evitare sit impossibile, qui cum calamitosus, & utrique parti exitiosus sit, istum defugere teneor.

*Probat-
tur sin-
gulis ho-
minibus
jus esse
in to-
tius hoc*

Singulis autem hominibus in totum hoc universum jus esse, jam efficacissimis argumentis probaturi sumus: hoc enim fundamento reliquæ leges naturales, quæ

quæ proximum spectant, inni- ^{universa-}
 tuntur. Probatur *primò* inde, quia ^{si.}
 in extremo casu necessitatis ad omnia quæcunque mihi ad vitæ conservationem necessaria sunt, jus reviviscit: dico jus antiquum & primævum reviviscere; non de novo acquiri: cum mea calamitas mihi ad ea, ad quæ antea jus non habebam, jus non pariat: quemadmodum ut mortem defugere possim, non licet in cultum naturalem peccare, aut contra decorum naturale aliquid committere, cum istæc omnia meo arbitrio nunquam subjecta fuerint, sed ego illis: at extremum periculum tollit conditionem, sub qua cessionem juris fecerant; & si eadem necessitas mihi semper incumbat, & posteris, jure in secula ea bona possideo, quæ postliminiò, ut ita dicam, in extremo necessitatis casu ad me rediere.

Secundò, docet doctissima Theo-

*Argu-
mentum
secun-
dum*

logorum & Jurisconsultorum
pars, in moderamine legitimæ de-
fensionis, defendentem non fie-
ri personam publicam; sed jure
suo primævo uti, quod Deus sin-
gulis concessit ad vitæ suæ con-
servationem. Scio equidem do-
ctos reperiri, qui docent in ex-
tremo necessitatis casu homini
jus non reviviscere ad bona pro-
ximi, sed cuique suam fortem
fortiter ferendam esse. Sed iidem,
cum tueantur tanquam justum,
moderamen legitimæ & inculpa-
tæ tutelæ, sibi in his contradi-
cunt. nam tali in casu occido ju-
stè proximum; non quia mihi fe-
cit injuriam; sed quia mea curæ
à Deo commendata est mei de-
fensio. at si cum dispendio vitæ
proximi mihi liceat meam de-
fendere; quanto magis cum dis-
pendio bonorum proximi, quæ
vitâ longè inferiora sunt. Quam-
quam agnoscam me longe aliter
in

*In mo-
derami-
ne legi-
tima
defensio-
ni non
occido*

in mei defensione occidere proximum, quam ejus bona mihi vindicare: quam distinctionem postea indicabimus; sed ea discrepantia, argumentum nostrum ex moderamine legitimæ tutelæ sumptum non infringit.

At dices quid hæc faciunt ad probandum unum & singularem hominem jus habere in totum universum; nihilque ex parte proximi obfatare, quò minus universum totum una servitute, ut ita dicam, premere possit, si judicet recto judicio id suis rebus expedire? Sed mihi magnoperè conducere videtur probandæ rei, quam præ manibus habemus; si enim propter vitæ meæ defensionem liceat bona & vitam proximo eripere, ut mea salva sit: imo si propter conservationem bonorum, privilegiorum, libertatis &c. liceat in bellum contra proximum erumpere: quanto ma-

proximum, quia me laedit; sed quia jus habeo me conservandi. Objectio.

Responsio.

gis licebit cuius bona illa vindicare sibi soli, quæ cedunt primo occupanti, & proximum iis omnibus spoliare, quibus me possessione mea exuere contendit: aut quando justus metus est, eum istud facturum, si commodam occasionem nancisci potest: cum ea quæ de manu proximo, ante pacta proximi non magis erant, quam mea: sicut in bello jure acquiruntur bona hostis, quia cessantibus pactis, redit jus primævum, quo singuli in omnia jus habent: quamquam nec hostis suo jure excidit, & sæpe eodem jure sua defendit, quo alter ea eripere contendit: si hostis ultra modum sæviat, & æquâ conditione pacem ferruminari & coagmentari non sinat.

*Tertium
argu-
men-
tum.*

Tertio probatur singulis hominibus jus concessum in totum hoc universum, quia cum jus ad usum & possessionem rerum de-
sumi

fumi debeat ex utilitate, quam ad me redundaturam confido ex rebus, sicut id supra probatum est, quando docuimus homini licere quibuslibet creaturis uti: & iudicii illius regulæ tantum sint præcepta circa cultum Dei, aut decorum naturale, aut conservationem sui: ita ut quicquid in hoc universo judicaverim expedire rebus meis, in illud jus habeo: & ad possessionem ejus me accingere possum: nisi lex de conservatione meipsum repugnet: reliquæ enim leges de cultu. & decoro naturali creaturas non attingunt: non autem jus aliquod proximi in easdem creaturas ante pacta: quomodo enim mihi jus proximi innotescet? non erit proximi iudicium indicans quibus ego contentus esse debeam: quare enim ejus iudicium meo superius erit? non conditio aliqua in quâ nascitur, aut quâ proximum præ-

muni-

munitum offendo. sed qualitas filii v. g. ut ad priores objectiones respondeam, non dat jus ad hæreditatem paternam, nisi ex pactis; licet talis successio naturæ admodum sit consentanea. est enim illa dispositio testamenti, qua filius succedit in bona paterna, libera: neque tenetur pater filium hæredem instituere, si judicet id rebus suis non conducere: & tantum abest filio naturâ jus competere in bona paterna, ut pater filium vendere possit. est itaque filius sub dominio patris, & omnia filii bona, nisi pater eum emancipaverit, & aliud legibus civilibus cautum sit.

Filius jure naturali non succedit in bona paterna.

Neque est discrimen juris naturalis, rem qua possessorem non habet

Neque etiam prima occupatio ante pacta, jus proximi in aliquas creaturas indicabit: quia *primò* tunc nullo jure, in quocunque etiam necessitatis casu constituar, ad me redire possunt talia bona, cum id tantum locum habeat in bonis,

IVSTI ET DECORI. III

bonis, quorum cessiones feci pro- cedere
ximo voluntate : at paucos repe- primo
rias, qui bonis eâ ratione partis occu-
talem prærogativam concesserint. panti

Deinde quare ex primâ occupatio-
ne potius jus proximo accrescet,
quàm ex prima detectione, quæ
oculis fit : certè hic nihil aliud
reperies quam gentium institu-
tum, quod primo occupatori jus
in illam terram accedere voluit ;
non autem ei, cui primum in
conspectum venit. *Tertiò* finge
duos homines, alterum pedibus
pernicem, alterum tardum : li-
quet quàm iniquè hic composita
sint paria in acquirendis domi-
niis : ideo etiam illi primæ occu-
pationi ex natura non debetur
jus in id, quod occupatur : sed
pacto implicito & instituto.

Neque etiam proximi miseria Neque
mihi jus in universum restringet, proximi
aut charitas dictabit, quid & quan- miseria
tum mihi occupare liceat, & quid mihi jus
pro- in uni-

• *versum
restrin-
git.*

proximo relinquere. De charitate supra dictum est, & satis indicatum, non à proximo, sed à me ipso eam incipere, juxta illud, *diliges proximum tuum sicut te ipsum, & quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Deinde quæcunque ex charitate debeo proximo, ille reatus debendi non oritur ex jure aliquo, quod proximus naturâ in ea habet. Sed instabis: attamen pacta & bonorum divisio necessaria est; licet ratione, & per concomitantem libertatis actum fiant: quia sine talibus pactis Deus finem in hominis productione sibi propositum assequi non posset: cum ex talibus & similibus pactis leges naturales educantur, quibus homo non potest non sese subjicere, & eas sibi constituere per rationem: & ideo proximo pars mundi competit, & multa illi debeo: ut plane in omnia jus non habeam.

*Obje-
ctio.*

Sed

Sed hâc instantiâ nihil aliud efficitur, quàm legum naturalium eam esse naturam, ut proximo inde aliquid jus adveniat, quod jus sicut necessariò ex legibus naturalibus fluit, sic etiam proximo naturale est: & potest non fieri, quin si legi Dei de *conservatione mei-ipsius* parere velim, partem mundi proximo cedere tenear: quod negatum non fuit: sed probandum erat, nos ad legum naturalium constitutionem progredi, quia proximo aliquid debemus: quod negamus, & pernegamus. fit enim quia nobis aliquid debemus: quod opus explere non possumus, quin eâdem operâ inde etiam ad proximum redeat utilitas. Sic enim argumentamur v. g. in constitutione legum charitatis. opera charitatis sunt exercenda, quia nisi etiam iis vacent homines, humana conditio singulis acerba futura est &c. dum

*Licet tenear propter legem de conservatione mei-ipsius ad divisionem bonorum venire; non ideo jus habere defino in totum univ-
sum.*

ita-

itaque singuli ita argumentantur, propter incommoda, quæ quisque ad se redundatura prævidet, si opera charitatis ex humana vita tollantur, concludunt singuli, ea esse exercenda, nisi infinitis commodis sese privatos velint. Sed quia plurimi illam methodum investigandi leges naturales, quæ officia nostra in ordine ad proximum dirigunt improbant: & hæc methodo reliquæ leges naturales investigantur: lubet difficultatem unam aut alteram movere.

*Non
quic-
quid
privato
aut plu-
ribus
propter
quas-
dam cir-
cum-
stantias
utile,
aut no-
xium
id ideo
lege na-*

Si hæc fit ratio investigandi leges naturales: ergo quodcumque mihi summoperè noxium est, id erit contra legem naturalem: quod utile, illud legi naturali conforme erit. Ergo si sine periculo talionis possum fraudare creditorem, rectè fecerim: si hostem sine metu vindictæ obtruncare, ex æquo hoc factum erit. Deinde cum plurimum mihi nocere de-
beat,

beat, si multi eandem quam ego profiteor artem amplectantur: contra æquitatem naturalem peccant, si plures in eodem genere vitæ sese exercent. Has & similes objectiones tanti momenti esse putant nonnulli, ut iis subverti posse confidant, quicquid hactenus pro ea methodo, quam urgemus, afferri potuit. Sed quis unquam hac ratione argumentatus est? Quicquid propter singulares circumstantias alicui privato utilitatem conciliat, aut noxam depellit, id lege naturali imperatur, aut prohibetur. Sed sic argumentationem oportet institueret. *Quicquid in genere & suâ naturâ ita comparatum est, ut sine insigni noxa generis humani, eo homines carere non possunt; aut quod si promiscuè permittatur non levi damno mulcabit genus humanam, id lege naturali prohibitum est.* Quæ jam hinc resultant incommoda:

an

*turali
impera-
tur, aut
prohibe-
tur: si-
cut non-
nulli
argu-
mentan-
tur.*

an societati humanæ non summo-
perè calamitosum futurum est, si
jute semper occiderim eum, ex
cujus morte par mihi periculum
creari non potest. Quod autem
objicitur de plurimis idem aucu-
pium & eundem victus quærendi
modum sectantibus; id non officit
nostris principiis: nam neque licet
homini id vitæ genus profiteri
quo vitam tueri non potest. Sed
dices: attamen proximo injuriam
nullam facit, si illum quæstum se-
ctatur, qui duos alere non pot-
est: quia pactis implicitis aut ex-
plicitis numerus idem artificium
proficientium definitus non est:
sicut mundi partes partitæ sunt,
& singulis ejus certa portio assi-
gnata.

Respondeo, proximo eo qui-
dem non fieri injuriam, propter
rationem traditam: numerus au-
tem definiri non potuit, nec de-
buit ex legibus naturalibus; non
magis

magis quàm reliqua omnia, quæ magistratus post initam societatem jure naturali permissivo ordinat, quia illæ artes, & victus quærendi modi cum hominis statu naturali connexi non sunt; non magis quàm certæ reipublicæ formæ, licet aliquâ semper requiratur: & quemadmodum definiri lege naturali non potuit, ad quam liberalitatem & ad quos charitatis actus homines obstringantur; licet ex ratione probari possit, omnes & singulos charitatis legibus obnoxios esse.

Objici posset præterea: si ex necessitate leges naturales, quæ proximum spectant, introductæ sint: ergo nemini licebit vitam suam impendere pro salute proximi: quia lex de conservatione sui ipsius introduxit leges alias, quæ si non esset à Deo imperata, aliis legibus locus non superfuisset: si autem liceat homini observationis

*An ideo
leges naturales,
quæ
proximum
spectant,
necessaria non
sunt,
quia
non est
semper
necessesse
vitam*

*suam
quam
longissi-
me pro-
ducere.*

tionis istius fundamentalis legis sibi gratiam facere, nullæ leges naturales necessariae erunt: sed homini arbitrariae: quod absurdissimum. vitam autem hominem pro proximo deponere debere, aut saltem posse sine prævaricatione, manifestè sacra scriptura docet.

Respondemus, legem illam de conservatione sui ipsius, non esse ejusdem necessitatis, cujus sunt leges de cultu naturali, & quæ prohibent peccata contra naturam, aut contra naturalem hominis dignitatem: quia in his nunquam potest evenire casus, qui hominem in præstanda obedientia aut dispenset, aut sui juris faciat, velitne potius aliquod damnum pati, & ad perfectionem illam niti, quæ in observatione istarum legum speratur: an potius missâ illâ contentione, præstantes illos actus virtutis non exercere:

rere. in illa autem lege de con-
 servatione sui ipsius, tales casus e-
 venire possunt: quia eâdem neces-
 sitate non imperatur: non potest
 enim in ea demonstrari eadem
 contradictio moralis, quæ in le-
 gibus supradictis cuivis obvia est.

Talis equidem contradictio fa-
 cilè eruitur ex supradictis: cui
 Deus agendi partes in hoc mun-
 do assignavit, & actus virtutum,
 quæ præsupponunt vitæ usuram,
 ei non licet vitam tamquam rem
 vanam sine virtutis experimen-
 to profundere. Non autem simi-
 liter hîc talis moralis contradictio
 sese manifestat: Cui Deus vitam
 largitus est ad exercitium virtu-
 tum, & ut stadium suum decur-
 rat, illi non licet vitæ finem acce-
 lerare; modo illa acceleratio non
 ponat obicem, quo minus me-
 tam attingere possit, vel qui eum
 ultra ipsos carceres repellat: quod
 fit, si quis sine virtutis exemplo
 vitæ

*Proba-
 tur licet
 re ali-
 quando
 vitam
 pro pro-
 ximo
 impen-
 dere: li-
 cet nun-
 quam
 liceat
 aliquid
 agere
 contra
 decorum
 natura-
 le aut
 cultum
 natura-
 lem.*

vitæ finem sibi imponat : omnia enim virtutum exercitia sibi intercludit : quemadmodum is, qui otio torpescens, aut medicatâ portione rationis usum sibi interdicens, & ita sibi viam ad scientiam & eruditionem intercludit, graviter peccat ; licet non ejusdem peccati reus teneatur, si ad summam prudentiam semper non contendat, modò in aliis rebus industriam suam occupatam teneat, ex quibus etiam virtutum messem sibi polliceri possit. Ea tamen in hisce discrepantia est, quod vitam cum morte commutare nemini liceat, nisi propter insignem utilitatem, quæ inde attinget proximum. non enim suo pretio æstimat vitam, qui eam in re levissima it perditum : cum Deus homini eam ad usus insignes largitus sit, quos præproperâ morte intervertere non oportet : quemadmodum neque aliquis sibi re-

bi rerum creaturarum usum maxima ex parte interdiceret potest, & vitam suam multis incommodis afflictere, sine spe amplioris boni, scilicet virtutum exercitii: verissimum enim est eâ ratione id, quod Apostolus docet, nemo carnem suam odio habet.

Et hinc jam apparet duplex necessitas condendi leges naturales. *Duplex fuit necessitas condendi leges naturales, qua spectant societatem & proximum.*

Primo: quia non erat fas homini imperium in creaturas prorsus abdicare & sese alterius clementiæ & imperio committere; non magis quam jam alicui fas est, per supinam negligentiam paupertati & aliis miseriis sese subicere: aut civitati integrum est, sese hosti in duram servitutem tradere, quando sat virium habet ad sui defensionem: utilitas enim quam quis ex tali patientia & demissione sperare posset, nullo modo conferenda est cum damno, probro, atque ignominia, quæ meritò in

F

eos

eos cadit, qui tales vitæ suæ defertores existunt. *Secundò*: etsi iniquum non fuisset, homines eò usque sese demittere, propter virtutem patientiæ, ut omnes sese unius arbitrio extra necessitatem committere potuissent: cum tamen impossibile sit, omnes in illum animum mentemque conspirare, etiam necesse fuit ad partitionem bonorum venire, & ad alias leges naturales, sine quibus homo, qui omnia extrema pati paratus non est, vitam degere non potest. Duo ergo ex supradictis conficiamus, primò: hominem non teneri sese exponere morti propter proximum. secundò: eum id posse facere si velit, quando insignis inde redundatura est ad proximum utilitas, & heroicæ virtuti materia parata est. Posterius ex supradictis liquet, & quia nullos hac in re habemus adversarios, operosius id probare, tædium lectori

Quando liceat homini sese morti exponere pro proximo.

ctori adferret. Prius autem quia plurimos oppugnatores habet, lubet argumentis evidentissimis demonstratum dare. *Primo* auctoritates tamquam velites præmitto. Quicumque in sententiam à nobis contrariam abiire hoc errore seducti fuere, quod existimarent hominem aliorum hominum gratia creatum esse, & ex prima ordinatione Dei cum reliquis debendi reum: ita ut homo sibi persuadere debeat se potius bono proximi, quam suo creatum esse: cum autem supra invictis ni fallor argumentis contrarium asseruerimus, omnia adversariorum argumenta eâ ratione concidunt. *Secundo*, si pro aliis hominibus me nonnunquam morti exponere debeam, erit ne pro amicis, aut pro inimicis? si pro amicis: ergo eorum beneficia me ad hoc obstrinxerunt. sed multi malent potius omni officio carere,

*Probat-
tur ho-
minem
non te-
neri sese
morti
subjice-
re pro
proxi-
mo: li-
cet bene-
fecerit,
si ad il-
lam he-
roicam
virtu-
tem con-
tendere
studeat.*

quam sub tali onere illud accipere. *Deinde* determinandum est ad-versariis, quot, & quam magna illa beneficia esse debeant, per quæ ad tam duram sortem amicis amicus obstringitur. *Tertio*: non ergo simplex humanitas, quæ me jubet misereri proximi, illam nobis necessitatem imponet, quod hæcenus tamen omnes docuere, qui illam sententiam defendunt, sed gratitudo, & acceptorum beneficiorum memoria. *Quarto*: ergo non tantum pro pluribus, & totius civitatis incolumitate mihi moriendum erit; sed etiam pro uno benefactore; quod nulli quod sciam hæcenus statuere. *Quinto*: finge beneficiorum memoriam nos obligare ad facienda cum proximo paria; ergo pro eò tantum ultimum vitæ spiritum impendere tenebor, qui cum extremo vitæ suæ periculo meam conservavit. *Sexto*: si tantum pro amicis

IUSTI ET DECORI. 125
cis vita impendenda : ergo ini-
quum fecerit, qui pro inimicis. at
Christus pro inimicis se in mor-
tem tradidit: & tale beneficium in
sacris extollitur supra omnia, &
tamquam talis virtus proponitur,
supra quam nullus amor aut cha-
ritas emitti potest : ergo pro bene-
factore mori tantum necesse non
est.

Neque etiam simplex humani-
tas homini illam necessitatem im-
ponit : quia & tunc pro hostibus
id fieri deberet. sed tum eadem
operâ, & bella damnas, & legi-
timam sui defensionem, & omnes
pœnas capitales in republica : de-
nique ea omnia, quæcumque jure
necessitatis extremæ eruditi com-
muniter licita esse docent cum
vitæ proximi dispendio : neque
charitas incipiet à seipso, sed à
proximo, & tam pro uno quam
pro pluribus mors oppetenda e-
rit. Quid enim quæso hic nume-

rus faciet? An quia beneficium percipient plures? at supra indicavimus officium bene merendi de proximo ad tam duram conditionem non extendi, neque posse consistere cum defensione sui. An quia cum Dei voluntas sit, mundum plurimis incolis frequentem esse, convenit me potius solum interire, quam meæ conservationi nimium studendo, infinitam hominum multitudinem interneconi dare? sed mihi ex natura non innotescit, quot mundi incolas esse velit Deus: cum non rarò ipse Deus innumeraibilem quantitatem per morbos pestilenciales ad orcum mittat. Deinde cum Deus non tantum homines esse, sed etiam bene esse velit, & in eum finem tot res ad hominis oblectamentum creaverit, pari ratione probabo, cujusque officium esse, ut reliquis quam optimè sit, sese suis privare.

vare. Denique reliqua argumenta quæ supra adduximus, huc quadrant. Ergo necesse non est, aliquem pro proximo, qualiscunque etiam casus sese offerre possit, morti se exponere: & ideo opus illud heroïcum inter charitatis opera communia, & quæ legibus naturalibus imperantur, recenseri non debet: aut ex communi fundamento legum naturalium deduci istius facti æquitas. tunc enim necessitas sæpius incumberet homini, in proximi gratiam vitæ usuram sibi auferre: quemadmodum communia charitatis opera, necessaria sunt: & quando ea exserendi occasio sese offert, non potest homo sine prævaricatione, iis abstinere. Sed est opus quod fit secundùm Dei beneplacitum; promovet enim egregiè finem in quem Deus hominem creavit; scil. per virtutum exercitium ad immortalitatem contendere.

Opus illud charitatis quo quis mortem subire paratus est pro proximo, ex eodem principio non deducitur, quo officia charitativæ communia.

Haftenus occupati fuimus in probandis illis principiis, quæ Clariffimus Hobbius aut præfup-
 pofuerat, aut obfcurius, & per-
 functoriè tantùm, & parcè deli-
 barat: atque jam effet locus &
 tempus tranfeundi ad ipfas leges
 naturales, quas admirandâ indu-
 ftriâ Hobbius recensuit: nifi pau-
 ca quædam præmonere ex usu effe
 arbitraremur, quæ lucem confe-
 rent dictis, & iis quæ in pofterum
 dicenda erunt.

Nota.

Cum afferimus unicuique in
 ftatu primævo jus competere in
 univerfum hoc: femper exceptos
 volumus homines ipfos, quod
 hic accuratè notandum eft. Deus
 enim hominem homini non sub-
 jecit; quemadmodum reliquas
 creaturas humano generi subdi-
 dit. cum enim omnium homi-
 num eadem fit conditio, & ex
 conditione humana, homini jus
 nafcatur in creaturas irracionales:
 nul-

nullus alii servus nascitur, neque
 cuiquam jus competere potest in
 proximum, quod in reliquas crea-
 turas: alioquin Deus simul vo-
 luisset hominem esse servum &
 dominum. Si dicas, Deus qui-
 dem naturâ hominem alterum al-
 terius servum non fecit; permisit
 tamen ut servum faceret, & subi-
 geret, quemadmodum feras subi-
 git. Rectè quidem; licet mihi pro-
 ximum subigere; imò occidere,
 si rebus meis conducatur: sicut quo-
 tidie magistratus facit: sed fit id
 plane alio jure, quam quo feras,
 & reliqua animantia subigo. Ho-
 minibus naturalem libertatem,
 imò ipsos tollimus; non quia di-
 rectè in illos jus habemus; sed
 quia jus habemus nostris utendi,
 & defendendi: quorum usus, si
 mihi impediatur à proximo, licet
 impedimentum illud remove-
 re eodem modo, quo ille ad liberio-
 rem suorum usum mihi impedi-

*Funda-
 mentum
 distin-
 ctionis
 inter
 causam
 per se &
 per ac-
 cidens
 in mo-
 ralibus.*

F § mens

mentum ponit. dum enim ego utor jure meo, nemini facio injuriam : itaque jure damno afficio proximum ; non quia naturaliter ille mihi subjectus est ; sed quia mihi fas est meis uti eaque defendere , & damnum ad proximum venit per causam per accidens in moralibus. Plane autem alio jure dominium in alias creaturas exerceo : eas enim non subiigo , ut sine impedimento mihi usus rerum aliarum ab iis distinctarum liber sit ; sed illa subjugatio directum dominii usum denotat : & ideo non propter usum aliarum rerum mihi iis uti , aut in defensione juris in alias res , illas mihi vindicare tantum licet : sed propter ipsum juris & dominii exercitium , iis utor : & quotiescunque lubet. Cum proximum affligere *primò* gratis non liceat : *secundò* non licet nisi in ipsa defensione juris mei, & impedimen-

tum

tum removendo, quod ipse mihi posuit. Planè eodem modo, quò jus habeo me privandi membro, quando conservationi aliorum membrorum impedimentum ponit. Et impropria est locutio, si quis dicat ex illa necessitate homini jus aliquod directum nasci in illud membrum: sed nascitur jus defendendi aliud membrum, cum destructione v. g. membri gangrenâ infecti: quemadmodum mihi jus non nascitur in pecuniam proximi, si in conservanda mea, proximi pecunia pereat, per remotionem impedimenti, quod mihi creabat periculum jacturæ pecuniæ meæ: alioquin liceret mihi proximi pecunia meum damnum refarcire, etiamsi impedimentum non potuisset. impedimenti enim constitutio, mihi jus non dat in bona proximi: cum sæpe is eodem jure impedimentum ponat, quo ego id removeo:

sed sic loquendum est: defensio juris mei non tollitur; etiamsi id fiat cum damno proximi: & ideo in defensione vitæ meæ; licet mihi proximum interficere; non autem licet mihi, vitâ proximi meam redimere; aut ad alterius imperium hominem interficere, ne ipse peream; non magis, quam proximi manum amputare extra moderamen legitimæ defensionis, ut meam salvam habere possim. Et liquet jam quomodo ex principiis nostris sequatur, omnia in extremo casu necessitatis esse licita: ea scilicet omnia quæ per accidens sequuntur usum aut defensionem juris nostri.

His itaque tam clarè & distinctè expositis, lubet eorum omnium paucis praxim & usum indicare. itaque cuius facile innotescet, quis ordo observandus sit in usu creaturarum, in adhibitione medicorum ad conservationem juris,
&

& quæ quibus subordinata sint, quæ autem juxta se invicem posita, & ejusdem dignitatis, ut alterum ad alterius conservationem aut consecutionem adhiberi non possit. his autem paucis axiomatis rem totam comprehendere posse puto. *Quicquid suâ naturâ malum est, ejus prohibitio extremae necessitatis est: neque major aliqua necessitas, durante hoc mundi ordine, & regimine evenire potest, cui prior cedere debeat.* Talia sunt omnia illa peccata quæ legibus naturalibus prohibentur. nulla itaque incumbere potest necessitas, quare mihi liceat Deum abnegare, & profiteri eum mundi creatorem non esse, mundum non regere, justitiam non exercere &c. neque etiam tam dura conditio ingrui potest, ut liceat committere peccata contra dignitatem naturalem hominis, aut decorum naturale. pari ratione nunquam li-

Non licet facere malum nisi bonum inde eveniat: quia leges naturales sunt immutabiles.

134 DE PRINCIPIS
cebit homini vitæ finem accele-
rare, non speratâ inde insigni ali-
quâ utilitate. cum enim hæc om-
nia imperentur lege naturali,
impossibile est ut eorum perpe-
tratio culpâ vacet, propter ratio-
nes supra traditas.

Atque ex his jam liquet, quid
juris Magistratui in hujusmodi
rebus concedere debeamus: sed
quia hæc quæstio semper magno-
pere agitata fuit, & insignem u-
sum in rebus humanis habet,
multaque super hac re ab Clariss.
Hobbio, quæ ab aliis aliò trahun-
tur, dicta sunt, & ut simul quo-
usque hic vestigiis præstantissimi
istius authoris insistendum pu-
tem, declarem, operæ pretium
erit, diutius his immorari. Præ-
mitto nos hic sermonem habitu-
ros de Magistratu jus Majestatis
habente: neque refert sive penes
unam personam sit, sive penes u-
num collegium, quod in feren-
dis

*De jure
Magi-
stratus
supra-
mo.*

dis legibus singularem personam repræsentat: sive etiam jus Majestatis divisum sit: nam id dividi posse, & inter plures partiri crediderim, quia non prout divisum inter diversas personas, illud jus efficaciam suam exerit: sed quatenus in unanimi diversarum partium consensu, in uno collegio, societate, aut persona hæere creditur: & ubique multitudinis libertas, etiam in statu democratico, in quo populus viritim suffragia fert, tanta est, quantam eam esse voluit, is penes quem jus majestatis est, sive sit persona una, sive aliquod collegium ex pluribus compositum, sive potior multitudinis pars, quæ minori, numero suffragiorum vincens, legem imponit. Tali itaque personæ, aut collegio, aut potiori multitudinis parti, ea omnia in populum jura detrahimus, quæ populus ei cessisse necesse non habuit,

136 DE PRINCIPIIS
buit, aut non potuit, quod eodem redit, sicut res ex sequentibus manifesta fiet. Rursus eidem personæ aut collegio, aut multitudi, omnem illam potestatem tribuimus, quæ priora jura non tollit. *Primum* ad priora referimus cultum naturalem, in primis suis principiis adhuc subsistentem, qui omnium hominum menti tam altè inscriptus est, ut nunquam tanta feritas hominum animos invadere possit, quin semper maximæ partis plebis animum numinis reverentia obnoxium teneat. nam si fortè pauci reperiantur, qui aut numen omne tollant, aut prudentiam & mundi gubernationem ei subtrahant, quæ posterior sententia cum priori de impietatis gradu contendit, non impedit eorum paucitas, quin cultus naturalis in suis principiis consideratus, & non difficili conjectura investigandus, maneat.

*Quæ
ejus potestas in
deter-
minan-
di con-
trover-
sis, quæ
cultum
naturalem spe-
ctant.*

neat lex fundamentalis regni. non fit enim verisimile multitudinem hic voluisse cedere paucissimis, aut regem eligere voluisse, qui ea in re dissentiret: multo minus ei liberum esse voluisse cultum omnem tollere. Numerus autem articulorum fidei, quoad cultum naturalem, sic investigari poterit. Qui dicit Deum esse, eumque mundum regere providentia, is simul credat necesse est, Deum scire intimas hominum cogitationes, & corda scrutari, nihil eorum quæ in terris fiunt ipsum fugere, iudicium cum aliquando exerciturum, atque adeo post hanc vitam, & gaudio atque dolori locum esse, cum in terra merita supplicia, aut præmia pro factis non irrogentur. Deum itaque susque deque non habere, quo pacto homines vitam instituant: supplicationes itaque Deo offerendas, quibus nobis numen propitium

pitium reddamus, & mala commerta declinemus: honore & reverentiâ Deum prosequendum: nihil agendum quod in ejus probrum aut contemptum cedere potest. externo ergo cultu non carendum, quo coram hominibus debitam reverentiam ipsi testemur: in eo cultu externo nihil committendum, aut statuumdum quod aut per se, aut ex consuetudine gentis, in qua ille cultus celebratur, aliquid obscœni, indecori &c. aut simile quippiam denotet. Atque hoc ordine multa alia dogmata colligi possent, quæ cum primis principis tam arctum nexum habent, & quorum cognitio ut ita dicam nobiscum nata est: de quibus pro beneplacito suo aliquid statuumdi nunquam concessam existimo Principi libertatem.

Quæ in De peccatis quæ contra naturam fieri dicuntur, idem dicendum
in, quæ

dum existimo. De iis autem pec- ^{speltant}
 catis quæ cum proximi injuria ^{peccata}
 committuntur, tale iudicium re- ^{contra}
 ferendum est: quæcunque talia ^{naturam.}
 sunt, ut ad eorum perpetratio-
 nem, si impunitè dimittantur, aut
 ex lege & authoritate Magistra-
 tus talium peccatorum licentia
 promulgetur, necessariò sequatur
 societatis solutio, & reditus ad
 statum primævum, eorum ve-
 niam indulgere, aut debitâ dili-
 gentiâ & studio iis non ire ob-
 viam, Magistratus sine summo
 scelere non potest, & inde multi-
 tudini jus nascitur exuendi Prin-
 cipem absolutum imperio. nam
 cum tales calamitates evitandi
 studium multitudinem induxerit
 ad constituendum Principem: ab-
 surdum esset docere, populum ea
 in re Magistratui quidvis statuen-
 di potentiam concessisse: sed sub
 tanta pactione ad dignitatem re-
 galem promotus est. quemad-
 modum

modum qui equum conducit ad iter, talem sibi dari præsumitur petiisse, qui ad iter conficiendum non planè sit ineptus; licet istius conditionis nulla facta sit mentio. qui enim mente sanus & integer creditur pactum iniisse cum alio, ille proculdubio id ex actione sibi assequendum proposuit, quod contractui causam & occasionem dedit. Sic populus regem constituens, ejusque regimini sese subjiciens, non potuit regi tam absolutum concessisse imperium, ut ex jure electionis ad regiam dignitatem sibi licere putet ea, quæ statum reipublicæ ilicò dissolvent. Sed non est metuendum eo insanix unquam deventurum regem, ut talia imperare velit, aut edicto publico talium criminum impunitatem polliceri: cum ea manifestam status subversionem post se trahant: neque legitur in ullis annalibus, tale quippiam ab ullo

ullo rege factitatum. Et ideo rectè asseritur, in quavis societate nulli imperio obnoxia jus majestatis esse: in jure autem majestatis, summum jus contineri: eumque non teneri rationem suorum factorum ulli præter Deum reddere: & utcunque imperium exercent, & duris legibus subditos premat, iis tamen inde injuriam non fieri; non magis quam servo injustè imperat, qui sub dura servitute eum habet; aut pater, cum injuria filii paternâ suâ potestate abutitur, si filium ad servorum conditionem deprimat; licet hæc sine impietate sæpe non fiant: sed de his postea. Quæ autem, si impunè permittantur, aut ab ipso rege fiant, statum reipublicæ illicò subvertunt, sunt hujusmodi. nolle jus dicere populo, neque per se, neque per magistratum subalternum: sed cuivis quidvis agendi licentiam & impunitatem

CON-

concedere; atque hinc bonorum privatorum direptionis, adulteriorum, stuprorum, cædium, injuriarum veniam indulgere: & quæcunque sunt ejusmodi, ut ad ea evitanda multitudo in unam societatem & unum imperium conspiraverit. nam ut homines supra recensita incommoda à se amoliri possent, societate imitâ, & imperio alicui collato, id conjunctâ vi effectum dare voluerunt, cui singuli impares erant.

*Quæ
ejus potestatis
in istis, quæ
religionem
Christianam
spectant.*

Quantum autem ad ipsam religionem Christianam, de ea parum aliter differendum est. nam videndum qualis illa religio fuerit, cum imperium formaretur: aut saltem in quales articulos omnes subditi consentire, cum religio Christiana genti aut populo annuntiaretur. in illis articulis, siue veris siue falsis, populo aut principi nihil immutare licet; ita ut legibus pœna munitis, populum

lum in fidem aliquorum articulo-
rum adigere possint, *qui* ab avita
religione recedunt in fundamen-
talibus : neque populi maxima
pars, novam aliquam religionem
amplectens, principem aut reli-
quam multitudinem cogere pot-
est aut debet, ad illius cultus pu-
blicam professionem conceden-
dam, quæ nupera ac recens ci-
vium animos afflavit: cum novum
de religione formatum à subditis
judicium, reliquis fraudi esse non
debeat. Non magis quam si ma-
xima multitudinis pars, præsentis
regimine minus læta, novam re-
giminis formam, reliquâ multi-
tudine aut rege non consentien-
te, introducere jure potest. nam
semel regi collatum imperium,
nulli amplius obnoxium est; nisi
regi. at cum populus sub uno
imperio coaluit, mutua fuit pa-
ctio inita, nihil amplius agendi
privato judicio. neque refert,
quan-

144 DE PRINCIPIIS
quantus ille sit numerus qui novam regiminis formam affectat, aut quales illæ personæ : quia in fundando & stabiliendo imperio omnes erant ejusdem ordinis, & loci, nemo alteri subjectus : neque multitudo paucis legem præscribere jure poterat. ideo etiam in fundato jam imperio, aliter singulorum jura considerata non sunt in dissolvendo imperio, quam erant in constituendo. Siquis itaque ad novam religionem & sacra transeat, licet ea verissima, non abutitur rex, aut id collegium penes quod jus majestatis est, imperio suo, si talem cultum prohibeat, & pœnis ejus professores coërceat, si judicet ita expedire incolumitati regni sui. Eadem enim hic ratio militat, quæ in cultu naturali regi aut subditis novandi libertatem sustulit. Deinde cum cuivis palam sit, rem iniquissimam esse, si quis putet

pūtet proximum à concepta sententia desistere debere, quia multitudine suffragiorum vincitur : damnanda enim esset reformatorum religio, qui à pontificiis multitudine vincuntur ; nemini etiam dubium esse potest, ex quorundam hominum nova sententia, regem, aut reliquam multitudinem, desistere non debere à priori regiminis formâ, aut pristina fide.

Quæ autem à prioribus naturâ *Quæ* recedunt, & regimini magistratus *Magi-* subjacent, duplicis sunt generis : *stratus* vel quædam manifestam tyranni- *potestas* dem præ se ferunt, alia hæc notâ *in reli-* *quis.* carent, & cum æquitate consistere possunt ; licet non rarò ab ea recedant. Priorum respectu subditis iudicium adhuc liberum relictum est, ut sine violatione majestatis imperii, & peccati crimine, de iis dicere liceat ea impiè, tyrannicè, & contra boni regis officium fieri ; neque illud iudicium

G

cium

cium apud se premere necesse est: sed per Magistratum rege inferiorum, ipsum regem de officio commonefacere potest, querelas ea de re apud ipsum instituere, suppliciter orare, obtestari, ne imperio abuti velit. quod si frustra omnibus tentatis, rex libidini suæ indulgens, se à tyrannico imperio non temperet, à subditis in ordinem cogi potest vi & armis: & si ad æquas conditiones, & pactiones se demittere nolit, imperio & potestate regem extorrem facere possunt. Quæ autem apertam tyrannidem spirant, & eam undique produnt, hujusmodi ferme sunt: si princeps populi opes tributis & vectigalibus exhauriat, nulla urgente necessitate, in multorum vitam sæviat injustè: si matronarum pudicitiam violet, si virgines vitiet: si civitatum jura, & privilegia citra rationem ullam tollat, si bonos & pro-

probatos dignitatibus prohibeat, aut collatis exuat: si perditos, corruptos, & omni vitiorum genere famosos, amplissimis muneribus & divitiis augeat. Hæc ubi palam sunt, ut nemo eorum ignarus esse possit, tunc subditi nihil præter jus & æquum faciunt, si iudicium suum de regis factis interponant, & quavis ratione regis licentiam coërcere studeant. Loquimur autem de rege aut magistratu qui libero multitudinis arbitrio ad dignitatem regiam pro-
 vectus est, & eidem multitudini, propagatam etiam ad ultimos nepotes regiam dignitatem acceptam ferre debet: aut qui quondam armis aut alio jure regnum quidem acquisivit, sed postea à subditis coactus est, sub conditione & certis legibus regnum administrare: de aliis regibus qui armis sibi regnum paraverunt, aut qui jure paterno in posteros imperium

148 DE PRINCIPIS
exercent, rectè asseritur eos ne-
mini obnoxie regere, & iis licere
quicquid lubet: neque subditis à
tali principe ulla potest fieri inju-
ria, adeoque nulla æquitas subesse
potest rebellionis talium subdito-
rum; non magis quam filio jus
est, defugiendi auctoritatem pa-
ternam, aut seruo, fas propter
duram servitutem domino ne-
cem intentare. talibus enim re-
gibus omne id largiendum est,
quod subditis & debellatis popu-
lis necesse non habuerint cedere.
at nulli dubium est, quin impe-
rium tale absolutissimum, quale
cernitur in potestate paterna, aut
herili, consistere possit cum jure
regni. Neque quicquam impe-
dit, si talis Rex in inauguratio-
ne, aut aliis in casibus, subditis ex
clementia & benignitate aliquid
promittat, quo minus imperium
ejus supremum & absolutissimum
sit dicendum: cum talis nunquam
per-

personam contrahentis sustineat : sed princeps, aut talibus verbis jubet, suos subditos omnia æqua, & bona à se expectare: aut ita largitur tantum, ut dona sua reposcere possit, quando lubet, & judicat id sibi non amplius expedire : quemadmodum ducem aliquem ad honores extollens, postea ad gradum privatorum deprimat, si id rebus suis conducere reputet. Idem dixerim de privilegiis, immunitatibus, familiis, aut urbibus concessis: quocunque modo, sive meritis, sive pecunia, regis gratiam sibi compararint illi, quos beneficium attingit: nam tunc rex præmiis, & pollicitationibus subditorum animos inflamat ad insigne aliquod facinus, ad quod agendum, imperio eos cogere poterat : quod imperium certè sibi sublatum non putat, si tales immunitates familiis, aut civitatibus largiatur. nam næ ille

150. DE PRINCIPIIS
parum suarum rerum gnarus rex
esset, qui tam carè redimeret quo-
rundam civium officia, ad quæ jam
ante tenebantur, & ad quæ co-
gere potuisset, si libido adfuisset.
Quis pater aut dominus, filio aut
servo aliquas libertates propter
fideles præstitam operam con-
cedens, existimet se eosdem ad
abjecta officia adhibere non pos-
se, si ita ex re suâ esse æstimave-
rit? Imo in imperiis minus abso-
lutis id locum non habet: nam
si Magistratus supremus qualif-
cunque, mercede milites & duces
sibi subditos ad bellum parans,
stipendiâ tamen dicto tempore
non solvat, putat se non iniquè
agere, si tumultuantes & signa
sua deferentes milites suppliciis
in gyrum obedientiæ cogat: mul-
to magis sine metu infamiæ con-
cessas immunitates revocat. Ma-
gistratum autem in puniendis mi-
litibus iniquè non agere liquet,
quia

quia in casu necessitatis operâ ducis & militum sine mercedis-pollicitatione uti poterant: posterior autem contractus priorem non subvertit. debent itaque tunc duces & milites cogitare summam necessitatem adesse, quare Magistratus promissa stipendia solvere non potest. hæc si applicentur privilegiis & immunitatibus, res in manifesto erit.

Si dicat aliquis, quid conducit subditis spe immunitatum & privilegiorum ultro sese offerre ad quædam præstanda, quæ communi subditorum lege facere non tenebantur: si principi liceat, quando lubet, à promissis resilire, & illudere expectationem civium? Imo plurimum inde utilitatis ad cives redit: nam non est verisimile regem vel ferocissimum, levi de causa fidem suam non servaturum; cum sciat subditos non facile bis falli: & sum-

mo atque extremo jure semper
 uti, facere regnum ævi brevis: &
 frustra à subditis prompta officia
 expectari, qui proprio nisu ad ea
 sese non ferunt. Et hæc est causa
 quare reges absolutissimi, in sua
 inauguratione omnia magnifica
 populo promittant: dum enim ci-
 vium benevolentiam habent, fa-
 cile & tutum sibi polliceri pos-
 sunt imperium: si autem eo ca-
 reant, fluxa & instabilia fore o-
 mnia prævident.

Et hæc quidem dicta sufficiant
 de Rege absolutissimo. multi ta-
 men existimant idem juris com-
 petere regibus libero populi suf-
 fragio ad regnum electis, & pro-
 motis: existimant enim cum re-
 gni naturâ consistere non posse,
 sub æterno Magistratui, aut popu-
 lo, post collatam regnandi poten-
 tiam personæ vel collegio, con-
 cedi jus judicandi de Principis fa-
 ctis. Sed mihi planè aliter stat sen-
 ten-

tentia. quare enim populus concessisset regi, quod ei largiri necesse non fuit? quæ quæso fuit necessitas de iis iudicandi sibi licentiam interdicare, quæ vel ignarissimus quisque iudicare potest tendere tantum posse ad populi calamitatem, & miseras augendas? Scio quosdam existimare, à subditis certo sciri non posse, an talia crimina à rege non fiant, quia existimat se aliter dignitatem & imperium tueri non posse: & cum multa sint regni arcana, quæ populum latent, quæque primâ fronte iniqua videntur, postea tamen re intellectâ ab ea calumnia liberantur, populi officium esse arbitrantur adeo sacram regis personam habere, ut omne iudicium de regis iniquitate ex animo expectorare debeant. Sed eodem jure non licerét privato iudicare de proximi vitiis, eumque ad sanamentem reducere monitis, atque

G 5 exhor-

154 DE PRINCIPIS
exhortationibus: si scil. dilapidator bonorum suorum sit, si potator: quia scil. nos latet an aliqua necessitas summa non incumbat ea agendi, quæ in tali casu excusationem merentur.

Pergimus jam ad alia, quæ à Magistratu fieri, aut imperari solent, & sunt ejus generis, ut licet nonnunquam evenire possit cum iniquitate ea conjuncta esse, attamen abstrusiora sunt, quam ut cuivis judicio ea pateant. de his itaque quæ hujusmodi sunt, duplex tantum officium privatis reliquum est: vel ad investigationem rei sitne æqua nec ne non procedere; sed judicio charitatis æstimare ea justè à Magistratu imperari. Sic à privato non requiritur investigare in causam belli sitne ea justa an fecus: neque necesse est carnificem instruere de justitia & æquitate supplicii quo reus afficitur, aut apparitorem de æqui-

æquitate sententiæ in civem latæ : neque reliquos ministros de singulorum factorum æquitate cognoscere : quemadmodum in religione Christiana multa implicite creduntur. Vel si subditus ad cognitionem de facti aut legis justitia atque injustitia animum adjungit: vel si evitare non potest: quin iudicio suo factum approbet, vel detestetur: debet id iudicium tantum esse theoreticum; & in praxim non deduci: neque obedientiam Magistratui denegare: aut aliis persuadere ne obdiant.

At, inquires, ergo faciet subditus aliquid contra conscientiam; quod tamen ubique improbatur. Sed negatur eum semper contra conscientiam suam agere, qui eorum minister est, quæ iniquè fieri putat: nequè peccato alterius inquinatur, qui ad ejus adimplerionem aliquid confert. Servus

qui ad imperium libidinantis domini argentum erogat, quod scit postea pessimè periturum, peccati immunis est. Quoties in confesso, Magistratus deliberat de re aliqua, de qua decretoriè aliquid fieri statuit, prout maximæ suffragiorum parti placuerit: reliqui qui opinione à cæteris diversi fuere, tenentur suâ ope, industriâ, autoritate etiam rem effectam dare, quam privato iudicio iniquam esse credunt. Artifices qui aliis elocarunt operam suam, in omnibus illi parere debent, cui laborem suum addixere; licet sciant multa in damnum imperantis eventura. Apostolus Paulus cum hortatur fideles, ut unum idemque inter se sentire velint, de se non multum præsumere, sese supra fratres iudicio non efferre: quid aliud imperat, quam in rebus, de quibus incidit controversia, sese commodos præbere, & alio-

aliorum iudicio aliquid concedere ; atque tacito consensu iis opinionibus , & doctrinis auctoritatem conciliare , à quibus tamen privato iudicio dissentiebant ? alioquin Apostolus ad id fideles exhortatus esset , quod præstare ipsis erat impossibile : nam nulli hoc datum est , ut sententiam mutare possit , quoties lubet.

Deinde si cuivis privato , post translatum jus regnandi , liceat adhuc stare suo iudicio : ergo iudicium suum Magistratus iudicio non subiecit. si dicas , subiecit in rebus , quæ spectant reipublicæ regimen , & arcana regni. sed quid si privatus tantopere valeret prudentiâ , ut etiam in illa arcana penetrare possit , atque ita iudicet multa iniquè à Magistratu fieri , an non tenebitur ad obedientiam ? & an officium ejus erit privatos , pro charitate , quam iis debet , monere ne in re iniqua Ma-

gistratui operam suam commo-
 dare velint? revera hæc omnia ex
 illorum hominum sententia di-
 cenda erunt: & dum in specie re-
 gimen Magistratui mandatum vi-
 detur, reverâ interim penes po-
 pulum erit, & quidem apud eos,
 qui plus apud plebem gratiâ va-
 lent, quales illi esse solent, qui in
 spiritualibus plebi subministrant.
 Si dicant nihil incommodi inde
 redire ad Magistratum, quia ple-
 bi non licet resistere; sed exhor-
 tantur tantum ad patientiam: sed
 quid si Magistratus indigeat operâ
 subditorum; quid si eorum pecu-
 nia, v. g. in parando exercitu ad
 bellum, quod à plebe contra fas &
 æquum suscipi existimatur: quo-
 modo talis opinio subditorum
 mentibus concepta, non insigni-
 ter labefactabit potentiam Magi-
 stratus? Et in talibus certè non
 velle obedire, est resistere: jubet
 v. g. Magistratus populum arma
 sume-

fumere ; hortatur alius , cui minus bellum probatur , ab armis abstinendum esse , & sine conscientiae læsione ad ea properari non posse , certè si is gratiâ apud plebem valeat ; plus resistit Magistratui , quam si insignem armatam civium manum contra rempublicam in aciem producat. Itaque mihi videtur nihil iniquius excogitari posse ; quam illorum hominum petulantiam , qui siquid à Magistratu committatur , quod suo iudicio minus probatur , statim eum probris incessunt , & omni occasione eorum facta traducunt : quod nec privato licere arbitror , etiamsi gesta Magistratus cum manifestâ iniquitate conjuncta sunt : fieri enim non potest , quin ea ratione sacra regum , & Magistratus majestas vilescat apud plebem. quomodo enim multitudo illam personam , aut illud collegium in æstimatione

ne habebit, debitaque prosequetur benevolentia, quod quavis occasione tamquam iniquissimum traducitur, ut minus officio suo satisfaciens? nunquam enim homo ita imperare sibi poterit, ut talibus propitium habeat animum, qui turpia committunt. Neque ego crediderim tunc tantum majestatem imperantium imminui, cum probris & calumniis petuntur; sed etiam cum peccati tantum arguuntur coram multis, vel si in secreto id cum submissione non fiat: planè quemadmodum sacra persona patris temeratur, si filius ejus facta, vel publicè censurâ notet, vel privatim cum asperitate increpet, aut risu & contemptu ea excipiat.

Secundum axioma esto: *quicquid suâ naturâ malum est, ita ut nunquam bonum fieri possit: illud per accidens sequi potest ad usum aut defensionem mei juris extra peccati*

cati labem ; neque ideo teneor temperare ab usu juris mei. per accidens

autem aliquod peccatum sequi dicitur ad alium actum liberum, cum ad usum rei, ad quam jus habeo, sequitur aliquis effectus, ad quem producendum, extra ullum usum rei, jus non haberem. causa

autem per se in moralibus est, quicquid causalitate vera, & reali fluente in effectum, ad aliquid producendum aptum est, extra usum rei, ad quam jus habemus. quicumque autem posteriori modo peccati actum committit, is semper peccat; qui autem priori modo aliquid committit, quod, si extra tales circumstantias commissum foret, gravissimum peccatum esset, ille citra peccati labem talem effectum evenire sin- nit. Rem exemplis illustrabimus.

Qui voluit aliquem obtruncare, in irritum tamen excidit ejus conatus, ille homicidii non est reus, quia

Quicquid per accidens sequitur ad usum juris mei, id sine peccato fit.

quia nondum adfuit causa vera & realis influens in effectum : qui ad supplicium capitale ducitur, licet incedat, ad locum supplicii sese conferat, scalas conscendat, aut genua flectat, si capite mulctandus sit, suæ necis causa non existit, quia nihil eorum quæ agit producit effectum illum, qui mortem post se trahit : sic qui sæpius potando, vitam suam brevioris ævi reddunt, homicidæ sui ipsorum dicendi non sunt, neque illi qui multis laboribus vitam atterunt, aut tales artes exercent, quæ vires & facultates vitales admodum labefactant : neque qui in vitæ periculum sese conjicit : quia illi omnes nihil eorum agunt, quæ mortem immediatè post se trahunt : sed ab alterius hominis voluntate reliqui effectus fluunt & dependent : & nullus actus ab iis committitur, qui adhuc alium non requirat, per liberam voluntatem

tatem eliciendum , qui mortis causa futurus est : & tunc tantum illud axioma , quod est causa causæ , est etiam causa effecti , locum habet in moralibus.

Rurfus cui crimen intentatur , is tenetur (loquor de casu in quo vitæ suæ defertor jure esse non potest) ea omnia producere quæ suam innocentiam arguere possunt , quia si ea supprimeret , ejus silentium esset causa vera moralis & per se , quare judex mortis sententiam pronunciaret : & illa sententia lata , causa mortis. moraliter enim hæc ita connexa sunt , ut primum silentium per causalitatem moralem suam efficaciam etiam extendat ad mortem. sic neque licet gladium in viscera adigere , neque venenum potare , quia veneni assumptio talem post se trahit effectum , qui causalitate morali mortem producturus est , & quem effectum novo voluntatis

tis

tis actu impedire non possum : sic neque licebit de scalis sese precipitem dare , posito scil. intersectionem suiipsius illicitam esse : neque denique quicquam agere quod post se trahet , vel mortem immediatè , vel talem effectum , qui necessariò mortem inferet. neque hic causæ moralis naturam immutat , si fortè primò mortem tuam non intenderis , sed hostis ; modo constiterit tuum interitum à proximi nece separari non potuisse : cum illa intentio , moralis causæ naturam non tollat.

Et cum ad tuendam sanitatem , & corporis integritatem jus habeam , quicquid sequetur actionem suâ naturâ subordinatam isti conservationi , & per causam veram moralem efficacem producendi effectum conservationi appositum , illud citra peccati labem sequi ad meam actionem permitto. quare licebit medicata potione

ne

ne uti ad recuperandam collapsam sanitatem, licet sciam secuturam alienationem mentis & ebrietatem: & licebit admittere clysteris infusionem; licet constet eam secuturam feminis effusionem: sic licebit aliquando partum per excidium exprimere, si ad remedii usum sequatur per accidens talis abortus: quemadmodum & proximum Innocentem occidere, si ad usum juris mei, ejus mors sequatur per accidens in moralibus: quod addo, nam licet causâ physicâ per se mors proximi existat; ideo in moralibus homicida dicendus non est, qui causæ per accidens rationem sustinuit.

Ex supra positis axiomatis pariter liquet, quare habitus morales, quos vulgò malos vocamus, revera peccata non sint, nec poena digni, si in se considerantur: quia nulla causalitate morali effectum

Habitus mali peccata non sunt neque jure in se tantum

*confi-
derati
puniri
possunt.*

Etum malum moraliter attingunt; quamdiu scilicet manet dispositio aut habitus, & si virtuti impedimentum ponat, id facit per actum, quem homo voluntate elicit, quæ voluntas tunc est causa vitii moralis: voluntatis autem causam aliam moralem superiorem dare velle, est voluntatis naturam tollere, & actum elicitedum, actum imperatum facere, & habitui actuali operandi efficaciam attribuire sine operatione: operatur enim tantum per voluntatem, & ante elicitedum actum voluntatis, nihil morale operari poterat: cum actus moralitas à voluntate proficiscatur; imò ante voluntatis actum, est tantum res Physica, sive modus animæ Physicus: quando autem anima operatur per voluntatem malè, tunc desinit actu esse habitus. ut planè appareat illam efficaciam, qua habitus mali disponunt animam ad male agendum,

dum, longe diversam esse, ab ea, qua v. g. verba obscœna & sermo impudicus animis audientium instillant libidinem: cum ille sermo impudicus operetur ante voluntatem ejus, qui eum audit, licet effectus non semper sequatur: sicut ictus in incude malleo factus, motus vocatur; licet incidem in partes non comminuat.

Quod autem malos habitus so-
 leamus odisse, atque eos detesta-
 ri, & malos à republica quam lon-
 gissimè arcere; id non est propter
 habitus in se consideratos; sed *pri-*
mo, propter actus malos, quibus
 homo illum habitum comparavit:
 & ideo infirmitates tam animæ
 quam corporis odisse solemus in
 iis, qui eas voluntariè contraxe-
 runt: quæ si ultrò homini adsunt,
 nos in commiserationem ducunt,
secundo, propter actus, in quos
 homines malis illis habitibus im-
 buti solent esse proni: ita ut me-
 rito

*Quare
 solemus
 odisse
 habitus,
 & im-
 probos
 ex repu-
 blica
 ejicere.*

rito cum talibus nobis commercium esse nolimus, à quibus tantum nobis imminet periculi, vel qui, quavis occasione datâ, ea commissuri sunt, quæ animo adversa sunt. sed inde argumentum novum deducimus, habitus malos, prout denotant dispositionem in anima, & absque actibus suis consideratos, malos malitia morali non esse, hoc est pœnâ dignos. quicquid enim solemus metuere, odisse, prohibere ne fiat, & modis omnibus impedire ne erumpat: illud malum nondum est: sed malum fit, nisi impetum ejus sistamus. qui enim metuit sibi à malo, ille cum illo malo nondum confligit, & si nondum confligat, nondum noxam infert: si noxam non infert, mali propriè dicti naturam nondum induit; licet ita vocitetur propter naturalem ordinem, & dispositionem, quam habet ad nocendum.

Atta-

Attamen, inquires, illa mala dispositio in anima est morbus animæ, quemadmodum intemperies aut mala conformatio morbus est corporis: licet sæpe actualiter functiones naturales hominis non impediatur, quia membro illo ad tempus non utitur: attamen si uti velit, necessariò actiones imminutas aut depravatas exferet.

Habitus mali recte morbi animæ vocantur: non sunt tamen pœnâ digni.

Resp. certe negari non potest malos habitus morales eâ ratione morbos esse animæ, & malum quippiam quod inesse non debebat: sed strictissimè loquendo malum morale non sunt, quod pœna vindicari potest: non magis quam quilibet alius morbus voluntate contractus. quam absurdum esset, illi pœnam intendere, qui crus fractum habet, cum jam propter liberum actum voluntatis, quò illud malum sibi creavit, pœnas dedit! solemus tamen di-

H cere

cere istum hominem pœnâ dignum esse, qui crus læsum habet: quia voluntariè illam impotentiam sibi conciliavit: sed eo loquendi modo indicamus hominem non pœnâ dignum esse, quia crus læsum habet; sed quia causa læsionis extitit. & sic pari ratione dicimus habitus malos, quia voluntariè contracti sunt; & in ordine ad actum peccaminosum, quo contracti sunt, malos eos vocamus. Est itaque primò homo propter habitus malos pœnâ dignus; quia voluntariè contracti sunt. secundò, meritò propter eos habitus excluditur à gratia Dei, sicut facinorosus propter malos suos habitus è republicâ ejicitur: & illud odium, istas pravas dispositiones, prout sunt habitus, pro objecto habet: cum ordine tamen ad actus, quos apti nati sunt producere. Et his ita expositis, non video quid in ea sententia

cul-

culpandum sit, quæ docet habitus malos in se consideratos pœnâ dignos, & ideo propriè loquendo malum morale, non esse censendos. Quemadmodum neque strictissimè loquendo boni habitus & dispositiones, quibus anima ornatur, virtutis nomine non possunt venire; sed actus illi, quibus isti habitus acquiruntur, istud nomen merentur.

At, inquires, vult Deus nos istis habitibus bonis imbutos esse, & malis vacuos: ergo illis carere, his autem abundare peccatum est. Respondemus, non quia bonis destituti sumus, malis autem imbuti, ideo prævaricatores in Dei legem sumus; sed quia causa sumus quare iis qualitatibus induiti non simus, quas in nobis adesse vult. Quod inde liquet, quia Deus alioquin à nobis postularet, quod impossibile homini est præstare: loquor de impossibilitate

*Habitus
mali sibi
pœnâ
digni
essent,
deberent.*

uno a-
 Et ex
 homine
 posse de-
 pelli, a-
 lioquin
 Deus
 homini
 impone-
 ret id
 quod ei
 impossi-
 bile est.

physica. longè enim vires homi-
 nis superat, statim animam bonis
 habitibus decorare, & malis exo-
 nerare: non minus quam est im-
 possibile in physicis homini ma-
 nu cœlum tangere, aut mundum
 loco movere: habitus enim boni
 non nisi crebris actionibus ac-
 quiruntur, & pravi contrariis a-
 ctionibus sæpius repetitis expel-
 luntur. tale autem impossibile
 per legem ab homine efflagitare,
 sapientis gubernatoris non est:
 quia id petitur ab homine, quod
 manifestam contradictionem im-
 plicat, qualem omne impossibile
 physicum implicare solet. distin-
 guere autem oportet inter id,
 quod impossibile vocatur modo
 physico, & id, quod tale nomen
 fortitur in moralibus: posterius
 nullum impedimentum ponit su-
 perans agendi efficaciam volun-
 tatis, sed tota impossibilitas ab
 ipsa voluntate oritur: prius ponit
 obsta-

Potest
 legisla-
 tor à
 subditis
 petere
 quod
 morali-
 ter im-
 possibile
 est, non
 quod
 Physicè.

IVSTI ET DECORI. 173
obstaculum, quod ipsam voluntatem constringit, ne in actum erumpat. Posteriori modo vocamus impossibile, v. g. omnes homines velle conspirare in unam mentem, ut aliquod mendacium in vulgus gratis spargant, aut omnes cives ejusdem civitatis, velle sibi violentas manus inferre. eo fundamento innixi dicimus impossibile esse, quin verum sit fuisse Iulium Cæsarem, gentem Iudaicam, hodie bellum geri inter regem Galliarum & Hispaniarum, Christum venisse in mundum, Apostolos Euangelium gentibus annuntiasse: denique hæc infallibili certitudine innituntur omnia argumenta ex ratione deprompta, quibus persuadere studemus incredulis auctoritatem scripturæ sacræ: in his omnibus nemo talem contradictionem reperit, qualem esse dicimus, si quis dicat bis ter esse octo: attamen moraliter im-

H 3 possi-

possibile est quin illa sint, & certissimæ sunt veritatis: nam si probabilitatem tantum in se continerent, nullus teneretur iis firmam, & certam fidem adhibere: at quis dixerit hominum singulorum officium non esse, argumentis quibus probamus Scripturæ authoritatem, fidem præbere?

Sic asserimus legislatorem non posse præscribere suis legem, quam præstare implicat contradictionem physicam: potest autem imperare obedientiam de iis, quæ impossibilitatem moralem continent: quia voluntatis libertati nihil contrarium imperat: tota enim difficultas parendi ex ipsa voluntate oritur: sicut nulli impossibile est mendacium gratis fingere: si nulli, ergo toti multitudini impossibile non est: certum tamen est totam multitudinem id non facturam. pari ratione cuiuslibet liberum est veritatem dicere, ergo

go & toti civium multitudini: certissimum tamen est nunquam rempublicam tam beatam futuram, ut singuli cives à mendacio sese sint temperaturi: attamen illa impossibilitas singulorum libertatem non tollit, & à peccato non excusat. Sic legis adimpletionem dicimus esse impossibilem, nec tamen illam impossibilitatem voluntatis libertatem imminutum ire: tam enim homini singulari impossibile est in omnibus Dei voluntati obsequi, quàm multitudinem ab omni mendacio puram esse: tam autem à singulis actibus peccaminosis sibi cavere potest, quàm cives singuli à mendacio sese intemeratos conservare: quod tamen nunquam eventurum est. quicunque autem aliam impossibilitatem imaginantur in adimptione legis, etiam post lapsum, & quæ impossibilitatem physicam inferat: illi, per prox-

*Quo-
modo
legis di-
vina
adim-
pletio
homini
sit im-
possibi-
lis.*

nam consequentiam totum Dei cultum subvertunt. Quare etiam parum appositè nonnulli utuntur ihâ similitudine de debitore, qui solvendo non est, quem tamen creditor, jure meritoque ad debiti solutionem urget. nam dum creditor sibi satisfieri postulat, debitum non auget: neque exigendo à debitore pecuniam concreditam, sustinet creditor personam rectoris, quæ per leges ad muneris expletionem subditum hortatur & dirigit: quæ omnia locum habent in legibus, quæ jure præscribuntur, etiamsi totalem obedientiam iis præstare non possit subditus. At quemadmodum creditor jure exprobare potest debitori, se per illum damnum pati, ita jure Deus homini exprobat habitus malos: non potest tamen jure imperare, ut iis nos statim exuamus: quemadmodum non possum jure ab infirmo &

agro

ægro petere ut illico integram sanitatem sibi repareret: possum tamen ei exprobare suam ægritudinem, si ejus causa extiterit, & efflagitare ab eo illa munera & officia, quæ sanitati recuperandæ apposita sunt, & punire si ea in re officium suum deserat. His diutius immorati simus, ut sententiam ab errore & calumnia quorundam liberaremus: quasi aliquid contineret, quod professioni Ecclesiarum reformatarum minus quadraret.

Tertium axioma esto: *illa peccata ceteris graviora esse, quæ nos maxime à fine removent, & in devia deducunt.* juxta hanc regulam gravius peccatum est, negare Deum, quam quædam attributa: rursus inter attributorum negationem, gravius is peccabit, qui rectorum, & gubernationem mundi Deo aufert, quam is qui ejus omniscientiam aut omnipræsentiam

Quo- modo investi- gentur gradus peccatorum.

etiam &c. Deinde majori tenebitur ille peccato, qui Deum injustum asserit, quàm qui docet Deo aliquid evenire, quod ipsi parum sit gratum & cum prius gubernationem per proximam consequentiam subvertat, posterius talia incommoda non comitentur. Pari jure gravius is peceabit, qui sodomia se polluit, quam qui scortatione: quemadmodum is majoris peccati se reum constituit, qui in innoxium caput iram & vindictam suam effundit, quàm qui frustra irascitur. Ebrietatem autem malitiâ exsuperat scortatio, cum in ipso actu scortationis sit inordinatio totalis; ebrietas autem frequentibus tantùm actibus hominem occupat, neque ad singulos actus bibendi ebrietas sequitur; sicuti ad magnos haustus mors non sequitur, licet si crebro continuentur minutatim ipsam vitalem spiritum hauriant. quod si
quis

quis tamen eo animo potu liberalius se invitat, ut rationem & mentem à statu suo dejiciat, idque intendat: ille certè non minori peccato se astringit, quàm qui scortatione sese polluit.

Multo autem facilius iudicium dirigi poterit in discriminanda peccatorum gravitate, quæ conservationi vitæ sunt opposita: gravius peccatum homicidium, quàm furtum: quia majori calamitate afflicta respublicam homicidium in se consideratum, quàm furtum: rursus gravius peccatum furtum, quàm mendacium. Quæ autem peccata ejusmodi sunt, ut paribus incommodis mulctent societatem, ea etiam in eodem gradu consistunt malitiæ moralis. *Actio- nes quæ sunt contra leges huma- nas, eo gravi- ra pec-*

H 6 illi

*ata esse
sensen-
tur, quo
magis
malitia
moralis
partici-
pes, que
desumi-
tur ex
legibus
natura-
libus.*

illi tanto magis vel minus mali-
tiae moralis fiunt participes, prout
actus suam naturam causalitate vera
moralis pacem societatis & ejus in-
columitatem laedunt. addimus suam
naturam & causalitate veram morali,
quia sunt peccata levia, quae per
accidens nonnunquam gravissi-
mas calamitates post se trahunt &
sunt gravissima, quae per accidens
nullum damnum reipublicae in-
ferunt. qui somno superatus, &
excubias pro exercitu agens, ho-
stibus opportunitatem insignis e-
dendae stragis ea ratione suppeditat,
minus peccatum commisit,
quam is qui destinato consilio cla-
dem machinatur exercitui, licet
effectu frustretur proditio.

*Quo-
modo
investi-
ganda
poena
peccatis
debita.*

Cognitum peccatorum gravita-
te, diu latere non potest, quae
singulis sit debita poena: cum e-
nim jus poenae ex iisdem derive-
tur principiis, quibus leges natu-
rales suam originem debent: pro-
ut

ut legis naturalis alicujus observatio est necessaria, ita lex pœnalis, quæ eò tendit, ut legibus sua constet authoritas & observantia, erit intendenda. Dicimus legem pœnalem, aut comminationem pœnæ, secundùm eam regulam intendendam, aut relaxandam; non autem semper ipsam pœnam: in multis enim possum ^{Distin-} interminari pœnam jure, quam ^{guen-} tamen exequi contra fas & æ- ^{dum in-} quum esset: & in multis commi- ^{ter pœ-} natio pœnæ augetur, in quibus ^{nam} actualis pœnarum inflictio idem ^{ipsum} incrementum non admittit: si ^{peccatis} mansuetudinis & justitiæ leges ^{debi-} Magistratus transensurus non ^{tam: &} sit: nam sæpe in quibus casibus ^{inter a-} est necessitas ferendi legem cum ^{Equalem} comminatione pœnæ, in iis non ^{pœna} est eadem necessitas exequendi il- ^{execu-} lam comminationem. adest justa ^{tionem.} ratio quare homicidium sub capitali pœna prohibeatur; sed sæpe

justior adest ratio, quare in homicidam capitalis poena exerceri non possit: si scilicet istius personae mors post se trahet reipublicae interitum: imo etiam si saepe tale periculum non adsit, v. g. si rex praeter jus & aequum morti justum tradiderit, ejus factum capitali poena dignum est: ad poenae executionem progredi tamen non licet: cum in eo consistat potissimum regis majestas, ut ea scelera in principe vindicare non liceat, quae severa poena expiantur in privatis: nisi quis putet tam aequum esse principem propter sua peccata statim in ordinem cogere, quemadmodum privati malitia statim carcere & poena coercetur: at quomodo tunc etiam principibus iniquis ex divinae legis praescripto parendum est?

*Non
semper
jure
cum*

Præterea quam verum sit Magistratui saepe jus esse ferendi legem cum poenarum comminatione

tio-

IUSTI ET DECORI. 183.

tione, cui tamen jus non est pœ-^{puni-}
 nę executionem imperare: inde ^{mus quę}
 liquet, quod lex semper usum ^{aliquid}
 suum habeat cum homines à ma- ^{pana}
 lo & peccato: detertere studet. ^{dignum}
^{commi-}
^{su.}

Quotiescunque itaque Magistra-
 tus aliquid noxę metuit ex ci-
 vium actione, talem jure prohi-
 bet, quia lex illa fructum & u-
 sum suum habet. at sæpe contin-
 git vindictam istius noxę, usum
 & finem honestum non habere,
 si nulla inde resultet societati uti-
 litas. quando v. g. fertur lex con-
 tra aliquod vitium, quod vix per
 infirmitatem humanam evitare li-
 eet, tali in casu legislatio justa
 est; fit enim ut hominibus per
 metum major prudentia infera-
 tur, & sternitur ad actualem pœ-
 nę inflictionem via, si sæpius &
 frequentius in idem peccatum in-
 cidant, & metus si sit ne ea infir-
 mitas in habitum transeat: per
 pœnę autem inflictionem pro-
 pter

pter unicam transgressionem talis legis, nulla utilitas conciliatur. Quare cum de pœnis agitur, accuratè distinguere oportet inter pœnam ipsam, & pœnæ executionem: nullum est dubium quin quemadmodum nihil prohiberi potest lege, quin simul pœna legi addi debeat, sic omnibus peccatis debeatur pœna: & quemadmodum omnia peccata æquabiliter à recto non deflectunt, sic etiam singulis peccatis pro diversitate graduum malitiæ, constituit Deus & iudex diversos pœnarum gradus: non potest enim id, quod maximè evitatum volumus minori metu prohiberi: & id à quo animum minus alienum habemus, gravissimi supplicii metu interdici: at in pœnæ executione alia ratio & via institueda est. sæpe is nullo jure punitur, qui pœnâ dignus est: sicut liquet ex exemplis supra adductis: &

rur-

*Sæpe is
jure pun-
nitur
qui eâ
pœnâ
dignus
non est.*

rursus is gravi poenâ punitur, qui intrinsecè eâ dignus non est. cum enim jus præscribendi leges poenales, quas Magistratus jure permissivo naturali condit, nitatur jure conservationis sui, contingit sæpius me jure aliquam legem poenalem præscribere, cujus transgressio summum post se trahere potest incommodum, cujus tamen is qui in legem prævaricatur totalis causa per se in moribus non est: v. g. quando peccatum aliquod in republica grassari incipit, jure poenæ intenduntur: sæpe tamen is, qui tali temporum difficultate peccat, causa non est grassantis & dominantis peccati: atque ita peccatum ejus in tali temporis circumstantia gravius non est, quam si alio feliciore ævo commissum fuisset: jure tamen graviori poenâ affligitur. Nemo dixerit furtum in Anglia gravius esse peccatum, quam in Hollandia;

186 DE PRINCIPIS
landia; licet illic furi gula frangatur, hic virgis cædatur.

*Quo-
modo
peccatis
lege na-
turali
sua pœ-
na assi-
gnatas
sit.*

Atque hæc consideratio nos docet, quid sentiendum sit de illa sententia quorundam quâ docent, jure naturali singulis peccatis certas pœnas constitutas: ita ut pœna non minus sit juris naturalis, quàm peccatum aliquod dicatur contra jus naturale commissum: sic homicidio & adulterio capitale supplicium deberi docent. Hic enim distinguere oportet inter pœnam quâ peccata digna sunt, consideratâ tamen eâ pœnâ extra executionis necessitatem: & inter pœnam qua vendicanda ea esse decernimus in genere. nullum dubium est, quin lege & æquitate naturali, stante hoc ordine universi immutabili, peccatis singulis pœna constitui oporteat, & gravissimis gravissimæ aptandæ vindictæ: ita ut necessariò diversitas pœnarum sit statuenda, quem-
admo-

admodum peccatorum diversitas: propter rationem supra in medium allatam: & tenendum est poenarum gravitatem & levitatem talem fore, ut homini intellectu facile erit, Deum reverâ injustitiam fieri noluisse, & eam odio habuisse. Cum enim Deus mundi gubernator & justus rector universi agnosci velit ab hominibus, oportet etiam ut in decernendis poenis adversus delicta homo etiam, utens ratione incorruptâ & sanâ, agnoscat in iis justitiam.

Quantum autem ad ipsam necessitatem exequendi illam poenam, mihi plane persuasum est repugnare justitiæ & veritati Dei, hominibus malis, absque satisfactione intercedente, largiri præmium, æque ac bonis, qui per virtutis semitam grassantur ad immortalitatem. quomodo enim ex æquo rectoris instituto, tam bonos

nos quam malos idem potest manere præmium? Hic tam facile effet indicare contradictionem moralem, quam in reliquis actibus, quos lege naturali imperari aut prohiberi diximus. Nihil tamen argumentum videre licuit, quod mihi persuaderet, Deum ex necessitate etiam quodvis singulare peccatum punire debere, etiam levissimum: quamquam agnoscam, Deum etiam minimum peccatum odisse: illudque apud Deum poenâ dignum, quia prohibere debuit: non potuit autem prohibere, nisi additâ poenâ: alioquin etiam post legem latam, homini integrus fuisset, illi legi obedientiam detrectare. sed necessitatem puniendi non video, nisi peccator in impenitentia permaneat: tunc enim punit necessario. & inde satis evincitur necessitas satisfactionis Christi: cum enim prævideret omnes

mnes

omnes homines post peccatum ingressum in mundum, mansuros in impœnitentia, nisi singulari beneficio & gratiâ eos inde extraheret: singularem illam gratiam largiri peccatori impœniten-
ti vetabat justitia, quæ constituit ut malis malè esset, & illi non pervenirent ad præmium, qui à meta continuò magis magisque recederent.

Denique distinguere oportet inter pœnæ constitutionem, ejusque executionem quam Deus vult inter homines fieri: & ejus respectu non æquitas naturalis tam inter homines, quam apud Deum postulat singulis peccatis certam pœnam constitui, & gravioribus peccatis severiorem pœnam, minoribus mitiorem: sed antequam ad pœnæ constitutionem progrediatur judex, sciat oportet quæ gravissima sint peccata, quæ minora: quæ propter circum-

cum-

cumstantias graviter puniantur, quæ illa quæ propter naturæ suæ proprietatem talem pœnam flagitent: deinde quæ illa sint peccata, quæ Deus à iudice in hoc mundo puniri vult. Sed quia difficillima simul & utilissima est quæstio, scil. quis sit modus, ratio, & mensura pœnarum, quam Magistratus observare debet in vindicandis delictis, lubet non tantùm hæc parcè delibare, sed stadium illud penè totum decurrere: atque ita palam facere quænam ad omnes quæstiones quæ in Ethica & moralibus disciplinis tractantur parari possint ex nostris principiis præsidia. Præmittam itaque aliqua argumenta, quæ probare videntur omnem pœnarum inflictionem è republica Christiana tollendam esse: deinde objectiones & dubia solvendo, quid de toto negotio statuendum sit aperiam.

Eâ

Eâ itaque ratione argumentari posset aliquis pro pœnarum sublatione è republica Christiana. Si Christus jubet condonare proximo & ei delicti gratiam facere, quo jure ergo vindicatur? docet doctrina Evangelica vindictam judici Deo relinquendam, & cœlesti tribunali; quæ ergo lex imperat aut permittit, apud judices terrenos vindictam persequi? quo ergo jure erumpimus in bellum, aut trahimur ad arma, ut amoliamur contemptum, aut judex decernit pœnam in furem, etiam tunc postquam ejus, quod furto sublatum erat, facta est copia? quis privatus potest propter damnum acceptum deprecatores culpæ, & peccatum suum confitentem, aliquâ pœnâ ulcisci? at quo jure id facit Magistratus, cujus potestas & autoritas precaria est, & à populo collata? quomodo populus Magistratui conferre potuit, quo ipse

*Argumenta
eorum
qui negant
pœnarum in-
fictionem
locum
esse sub
Christiani-
simo.*

ipse destituebatur? Deinde jubemur animam ponere pro proximo: at quam longo intervallo distamus ab illa charitate, si etiam propter damnum fortunæ nostris illatum, capitale supplicium decernamus? Fortuna, fama, vita ipsa, nihili homini Christiano æstimanda sunt, propter summum illud præmium in cœlis repositum: at quam longo alio pretio æstimamus hæc omnia, si iudices tamquam criminum vindices constituamus, & carnifices alamus in necem & opprobrium proximi? Deniquè fingamus fas esse vindictam publicam exercere, quis determinabit, qualis & quanta poena singulis delictis sit debita? Eritne mensura constituenda poenæ, ex damni, quo affligit crimen societatem, magnitudine? at quis ille est, qui nos docebit, in quâ æstimatione quisque suâ habere debeat? prout enim temperamen-

ti,

fit hęc judiciorum diversitas, liquet ex variis pœnarum gradibus, iisdem delictis apud diversas gentes, vel apud eandem nationem diversis temporibus constitutis. & ne longè exempla peccantur; quondam adulterium ex constitutione Caroli erat delictum, quod pecunia expiari poterat: nunc capitale esse contendunt. habuit proculdubio imperator Carolus suas rationes, & nostri suo seculo se suis destitutos non putant.

Quod si neque ab hoc gradu initium faciendum sit in pœnarum distributione: ne scil. peccata, quæ Dei Majestatem, aut hominis naturalem dignitatem lædunt supplicio subtrahantur: ille certè non minoribus difficultatibus se circumventum videbit, qui aliam viam inire statuit: nam quæ tunc regula secundùm quam pœna moderanda supererit? Quo ju-
re

re pœnæ intenduntur, quando facinerosorum hominum multitudo gliscit? quo jure in furcam agitur is, qui ea subduxit furto, quæ murorum claustris servari non possunt? cur capitale supplicium decretum in militem, qui excubias agens pro exercitu, somno se opprimi patitur? Et quis nostrum est, qui tantum sibi persuadebit fiduciæ, ut decretoria sententia concludat, quæ pœna singulis peccatis sit debita, quæ in cultum naturalem incurrunt? & cum multa sint peccata, quæ contra naturam fieri dicuntur: quæ erit norma secundum quam gradus pœnarum distribuendi erunt? quare Sodomiticum tantum capitale, reliqua non? vel si omnia morte expianda, ut quidam volunt, quo fundamento tam severa pœna innititur? An Scripturæ authoritas hic in subsidium vocanda? at Novum testamentum

de pœnis filet, Israëlitarum leges non ligant, nisi quæ ex lege naturali depromptæ sunt: ergo rursus ad aliud principium ipsâ Scripturâ prius confugiet iudex. Si jus naturale, quod innotescit ex consensu moratorum gentium, peccatis singulis suam assignat pœnam, quis iudicabit quæ sunt illæ gentes moratiores? & supra efficacissimo argumento probavimus, de æquitate aut iniquitate alicujus facti ex consensu generali gentium statui nihil posse.

*Solutio
argu-
mento-
rum &
appara-
tus ad
contro-
versia
totalem
decisio-
nem.*

Has difficultates lubuit in antecessum dare, quo nobis gradum facerent ad pleniorum & accuratiorum hujus rei tractationem, quam præ manibus habemus, quam sic auspicamur. Cum Deus homini vitam largitus sit, & in mundum introduxerit omnium rerum copiâ abundantem, Deo ingratum esse non potest si singuli eo munere utantur: rectè &

ex

ex æquo tunc etiam fecerint, si omnia illa impedimenta amoliri nitantur sine injuria proximi, quæ illum usum impediunt. cum itaque cuius vitam, famam, fortunas, & omnia quorum dominus est, tueri liceat: neque eo jure excidere possit, nisi voluntate suâ, quâ dominium abdicavit: non potest iniquitas & malitia proximi illud jus defensionis sui suorumque aut imminuere, aut prorsus tollere. Si respondeatur; ex nequitia proximi jus quidem meum non imminui, aut illi nova jura accrescere: sed aliunde nobis necessitatem impositam utendi clementer nostro jure, & charitatis, ac clementiæ argumenta ubique depromenda esse: condonandam itaque pœnam proximo, & eligendum potius, ut is suo scelere nos in difficultates conjiciat, quàm ille nostrâ impietate pereat. Sed sic qui argumentantur, quàm

parum illi intelligunt charitatis officia: nam rectè inde conficeretur, me plus debere proximo, quàm ego mihi debeo: cum tamen is ex Christi testimonio optatum charitatis gradum attigerit, qui proximum diligit sicut seipsum. Iubemur equidem ultimum spiritum effundere pro proximo, hoc est, is non malè fecerit, qui eousque commodis proximi invigilat, ut etiam vitam suam pro eo impendere paratus sit; non tamen in charitatis legem peccavit, qui suæ vitæ impendio, proximi compendia redimere nolit. Possent itaque etiam in certo casu privatus vitam suam impendere pro proximi salute: sicut superius id concessimus. sed sæpius charitatis interest, severam vindictam in scelera adornare: ne injuria prima invitans secundam, & tertiam, eandem facinorosorum hominum multitudo rempublicam inundet:
atque

atque ita cavendum ne ignoscendo malis bonos perditum eamus. Qui itaque suæ vitæ & necis jus habet, non ideo & proximi dominus est. condona pœnam proximo : sine eum in vitam & bona tua impunè grassari ; sed cave ne in aliorum damno & ruina charitatis laudem eas quæsitum ; imo cave ne notam crudelitatis incurras : ut dum uni parcere velis, multis noxius existas. Et si privatus suam vitam in nullo habet pretio, quis te docuit eodem pretio habere vitam uxoris & liberorum : præsertim eorum, qui rationis usum non habent & tuæ fidei commissi sunt ? Sed quam malè illi subducunt rationes suas, qui se adeo ab omni vindicta alienos venditant, qui tamen non desinunt pecuniam aliis concreditam, severè exigere : & si privatis admonitionibus nihil obtinere possunt, apud judicem jus suum

persequuntur? quare dum vitam impendere paratos se dicunt pro fratre, ei ne debiti quidem gratiam faciunt? Habent itaque singuli, habet Magistratus à singulis, jus infligendi pœnam facinorosis: de mensura pœnæ peccatis adæquanda jam adhuc restat dubitatio: quam ita solvere pergitur.

Crimina quæ ad directionem Magistratus pertinent, in tres classes dispartiri possunt: vel enim cultum Dei spectant, vel hominis dignitatem & naturam concernunt, vel proximi jus violant: de posterioribus paucis primò absolvam. Cum jus pœnæ, quam propter violatum jus nostrum infligimus proximo, nitatur voluntate Dei, qua concessit singulis jus suum defendere: neque alia ratione proximum nobis subiectum esse voluit in pœnarum exactione: nec sinit frustra nos affligere

fligere eum, qui sine nostro damno commodius atque facilius ætatem agere posset. Prout itaque damnum & noxa augetur vel minuitur ex proximi delicto, ita pœna intendenda vel relaxanda: à pœna enim unicum & certissimum præsidium petitur contra damnum, quod per proximi voluntatem nos attingit. Hinc prima origo legum, per quas societas declarat quibus in rebus civium communio jus suum imminutum esse nolit, & legibus obnitenti pœnam denuntiat: neque attendit, quàm grave suâ naturâ delictum sit, sed quale damnum reipublicæ inferre possit si committatur. Inde est, quod jure à Magistratu gravissimè puniatur, qui levius peccavit, & ei pœna condonetur, qui diris cruciatibus dignus est: hinc pro diversis rerum circumstantiis, unum idemque delictum nunc severio-

*De mensura
pœna
contra
delicta,
qua
proximi
jus vio-
lant.*

202 DE PRINCIPIS
ri poenâ, nunc mitiori vindica-
tur.

Si iustes : quomodo novit Ma-
gistratus in qua æstimatione sua
quisque habere debeat? at hic tan-
ta difficultas non est, qualem sibi
multi imaginantur. *Primò*: hæc æ-
stimatio aliquam latitudinem ha-
bet, neque in puncto consistit :
nec Magistratus statim peccat,
si proximum in difficultates ali-
quantulo majores conjiciat, quàm
peccati demeritum postulare vi-
detur: quemadmodum suprâ pro-
bavimus, eum semper non pec-
care, qui levibus quibusdam dif-
ficultatibus sese impedit, quomi-
nus sibi suisque prospicere potest.
revocentur in memoriam, quæ in
limine hujus tractatus hæc de re
diximus. *Secundò*: sufficit si Ma-
gistratus attendat ad consuetudi-
nem & mores subditorum, qui-
bus imperat : & juxta æstimatio-
nem illam, quâ quisque sua ha-
bet,

bet, quæ possidet, pœnas intendat, & mitiget: neque Magistratus interest inquirere, an populus justo & æquo pretio sua æstimet: cum jus ad pœnam nitatur eo jure, quo quisque sua defendere potest: neque tenetur suum, de pretio suarum rerum, judicium, aliorum judicio subicere: loquimur autem de judicio communi totius gentis & nationis, non privati cujusdam, aut singularis personæ. & hoc principio atque jure innititur æquitas diversarum legum apud diversas gentes iisdem delictis constitutarum: quæ praxis invictum mihi suppeditat argumentum ad id, quod alibi docuimus, scil. judicium hominis singularis in statu primævo, de iis quæ sibi expedire judicat, subjectum non esse judicio proximi. quis enim non videt prorsus eandem rationem esse hominis singularis in ordine ad

proximum in statu primævo, quæ est ratio gentis ad gentem, post factam bonorum divisionem. *Tertio*: sunt non pauca crimina, quæ circa prima principia conservationis sui ita occupata sunt, ut quemadmodum omnes in istæc principia consentiunt, sic de vindicandis criminibus, quæ istæc subvertunt, in unam mentem & animum facilè conspirent. Qui enim v. g. vitam suam ante omnia habet ex legis naturalis dictamine, utpote ad cujus conservationem reliqua omnia destinantur, is etiam jure malit proximo vitæ usuram auferre, quàm suam arbitrio inimici subjicere. ergo cum omnibus eadem sit mens, Magistratus rectè ex nomine societatis homicidis capitalem pœnam denuntiat. Et si quis recto judicio reputet, quæ incommoda legitimi thori violatio inferat, facile crudelitatis notam effugiet, qui adulterio capitale

pitale supplicium statuit. Si autem Magistratus illa damna ex consuetudine gentis suæ minora æstimet, justitiam non violat si minori supplicio isti peccato obviam eat: quisquis enim de suo jure remittit, dum proximo nullum inde accrescat damnum, is nemini facit injuriam.

De iis autem delictis, quæ Deum De mensura immediatè offendunt, aut contra penarum hominis dignitatem aut naturam rum committuntur, alia ineunda est contra ratio; non enim ex damni & noxæ ea delicta, quæ quantitate mensura pœnæ desu- immediatè in menda est; sed ex magnitudine & Deum gravitate peccati, etiamsi in nul- committuntur. las difficultates rempublicam con- jiciant. Ius autem puniendi talia peccata, oritur rursus ex summo illo jure, quo quisque in statu primævo ea proximo imperat, quæ rebus suis expedire judicat: judicant autem omnes, qui Numen esse agnoscunt, quod mundum

regit, sui officii esse, eorum peccatorum licentiam inhibere, quibus credunt supremum illud Numen graviter offendi : plane eodem jure quo parentes eos, qui suo imperio subsunt, castigant propter similia delicta. facile autem devenit multitudo, & Magistratus, in cognitionem graduum peccatorum circa cultum Dei, eo ordine, quem supra indicavimus : & jure etiam ea peccata punit circa cultum, in quæ nemo citra insignem malitiam, aut supinam negligentiam, incurrere potest : reliqua autem, quæ difficilioris conjecturæ sunt, condonat subditis : vel si ex prava consuetudine gentis, vel præconcepta opinione, quædam falsa pro veris assumantur, aut fundamentis proxima, quæ ab iis longissimè remota sunt, cujusque officium est, patienter ea in se recipere mala, quæ Magistratus in ipsum decernit, vel

vel excedere ex provincia, & territorio ejus. Vtrumque ex suo imperio Magistratus facere potest. priora tamen peccata, quæ in Dei cultum incurrunt, ex jure & æquo punit, & meritò subditis gravia supplicia eveniunt. nam licet animo suo imperare non possint, ut aliter credant, cum mentem tenebris & præjudiciis excœcatam habent: in istas tenebras non incidere, nisi suo scelere, aut improbâ atque damnandâ ignavia. posteriora peccata Magistratus ex imperio quidem punit, non tamen ex æquo, (nisi reipublicæ plurimum interfit.) nam in talibus, aut aliquid indulgendum erat infirmitati proximi: aut Magistratus munus erat, diligenti investigatione veritatem in religione eruere, & meliora suadentium monitis obsequentem sese præbere.

Neque jam quenquam latere ^{De memo}
pot- ^{sura}

pena-
rum
contra
peccata,
qua in
decorum
natu-
rale in-
erunt.

potest, quam viam Magistratus
insistere debeat, in puniendis pec-
catis, quæ contra decorum com-
mittuntur. cum enim istæc gra-
viora reputanda sint, in quibus
major est turpitudine, iis autem
major insit turpitudine, in quibus
reverentia proximo debita maxi-
mè violatur, aut quæ hominis
dignitatem, in qua eum Deus
constituit, maximè deprimunt:
Magistratus observatâ proportio-
ne, pro magnitudine turpitudinis
pœnas intendit. Neque hic exci-
pi potest, *Primò*: Magistratum sæ-
pe prout mores & consuetudines
obtinent, aliquam actionem cum
turpitudine maxima conjunctam
æstimare, quæ sæpe turpitudine
tam gravi non laboret. *Secundò*:
multos subditos posse æstimare a-
ctionem aliquam probrosam non
esse, quam tamen Magistratus ad-
modum detestabilem reputat. ne-
minem enim clam est, quam dif-
ficili

ficili via perveniatur in cognitionem peccatorum eorum, quæ contra naturam fieri dicuntur, & quàm varia ubique gentium extiterint ea de re judicia: cum tamen de homicidio, furto, adulterio, rapina, perjurio &c. unanimes apud omnes gentes consensus fuerit. Sed hæc magni ponderis non sunt. In genere enim apud omnes gentes receptum est, omnem turpitudinem & impudentiam peccatum esse: discrepantia enim judiciorum tantum fuit de actibus singulatim consideratis. si itaque apud quasdam gentes actus quosdam cum turpitudine fieri æstimatum est, non possunt non illi actus turpes esse: cum proximo eam reverentiam non exhibeas, quam ei deberi, unanimes populi consensus, inter quem degis, existimat. ergo homo privatus, eam reverentiam proximo denegare non potest, quam
 |ci

ei tribuit tota societas, atque exhibendam vult. Ex æquo ergo Magistratus illi pœnam denuntiat, qui lege communi sese eximere vult.

Si dicas, Magistratus fortassis majoris, hominis & proximi dignitatem æstimat, quam par est: sed id non facile evenire potest, honos enim & turpitudò, tali in casu unanimi & tacito consensu æstimatur: quemadmodum à mercatoribus mercibus pretium imponitur. v. g. membris genitalibus denudatis in hominum conspectu incedere citra necessitatem inter nos Belgas probrosum habetur: non quia sic æstimat Magistratus: sed quia tota Belgarum multitudo ita reputat. Ergo in Magistratus potestate non est, istam turpitudinem imminuere, aut augere, cum ex consuetudine gentis, istæ dependant, quam pauci immutare non
pos-

possunt. juxta itaque illam consuetudinem introductam, pœnas intendit aut remittit. Quod si urgeas: & fortassè tota illa multitudo erravit in æstimanda aliqua turpitudine, quæ actibus adjacet. Respondeo plebem in æstimanda dignitate sua vel proximi degentis in eadem republica peccare non posse, si modò omnes consentiant: qualem unanimem consensum hic dari præsupponimus. eo enim honore quisque dignus est, quo ab alio æstimatur; modò talis sit, qui Dei Majestatem non lædit. Si præterea quædam dubia restent, quæ soluta non sunt, ea legantur, quæ adhuc dicenda sunt eo loco, quo, quæ hæctenus docuimus de turpitudine, locis Scripturæ confirmare studemus. Ut itaque concludam: non est quod Magistratum sollicitum teneat, quâ pœnâ vindicare debeat peccata, quæ contra Deum, aut contra

tra

tra decorum naturale committuntur : quantum ad priora. examinet modo, quæ ejusmodi sunt, ut non sine insigni malitia in talem errorem homines incidere potuerint, eaque severè vindicet, vel morte, si tantoperè Dei honorem imminuant, vel mitiori pœna, si Dei gloria minus detrimentum patiatur. peccata autem contra decorum naturale puniat, prout viderit plebem ex consuetudine ab iis abhorrere, vel ea insignem naturalem impudentiam, aut dignitatis humanæ depressionem conjuncta habere.

Proba-

*Probatio questionum quarundam ex
Scriptura sacra, quæ quibusdam
fortè minus evidentes visæ sunt.*

HAbes jam, Vir Clarissime, ea quæ mihi sana ratio suggerere potuit: & quamquam nullum mihi sit dubium, quin tibi facile persuasum sit, me non ita rationi humanæ indulgisse in investigatione veri, ut etiam sacram Scripturam ducem non repudiaverim: attamen quia merito tamquam falsum reputatur, quicquid aliqua specie in veritatem revelatam incurrere videtur, operæ pretium esse duxi quædam, in quibus mihi quosdam non ita suffragatores polliceri possum, quia à communi sententia non nihil deflectendum mihi fuit, ex sacro textu probare: ut ita omnem dubitationem animo tuo eximam.

Afferui in principio meæ epistolæ, homini nullam necessitatem

*Probat
tur ex
scriptura*

*94: ho-
mini
nullam
necessi-
tatem
incum-
bere se-
ctandæ
virtu-
tem, si
contra
peccata
pœna
non esset
decreta.*

tem fore sectandi virtutem, si Deus non decrevisset exercere iudicium. Putabit fortassis quispiam hæc cum veritate Evangelica parum congruere, quæ ubique docet, fideles amore filiali inductos ad præstandum Deo obsequium promptos reddi: mercenarios autem, & qui in agendo pretium spectant, Deo probare suum cultum non posse. Testatur Christus ipse, neminem se dignum esse qui patrem aut matrem aut se ipsum pluris fecerit: at quomodo illi charior non est sua felicitas, qui nisi præmium sibi propositum videret, cultum Dei omneque virtutis exercitium susque deque haberet? Testatur Christus Math. 5. 47. ejus benignitatem & amorem vanum esse, & nulla laude decorandum, qui eum tantum profequitur amore, à quo ipse diligitur: at quomodo ejus dilectio Deo grata esse potest, qui ideo
tan-

tantum ad Deum laudandum ducitur, quia mercedem inde sibi polliceri potest? Apostolus Paulus cum optat fieri anathema pro fratribus, præter virtutis gloriam, aliam mercedem sperare non potuit. Paulus ad Romanos scribens cap. 6. v. 21. dicit eos, qui Deo mancipati sunt, fructum suum habere in sanctimoniam; finem autem vitam æternam. ergo virtus sibi ipsi amplissimum est theatrum: confert enim præter vitam æternam, sanctimoniæ habitum, tamquam fructum uberrimum.

Hæc fortassis alicui prima fronte plausibilia videntur: ubi autem propius in conspectum venere, priorem æstimationem & dignitatem tueri non possunt. Nam amoris & charitatis ratio, quâ Supremum Numen amplectimur, non differt ab ea, qua in proximum propitium habemus animum: at supra probavimus charitati,

ritati, licet ea in singulis actionibus non spectare debeat ad privatum aliquod commodum, tamen locum inter homines non futurum, nisi summoperè conduceret omnibus & singulis agendæ commodè vitæ: & inde charitatis opera à quovis præstanda esse urgemus. Pari ratione differere licet de amore eo, quo Deum diligimus: non finit equidem ejus natura, nos in ipso exercitio ad nostrum commodum attendere: aliqua tamen sperata utilitas isti amori originem præbuit. Declarat etiam Christus neminem se dignum esse qui patrem, matrem, sororem, imo vitam suam amat supra gloriam Christi; ita tamen, ut æquitatem talis amoris probet, quatenus tales malè subduxissent rationes suas, dum impræsentiarum animo suo morem gerentes, maluerint nunc suis indulgere voluptatibus

tibus cum probro & ignominia Christi, quam sub spe præmii amplissimi durare constanter in professione religionis Christianæ. Testatus equidem est Apostolus se paratum esse anathema fieri pro fratribus: sed his verbis Apostolus tantum indicatum voluit se gentem Iudaicam in tanta æstimatione habere, ut eam pluris fecerit quam semet ipsum: & ad eam rem declarandam usus est verbis, quorum si proprium sensum urgeas, alia est significatio, quam iis expressam voluit. fervens enim in alicujus amore animus, sæpe ea egerit, quæ pacato animo præstare cum æquitate & ratione non posset: quatenus amor nos ita intueri facit bonum ejus, cujus amore tenemur, ut aliarum rerum sensus & cogitatio nos deserat, quæ votorum nostrorum adimpletionem jure impedire possunt. Quam multi ex

K ani-

animo optant pro patre, uxore,
 aut aliis arctâ aliquâ necessitudine
 sibi conjunctis oppetere mortem,
 qui tamen sæpè sui juris non sunt
 idque satis noverunt; licet tunc
 non cogitent? neque ideo impru-
 dentia adest, aut fraus in talibus
 votis continetur: cum ejusmodi
 verba, quæ tale votum declarant,
 sicut reliqua omnia, quæ inter
 homines in usu sunt, ex suis cir-
 cumstantiis æstimari debeant. Vo-
 tum itaque Apostoli, aliorumque
 multorum, qui amore intentissi-
 mo inflammâti in aliqua verba e-
 rumpunt, quæ præstare non pos-
 sunt ex æquo, nihil aliud com-
 plectitur; quam se velle ea omnia
 præstare in gratiam eorum, quo-
 rum bonum expetunt, ad quæ
 effusissimus amor aliquem indu-
 cere posset. Si enim in primo usu
 verborum subsistere velis, in ex-
 plicatione verborum Scripturæ, in
 infinita absurda incidas necesse
 est.

est. verbi gratia: quis defendet Apostolum, eum à mendacio vacuum fuisse, cum Philipp. 4. v. 10. studens extenuare peccatum negligentiae Philippensium in supeditandis vitae necessariis, dicit eos ea de re tamen sollicitos fuisse; sed destitutos occasione: certè contrarium exploratum erat Apostolo: voluit tamen hic sequi consuetudinem inter homines usitatam, quâ ne videantur alicui exprobrare vitium, aut infirmitatem, iis verbis utuntur, quæ actionem ab omni vitio liberare videntur: contenti verbis dubiis amici animum ad agnitionem peccati sui sollicitasse.

Locus ad Rom. 6. nihil probat, cum declaret piis fructum ex vitae innocentia oriri, scil. sanctimoniam: sed id in ordine ad vitam æternam, quatenus sine sanctitate nemo Deum visurus sit: si itaque vita æterna tamquam

præmium non esset piis propositum, non esset ipsa sanctimonia aliquis fructus, cum nullum usum haberet. si dicas usum ejus ea in re consistere, quod disponat hominem ad alacriter obeundas virtutis actiones, quarum exercitium homini voluptatem conciliat; quatenus agit convenienter naturæ suæ, quemadmodum homini non potest non gratum esse, si diligenti investigatione aliquam veritatem in naturâ hæcenus absconditam in lucem protraxerit. Sed cui constat eam voluptatem semper conjunctam fore cum exercitio virtutis, si Deus non decrevisset eam remunerari? Deus enim ita temperavit unionem animæ nostræ cum corpore, ut ex iis actionibus anima præcipuè gaudio afficiatur, quæ ordinem habent ad consecutionem finis, quem Deus sibi destinavit. Quo ordine sublato fortassè idem affectus

ctus mentem non pertentaret, qua jam movetur. Deinde vitia tam delectant, quàm virtutes: sed si quid postea molestiæ conferant, id est ex conscientia lacinatione, quæ ex metu pœnæ originem habet: & nunquam virtutis splendor tantoperè hominem afficeret, quin vel minimus præsens dolor totam ejus voluptatem confunderet. quod ipse Christus innuit in parabola, quâ inducit hominem centum oves habentem, ex quibus una aberravit, quam omni cura & sollicitudine reperire studet: plus doloris percipiens ex jactura unius ovis, quàm caperet voluptatis ex reliquo numero superstite. Sublato itaque præmio, nulla ratio esse posset, quare potius virtutem sectaretur, quàm vitium; sed id semper ab omnibus cum ratione expeteretur, in quo cum majori gaudio versaretur.

Loca autem Scripturæ non pauca sunt, quæ nostram sententiam stabiliunt: sed *cap. 15. ad Corinthios* epistolâ primâ, ex professo Apostolus nostram sententiam edocere studet Corinthios: intendit enim probare necessitatem resurrectionis, & quantopere intersit eam à Corinthiis credi: idque inter alia argumenta eâ ratione probat, quod *alioquin eorum fides vana sit, v. 14. quod miserrimè omnium hominum sint fideles, si tantum in hac vita sperent in Christo, v. 19. quod illi malè calculum suum ponunt, qui omni momento pro Christi nomine periclitantur, v. 30. quod eorum institutum rationi conveniens sit, qui dicunt, edamus & bibamus, cras moriemur, v. 32.* supremo enim iudicio sublato illi sapientissimè vitam suam instituunt, qui properantibus factis omne quod possunt gaudium rapiunt. Certe quam parum pulchrè

chrè argumentaretur Apostolus, si in virtutis exercitio præter spem præmii conferendi post hanc vitam, tam insignis fructus esset repositus? Quam parata fuisset responsio Corinthiis, pernicioso illo errore seductis, fidem sc. suam vanam non esse, neque Apostolos frustra tot exantlatos esse labores, cum ipsa virtus suis sectatoribus amplissima merces sit: & malè istos liguritores & catillones rationes suas subducere, qui in voluptatibus summam voluptatem ponentes, peccatorum acerbiter non degustant. Plura non addam, ne multis locorum citationibus res tibi ducatur in fastidium: pergo ad alia quæ te morari possent.

Dixi præterea omnes actiones cum suis circumstantiis consideratas, peccatorum aut virtutum nomine venire non posse: sed sæpe indifferentem suam naturam

*Probatur a-
ctiones
dari in-
diffe-
rentis
naturæ.*

K 4 reti-

retinere in ipso usu & exercitio. multos ab hac sententia dissentire scio: lubet itaque etiam Scripturæ authoritate adstruere illi rei fidem. I. *ad Corinthios cap. 7. v. 18.* sic inquit Apostolus: *circumcisus aliquis vocatus est, ne attrahat præputium. in præputio aliquis vocatus est, ne circumcidatur. v. 19. circumcisio nihil est, præputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei.* Considerat hic Apostolus præputium, sub ea ratione, quam habet sub novo Testamento in iis, qui in præputio vocati erant ad cognitionem Euangelii. hæc res certè non potuit non fuisse res indifferentis naturæ, quemadmodum Apostolus id testatur, quia non comprehendebatur sub mandatis Dei, ne tunc quidem cum præputium alicui singulari personæ vel adesset vel abesset: quia neque per se quicquam faciebat ad pietatem, quod facile omnes fatentur,

tur, neque etiam per accidens ex destinatione hominis, eum ad pietatem promovere poterat. quam enim virtutem aut vitium inde excudere potuisset, quod præputiatus vel non præputiatus incederet? non magis certè quàm si quisquam putaret sibi materiam vitii vel virtutis paratam, quod mentum spissâ vel rarâ barbâ vel titum haberet. hiccine argumentum est quod nos exhortari debeat aut ad gratiarum actionem? aut ad deprecandam iram Dei? aut ad excitandam in nobis religionem? aut reverentiam Numinis? aut ad promovendam aut retardandam salutem proximi? hoc qui existimat, religionem Christianam ludum & jocum facit.

Rursus v. 28. ejusdem capituli inquit Apostolus, *quod si etiam uxorem duxeris non peccasti, & si nupserit virgo non peccat. hic licet*

K 5 nega-

negare non possim, cum, ex præscripto Apostoli, homine Christiano quid dignius facturum, qui suæ libidinis potens à matrimonio se temperat, (de tali enim hic sermo est) & Deo sese totum addicit: at tamen id verum est, talem à peccato immunem esse ex sententia Apostoli, si à culpa vacuus, aut in tali persona matrimonium virtutis rationem inducere potest, aut rei indifferentis naturam habebit? non virtutis nomine venire potest, quia talis tantum animo morem gerere studet: ergo indifferens res erit matrimonium in tali persona: quemadmodum aliquis, qui cum diei totam insumere posset assistendo cultui sacro, partem diei tantum ei impendit, reliquum tempus honestis oblectamentis impariens. ergo in tali homine matrimonium rei indifferentis naturam retinet. Sed efficacissimum argu-

argumentum desumitur ex *Matthæi cap. 22, v. 37.* ubi Christus quæstionem legis cujusdam doctoris solvens dicit; *mandatum maximum in lege, dilectionem Dei ex toto corde & anima: & secundum priori simile, esse dilectionem quâ quis proximum sicut seipsum diligit.* Cui consentiens *Paulus Rom. 13, v. 10.* dicit *charitatem esse completionem legis.* Quæ itaque actiones neque in charitatem incurunt, neque etiam ejus argumenta, aut effectus sunt ea in lege, nec prohibentur nec imperantur. Quæso quomodo charitas, quam Deo aut proximo debeo læditur, si hic in musæo meo accumbens, erecto aut inclinota aliquantulum corpore hanc scripturam exaro?

Quæstio cum priori affinis est, quam in præcedentibus terminavi, an scil. votorum materia sit libera, ita ut homo iis abstinere possit,

*Probat-
tur ma-
teriam
voto-
rum esse
liberam.*

possit, si velit, sine peccato: licet gratius opus se præstiturum Deo sciat, si votum concipiat: denique an homo possit majoris virtutis exercitium sibi interdicare, cum ejus exerendi suppetit occasio, & minori contentus esse, citra peccati labem. Sic mihi persuasum est, & possem me tueri autoritate clarissimorum virorum in Ecclesia nostra degentium, quos meæ sententiæ authores habeo. sed præstat argumentis ex Scriptura depromptis tibi hanc veritatem persuadere; quàm autoritate humana te ad credendum inducere. Non te ducam per multas argumentorum classes.

Insigne argumentum colligimus ex *Epistola ad Galat cap. 6. v. 10.* quo loco exhortatur Apostolus *ut benefici simus erga omnes, sed maximè tamen erga domesticos fidei.* Sed efficax argumentum elicitur ex *2. Corinth. cap. 8. v. 3.*

6

& 13. in quibus testatur Aposto-
 lus Corinthios supra vires volunta-
 rios fuisse in sublevanda fratrum in-
 opia, v. 3. versu autem 13 docet
 eam charitatis legem non esse, ut quis
 semet in angustias conjiciat, dum
 aliis suis bonis prodesse studet. ergo
 potuissent Corinthii minus libe-
 rales fuisse, & tamen in charita-
 tem non fuissent injurii. Quem-
 admodum is non peccat, qui sui
 juris existens, & fortunarum sua-
 rum dominus, bona sua inter pau-
 peres distribuit: se ipsum tenui
 victu alere potius volens, quàm
 deliciis frui, quas ex divitiis suis
 legitimè percipere poterat. Scio
 equidem regeri solere, multos
 minus animi sui potentes esse, ut
 amplissimis Dei muneribus uti
 cum modestia possint, & ideo
 talibus necessitatem incumbere
 deserendi fortunas suas. sed quid
 si aliquis se satis fortem agno-
 scat ad utendum fortunis & bonis

230 DE PRINCIPIS
suis absque peccato? insigni ta-
men charitate motus, ita ad ani-
mum revocat paupertatem pro-
ximi, ut malit abdicare possessio-
nes, ut iis pauperum inopiæ suc-
curratur, quàm videre proximum
sub onere paupertatis ita premi?
an is non fecerit opus omni laude
prosequendum? Quod si tamen
aliquis ad excellentem illum gra-
dum charitatis non contendat,
sed vulgari contentus, cum gra-
tiarum actione utatur donis Dei,
an ille non vacabit culpa? ita exi-
stimo, juxta illud Apostoli Petri
dictum *Act. 5. v. 4. nonne si servas-
ses manebat tibi, & venundatum
mangebatur in tua potestate?* indicans
Ananiam nulla lege obstrictum
fuisse, quare agrum venderet, &
pretium Deo addiceret. Cum ta-
men jam cum reliquis fidelibus
ad heroicum illum charitatis a-
ctum niteretur, promissis stan-
dum fuit.

Deu-

Deuter. cap. 23. v. 21. expressis verbis lex habet: *si voveris votum Iehova Deo tuo, ne differo solvere illud: nam omnino reposceret illud Iehova Deus tuus abs te, & esset in te peccatum.* v. 22. *quod si abstinueris à vovendo; non erit in te peccatum.* Quomodo ergo vota non versantur circa res, ad quas nemo ullâ lege adstringitur? si quis tamen de iis votum concipiat, rem Deo gratissimam operatur. Objicere solent illi quibus hæc sententia minus probatur, cuiusque officium esse ea omnia alacriter præstare, quibus Dei gloria promoveri, aut proximo utilitas conciliari potest. Neminem debere reluctari conscientiæ suæ, quæ vicem Dei loquentis sustinet: si constet opus bonum esse, ad quod nos ea hortatur. Sed supra probavimus nos, ita debere semper gloriam Dei, & proximi salutem quærere, ut nunquam id
agere

232 DE PRINCIPIS
agere oporteat, quæ ejus gloriam
obscurant, aut proximi salutem obi-
cem ponunt: semper autem id a-
gere, quod intentissimus amoris
Dei aut proximi gradus postu-
lat, nulla lex nobis imperat. Apo-
stolus Paulus I. Cor. 7. concedit
mulieri potestatem nubendi si velit.
eandem tamen iisdem qualitati-
bus & circumstantiis vestitam
melius facturam docet, si coeli-
batum amplectatur, quatenus in
iis frequentior esse poterit, quæ
immediatè cultum Dei spectant.
At quo jure Apostolus talem li-
bertatem indulgere virgini po-
tuisset, si sine peccato, id quod
magis sanctum est, à nemine o-
mitti potest? Negabunt quidem
adversarii, virgini in iisdem cir-
cumstantiis constitutæ istam po-
testatem ab Apostolo concedi.
sed si ea exceptio vera sit, nescio
quomodo Apostolus satisfecerit
quæstioni Corinthiorum, neque
judi-

judicabunt ullum dubium ab Apostolo solutum esse. Quærebant illi quomodo sese gererent in rebus quæ matrimonium spectant : docet Apostolus inter alia virginem , quæ se continere non potest , debere nubere , eam autem , quæ libidine suâ superior est , melius facturam , si à matrimonio se temperet , quia tunc sine interpellatione ulla vacare poterit rebus divinis. si autem existimet parens , id parum congruere virgini , ætatis adhuc integræ : addit talem non peccaturum si filiam suam elocet. Hic certè de tali virgine sermo esse debet , quæ sui animi potens , neque propter Deum , neque propter proximum matrimonii vinculum defugere debebat : cum de talibus jam dixisset Apostolus eas ad matrimonium confugere debere : *ad evitandam scortationem quisque maritus habere propriam suam uxorem debet ,*

234 DE PRINCÍPIIS
*debet, & quævis uxor proprium suum
maritum. cap. 7. v. 2.*

Quod si aliquis istum conscientie motum in se experiatur, ut ad ejusmodi opera, de quibus hætenus mentionem fecimus, se incitari sentiat: ane adhuc illi liberum erit isti instinctui non obsequi? Respondeo si ita judicet, neque à se impetrare possit, ut credat aliter, tenetur judicio suæ conscientie obsequi; sed nunquam quispiam ita judicat, quin existimet istæc opera omitti non posse sine peccato. Et revera sæpissime circumstantiæ tales sunt, ut si quis eas bene perpendat, reperturus sit non sine gloriæ Dei intertrimento, aut proximi incommodo insigni, ad cujus amolitionem lege charitatis communis tenebatur, opera pietatis & charitatis à se omitti non posse. Neq; objici potest præceptum Christi, de diligendo Deo ex toto animo, atque

atque ex omnibus viribus, & proximum sicut semetipsum : cum his verbis non denotetur intensissimus amoris gradus ; sed sincerus & non fucatus affectus. quod satis liquet. ex locis Scripturæ 1. Regum. 2. v. 4. & 1. Reg. 8. v. 48. & v. 61. quibus in locis Deus imperans veram & non fucatam respicientiam, eâdem phrasi utitur, quâ Christus : at fieri non potest, ut omnes eundem pietatis gradum attingant. Et cum Christus doceat eum insignem charitatis actum editurum, qui suam vitam proximi vitæ post habeat : quo facto ostenditur nos proximum plus diligere, quam nosmetipsos : fieri non potest, ut verba Christi intelligenda aliter sint, quam de sincero & non fucato amore, erga Deum & proximum : ita tamen, ut Dei dilectio, dilectione quâ proximum prosequimur nobis prior & potior esse

esse debeat. Et certe cum Christus majori amore Iohannem & Lazarum sit profecutus; vide *Iohan.* 11. v. 3. & 13. v. 23. quam reliquos Apostolos: sequitur aut Christum in legem prævaricatum fuisse: aut legis verba aliter accipienda esse.

Asseruimus præterea opera charitatis vulgaris, licet ex studio quo quisque studet se conservare oriantur, tamen naturam suam non exuere. unum locum Scripturæ adducam, qui luce clarius nos docebit ejus rei veritatem. dicit Apostolus Paulus *Rom.* 13. v. 5. nos supremæ potestati subiectos esse debere; non tantum propter metum, sed etiam propter conscientiam. at cui dubium est, Magistratus & imperia ab hominibus inventa esse, ut quisque vitam & fortunas in tuto collocare posset? ortum igitur suum habet imperium ex studio, quo quis-

quisque volebat in se bene consulere. hoc tamen nihil impedit, quo minus Apostolus velit nos omnes etiam propter conscientiam Magistratui obsequium præstare : hoc est ex animo, non metu damni, aut amore lucri, quod eodem redit. Ad *Galat. cap. 5. v. 15.* Apostolus manifestè declarat inimicitias, quæ charitatis opera excludunt, in perniciem eorum tendere, qui in iis sese exercent: *Quod si, inquit, alii alios mordetis & devoratis, videte ne alii ab aliis consumamini.* si itaque ad damnum vitandum, inimicitias studendum non sit : ergo ad parandum aliquod commodum, charitati operam dare oportet. Dicit equidem Apostolus *1. Cor. 13. v. 8.* charitati etiam in vita æterna locum futurum ; in qua tamen mutuis auxiliis homines non indigebunt. sed quid mirum, cum nos ipsi agnoscamus neminem, dum

dum explet aliquod charitatis officium, debere respicere ad suum commodum: quemadmodum nemo ideo Magistratui obtemperare debet ut evitet damnum. Affectus itaque charitatis idem futurus est in coelo, qui nunc est in terra, quatenus tunc etiam quicquid proximo gratum futurum arbitramur, id omne prompto studio in eum conferemus: sicut charitas nos omnes ad idem studium in hac vita ducit.

*Probat
narrationem
decori
& indecori
ex circum-
stantiis
tantum
desum-
men-
dam
esse.*

Accedemus nunc ad id, quod ante omnia ulterius ex Sacra scriptura mihi probandum duxi: scilicet quod de peccatis contra naturam & decorem naturalem docuimus: rem enim in odium à malevolis adductum iri mihi dubium non est: quare tanto studiosius oportet omnem calumniam avertere. Dividimus ea peccata in duas classes, quorum quaedam propriè contra naturam fieri dicuntur, alia con-

tra

tra decorem naturalem. Hæc posteriora cum prioribus sub una classe redegimus : quia in iis omnibus impudentia est. De iis, quæ contra naturam propriè fieri dicuntur, talia docuimus, ut à quibusvis facile assensum impetratura sint : quatenus in re ipsa hic à communi sententia non recedimus. si cui demonstratio, quâ illorum peccatorum turpitudinem probare studuimus, minus arideat : ego aliorum industriæ non invidebo, si nobis compendiosiorrem viam demonstrare possint. De aliis peccatis, quibus etiam turpitudine adesse creditur, ea asseruimus, quod horum omnium nihil quicquam in se turpe sit : sed propter circumstantias tantum talia habentur, à quibus turpitudinis notam mutuuntur : à quibus circumstantiis ita nudari possunt, ut si quis tunc horum quicquam committat, contra bonos mores

pee-

peccare non præsumitur. Et ideo
 asserimus pudendorum revelatio-
 nem in casu necessitatis fieri pos-
 se: imo citra peccatum ab iis fie-
 ri, ubi talis consuetudo obtinet,
 ut ab omnibus putetur impuden-
 tiam non adesse. Pari ratione in-
 nixi, diximus nullos gradus na-
 turæ lege prohiberi in matrimo-
 nio: nulla colloquia de rebus ve-
 nereis esse in se impudica; sed
 propter circumstantias tantum.
 Petuntur autem omnes illæ cir-
 cumstantiæ vel à libidine proxi-
 mi, vel ejus dignitate, vel ab æ-
 stimatione propria, in qua unus-
 quisque se tueri debet. cum au-
 tem multa desinant esse libidinis
 incitamenta propter mutatas cir-
 cumstantias, quæ si adfuissent, li-
 bidinem proximi inflammassent,
 meritò talia fieri dicuntur sine
 peccato. deinde cum notæ exter-
 næ, quibus proximo reverentiam
 & honorem exhibemus, varient,
 multa

multa apud gentem unam cum proximi aut sui ipsius probro fiunt, quæ mutatis circumstantiis, hoc vitio carent.

Sed rem sacris Scripturæ textibus probare conabimur. *Iohan. 21. v. 7.* legimus Simonem Petrum cum ad Christum properaret, qui discipulis piscantibus de improvviso intervenerat, sese amiculo induisse; non audens ad Christum nudus propius accedere, qui cum sui ordinis hominibus, cum quibus ipsi magna intercesserat familiaritas, eam libertatem sibi indulgebat. quæ hic ratio fuit, quare in conspectu Christi id facere pudebat, quod coram suis sociis facere, pudor non deterrebat? fuit proculdubio circumstantiarum mutatio; ad fuit aliquid Christo, quod in familiaribus non reperiebatur: & ideo aliquid Christo & sibi debuit Petrus, quod Apostolis præstare

L non

non erat necesse. Dignitas Christi non sinebat corpus nudum, quod inter ejus regionis homines fædum æstimabatur, vestibus non ornatum, quemadmodum etiam inter nos, ipsi ostentari: & studium, quo quisque à se contemptum amoliri studet, edocebat Petrum, non conveniens esse illi infirmitatem suam ostendere, qui hoc potuisset vertere in occasionem contemptus. Et eò reduci debent omnes rationes, quare coram quibusdam quædam agere erubescimus, quæ committere pudor non prohiberet, si alii familiares adessent: loquor de iis rebus, in quibus pudor tantum, non libido, quædam agere vetat. Eadem etiam ratio est, quare in conspectu parentum aut aliorum arctissimâ necessitudine nobis conjunctorum, nonnulla facere vereamur, quorum in aliorum consortio non puderet.

Apo-

Apostolus Paulus I. Cor. 15.

v. 43. dicit *corpus fœdum seri.* at
 quomodo corpus nostrum fœ-
 dum est, quod ad imaginem Dei
 creatum est, & ubique lineamen-
 ta habet, quæ insignia mentis do-
 na nobis repræsentant, cujus ha-
 bitaculum fuit? fœdum itaque
 fuit ex Apostoli sententia, quia
 corpus nudum consideratum, &
 suis ornamentis privatum, fœ-
 dum & decore privatum æstima-
 tur. quemadmodum fœdum æsti-
 matur in publico naturæ requisita
 explere: in secreto autem id agere
 oportet: & licet omnibus constet
 quare aliquis secessum quærat,
 non habetur pro dedecore. & rur-
 sus, quod uni fœdum & turpe esse
 æstimatur, alii propter idem fa-
 ctum similis impudentia non im-
 putatur. multa à viris fiunt sine
 probro, quæ si virgines commit-
 terent, inverecundæ frontis esse
 putarentur. Nequis autem du-

bitet eâ ratione tantum ab Apostolo corpus nostrum foedum appellari : legat aliquis ea, quæ Apostolus dicit in eadem Epistola cap. 12: v. 23. 24. *Et quæ putamus membra corporis maxime esse inhonestæ, iis honorem amplio- rem circumponimus : & quæ sunt in nobis indecora, copiosiores decorem habent : nam quæ sunt in nobis decora, iis decore non est opus ; sed Deus contemperavit corpus, ei cui deerat, copiosiore tributo honore.* hic certè de partibus genitalibus fermo non tantum est ; sed etiam de iis, quas tegere consueverant Corinthii : dicit autem Apostolus eas partes decore naturali destitutas fuisse, & ideo indignis adscititiâ. at quis existimet Apostolum alia ratione motum, iis partibus detraxisse honorem ; nisi quia ex Corinthiorum usu, illæ partes nisi regerentur, etiam ex eorundem sententia foedum aliquem aspectum

etum habere putabantur. & rectè
 quidem Corinthii, usu sic inter
 ipsos obtinente, judicabant: &
 ideo Apostolus dicit illis partibus
 adscitum ornatum etiam à Deo
 additum: quia omnis impuden-
 tia lege Dei prohibetur, & pu-
 dor & reverentia imperatur, quæ
 in revelatione membrorum il-
 lorum, quæ consuetudo inter
 Corinthios conspectui patere ve-
 tuerat, abesse necessariò debebat.
 At quod sciam nemo hactenus in
 illam prolapsus est sententiam, ut
 naturæ dictamen esse crediderit,
 illa omnia membra tegere, quæ
 Corinthii vestibus ornabant. ergo
 consuetudo talem membrorum
 obvelationem introduxit, quia
 corpus in se consideratum humile
 est; *Philipp. 3. 21. Christus transfi-
 gurabit corpus nostrum humile: ut
 conforme fiat ejus corpori glorioso.*
 quid mirum itaque homines mo-
 ratiore facile in istos mores trans-

ire, quibus hominis dignitatem magis magisque extollant? quemadmodum videre licet, eas gentes; quæ præ cæteris decori & honesti studiosæ sunt, istæc signa frequentia in usu habere, quæ ex consuetudine istius gentis, cultioris & moratoris animæ signa sunt.

Rursus idem Apostolus 2. Cor. II. v. 17. sic inquit, *quod dico, non dico secundum Dominum; sed ut desipiens in præfidenti illa gloria-tione.* v. 19 indicat illam gloria-tionem indecentem fore; nisi Corinthii benigniter eam tolerarent: & se quippiam facere, quod fuisset contra bonos mores; nisi prius veniam præfatus fuisset id agendi. Inde sic concludo: si ex concessione proximi aliquid sit licitum, quod, nisi talis juris renunciatio intervenisset, peccatum fuisset, sequitur actiones, quæ propter turpitudinem in peccatorum classe po-

se ponuntur, eam turpitudinem tantum acquirere à circumstantiis : quæ si auferantur, jam amplius eo nomine improbari non possunt. Vsurpavit Apostolus in loco citato consuetudinem, quæ nobis omnibus familiaris est, quasi quid agendum aut dicendum sit, quod fieri vetaret proximi dignitas aut pudor, præfari solemus veniam : & ex consuetudine usitata ille tunc nullam commisit impudentiam : addidi ex consuetudine usitata : nam si unus. aut alter sibi invicem condonent mutuam reverentiam & honorem, extra illas circumstantias, in quibus publica consuetudo voluit posse supersederi, citra impudentiæ notam, mutua veneratione, illi ideo à peccato immunes non sunt : quia consuetudo non pendet à paucis ; sed à tota multitudine, quæ quibusvis & singulis hominibus in certis circumstan-

tiis constitutis, attribuit jus agendi, aut in se aliquid admittendi citra violationem pudoris. quod itaque alicui confertur, aut adimitur ex suffragio totius gentis, id nemo ex privato arbitrio abdicare aut sibi vindicare potest. Si cui itaque constat ex iudicio multitudinis actionem aliquam impudentiæ damnatam iri, illi non licet clam id agere; licet proximus aliquis, cujus æstimationi ex dictamine gentis aliquid debet, de suo jure se cessisse dicat: non potest enim id jus abdicare, quod tota multitudo ei inesse voluit. Et ea causa est, quare nulli in iis regionibus, in quibus consuetudo membra genitalia tecta esse voluit, liceat ea revelare in conspectu alicujus, altero licet consentiente, quando tota gens arbitratur id sine pudoris violatione fieri non posse: rursus tunc licebit citra peccatum, quan-

quando eadem gens consensu tacito existimat id sine verecundiæ læsione fieri posse.

Et jam in aperto est, quare Deus voluerit Adamum & Evam post commissum peccatum, vestibus tegere: & quare iis & posteris liberum non fuerit eas abjicere manente pudore & verecundiâ, quæ Adamo adfuit ad primum conspectum uxoris, post peccatum commissum. Antè commissum peccatum instar puerorum erant, quoad illum pudoris affectum: peccato perpetrato, pudoris affectus animam eorum occupavit, ex quo pudore iudicabant indecens esse genitalibus denudatis incedere: quemadmodum idem iudicium tandem formamus crescentibus annis: & id eo existimaverim nunquam sine gravi scelere morem illum de non tegendis illis partibus apud quasdam gentes introductum

L 5 fuisse:

fuisse: quamvis jam postquam introductus est, sine peccato observetur. Sic facile mihi persuaserim, Deum multa alia semina honestatis indidisse hominum menti, quæ si excolerent, conditionem suam honestiorem & gloriosiore redderent: eaque fortassis exculata à primis parentibus, & iis, qui longa serie nepotum ab iis remoti non fuere: postea tamen ab aliis minus exculata interciderunt, non sine gravi peccato: ut nonnunquam artes & disciplinæ eandem experiuntur fortunam: postea Deum, inter tot alias nationes, gentem Iudaicam sibi in peculiarem possessionem vendicantem, & ad insignem dignitatem evehere studentem, legibus expressis antiquos & pudicos mores revocasse, & multa imperitasse, quæ quidem ex legis naturalis vi non fluunt, insignem tamen morum modestiam comple-

plectuntur. huc potissimum refero gradus in matrimonio prohibitos : leges enim tales cum naturali honestate admodum congruunt : & ideo Theologi non præter rationem urgent iisdem legibus omnes Christianos etiam devinciri : quamvis in eo peccent, quod dictamen legis naturalis esse putent : longè enim differunt lex naturalis, & honestas naturalis : sicut ex supradictis liquet. Christiani itaque cum de iis omnibus ex præscripto Pauli cogitare debeant, quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque iusta, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, in quibuscunque virtus aut laus inest : etiam in contrahendis matrimoniis ea negligere non debent, quæ laudabilem pudoris affectum perficere possunt : sicut parentes negligentes & supinos esse non decet in iis tradendis liberis, quæ

252 DE PRINCIPIS
in posterum mores eorum com-
mendare possunt. Et ea forte fuit
ratio, quare Apostolus incestuo-
sum Corinthium excommuni-
candum censuerit, quatenus do-
ctrina Evangelica jubet eas per-
sonas reverentius à nobis haberi,
quæ tam arctâ necessitudine no-
bis conjunctæ sunt. sed cum ad-
huc incertum sit, quousque leges
gentis Judaicæ, quæ honestum
& decorum spectant, nos Chri-
stianos obligent: tutior responsio
est, jure meritoque istum ince-
stuosum, tam dure & acerbè ha-
bitum ab Apostolo, quia ea per-
petrabat, quæ inter Corinthios
ex consuetudine apud eos intro-
ducta, sine insigni impudentia fie-
ri non poterant. Atque ita spero
tibi, vir Clarissime, satisfactum iri
super iis peccatis, quæ decorem
& honestatem spectant. Pergimus
ad pauca alia, quæ adhuc restant.

Diximus etiam Deum non pos-
se non

se non tamquam injusta aut in-
 detora æstimare, quæcunque ju-
 re naturali humano talia esse pu-
 tantur, cum stante hoc mundi or-
 dine, distinguere non oporteat
 inter jus naturale divinum & hu-
 manum. Hæc nostra sententia eo
 nomine, primò multis probari
 debet, quia longissimè recedit ab
 erronea eorum sententia, qui do-
 cent, multa sub V. T. genti Iudai-
 cæ concessa fuisse, quibus aliquam
 iniquitatem inesse, ratione natu-
 rali duce investigari potuit: Deum
 tamen tam rigidè cum iis agere
 notuisse; sed suâ clementiâ mul-
 ta peccatorum numero exemisse,
 quæ eam notam effugere non po-
 tuissent, si stricto jure agere vo-
 luisset. Si enim nostra sententia
 vera sit: & demonstratio superius
 tradita admittatur, omnis dispu-
 tandi anfa adversariis præcisa est.

Sed rem argumentis probare
 conabimur: Apostolus Paulus ad

L 7 Roma-

*Proba-
 tur jus
 divi-
 num &
 huma-
 num,
 stante
 hoc
 mundi
 ordine,
 coinci-
 dere, &
 ejusdem
 exten-
 sionis
 esse.*

Romanos *cap. I. v. 32.* dicit *gentes scivisse jus Dei*, scil. qui facerent ea peccata, quorum in eo capite mentionem fecit, *morte dignos esse.* non potuerunt id gentes scivisse, nisi simul ipsis constiterit in actionibus illis, quas ibi Apostolus damnat, fuisse malitiam: at quæ ratio gentes edocuit in iis peccatum fuisse, eadem necessariò docet in omnibus, quæcunque jure naturali humano prohibentur peccatum fuisse: alioquin & tunc, & jam, gentes haberent, quod peccatis suis, lege naturali prohibitis, obtendere possent, & suam ignorantiam vertere in peccati excusationem. At Apostolus in loco citato docet gentibus exploratum fuisse ex transgressione legis, Deo jus nasci ad pœnæ inflictionem: ergo reverâ tale jus Deo accedebat: non potuit itaque Deus illud jus abdicasse: alioquin gentes dubiâ ratione inducti, statuif-

tuissent ea omnia Deo improbari, & vindice pœna digna, quæ ipsæ, sanâ ratione motæ, in classe peccatorum ponebant. ergo quæcunque probare possumus committi in legem naturalem humanam, etiam committuntur in legem naturalem divinam stante hoc ordine mundi: alioquin verum non esset, ex singulis peccatis contra legem naturalem humanam commissis, necessariò Deo jus nasci ad inflictionem pœnarum, quod tamen Apostolus certum esse docet ex lege naturali.

Deinde probamus iis omnibus Scripturæ locis, quæ à Deo amoliri student omnem iniquitatem & injustitiam, quam ex tradita aliqua doctrina Deo inesse homines, ratione naturali ducti, putare possent: Spiritus Sanctus ubique innuens rectè de Dei bonitate, sanctitate, justitia &c. homines statuere, quæ ratio naturalis

256 DE PRINCIPIS
ralis de Deo credenda docet. licet enim Deus longè sit jure superior, quâvis creaturâ ; attamen nihil Deo attribuendum est, nisi quod ex illo supremo jure agnito, Deo competit : & illud supremum jus Dei rursus ratione naturali innotescit iis principiis, quæ inter homines juris & æquitatis naturalis fundamenta faciunt. Et ego existimaverim nihil periculosius in religione doceri posse ; quàm dicere multa à Deo fieri in quibus ratio humana nullam æquitatem potest agnoscere : hoc enim concessio, omnis rationalis cultus subvertitur : homines sibi usum sanæ rationis interdicere debent : imo ea agere & credere de Deo tenebuntur, quæ bona & sana ratio credere vetat ; & quibus fidem adhibere non possent, si modo conceptum explicitum de re credenda formare vellent. Et si meritò Pontificiorum sententia
de

de transubstantiatione falsi omnibus suspecta est, quia ea docet quæ mens & ratio humana necessario tamquam impossibilia iudicat: non etiam illi sunt iniqui rerum æstimatores, qui semper in exponendis articulis fidei ad id attendendum putant, nequid doceatur quod contradictionem implicet. at non tantum id se ipsum subvertit, quod in principia physica incurrit; sed quod fundamenta disciplinæ moralis subvertit. Loca autem Scripturæ, quæ juxta principia æquitatis naturalis humanæ Deo æquitatem attribuunt, aut iniquitatem ab ea removent, pene infinita sunt: vide *Rom. 3. v. 3. 4. cap. 9. v. 13. 14. Heb. 6. 17. 2. Chronic. 19. v. 7.* vide etiam *Rom. 2. v. 2. Heb. 6. v. 10.* Plura addere frustra foret, cum passim & ubique in Sacra Scriptura extent.

Et id quod de mendacio statuimus

*Probat-
tur: dari
quadam
menda-
cia, qua
peccato
carent:
quam-
vis ea
impro-
prio
menda-
cia vo-
centur.*

mus in præcedentibus, fortassis apud multos, nisi Scriptura in subsidium vocetur, fidem non inveniet. Diximus id propriè mendacium vocandum, quod in Scriptura damnatur, & inter homines vitio vertitur, quo proximi jus violatur. *Eph. 4. v. 25.* sic ait Apostolus: *itaque abjicientes omne mendacium loquimini veritatem cum proximo: sumus enim alii aliorum membra.* reddit rationem Apostolus quare à mendacio abstinendum sit, quia scilicet alii aliorum membra sumus: & ideo in bonum, commune totius corporis consulere debemus; non autem quisque sua privata compendia quærere in fraudem proximi sui. si quis itaque mendacio id efficiat, ex quo injuria nulla oriatur proximo, ei dictum aut factum contra animi sensum, quo proximo imponitur, in peccatum imputandum non est. quoties autem proximi
jus

jus tali simulatione violatur, licet
 summum inde ad ipsum redeat
 commodum, qui erroris causa ex-
 titit, fraudis & mendacii etiam
 notam effugere non potest: ne-
 quis putet nos hic aliquod patro-
 cinium commodare velle men-
 daciis officiosis. nam si quædam
 mendacia officiosa vitio careant,
 non ideo certè est, quia ea verte-
 runt in commodum illius qui iis
 circumventus est; sed quia ita
 tempestivè iis usus est amicus, ut
 citra alterius injuriam ea potuerit
 adhibere. Si dicas semper proxi-
 mo injuriam fieri, quia nemo ul-
 tro sibi imponi vult, & ideo u-
 nusquisque declarat se amico suo
 id juris nunquam concedere, ut
 is suo judicio reputans quid no-
 bis ex usu sit, per fraudem nos
 inducat ad id agendum, ad quod
 per veram speciem adduci non
 potuissemus: resp. primò, quàm
 multæ sunt personæ, quæ propriè
 lo-

loquendo nihil juris immediatè in se continent, ut sunt infantes, amentes &c. quorum tutela, & æstimatio quæ eorum commoda spectat, aliis commissa est, qui tamen illam curam commodè explere non possunt, nisi multa fieri imperent per qualemcunque eorum voluntatem, quorum custodiam susceperere: & ideo tales jure fraudibus innoxiiis talium animum inducunt ad ea agenda, ad quæ nunquam, si vera rerum facies oblata fuisset, devenissent. Quis crediderit illum se peccati reum facere, qui furiosi turbatum animum fictis promissis ad quietem componere studet? aut qui medicatam potionem, quam infans haurire detrectat, gratam esse futuram infanti persuadere conatur, aut re grata poculi labra oblinet? res enim eodem redit, si verbis siue factis alicui fallaciam struas. Deinde multi casus eve-

eveniunt, in quibus aliquis merito jure suo cessisse videtur, aut ipsi usus juris pro tempore, ex jure & æquo impeditur: sicut in prioribus tale exemplum adduximus. Neque periculum est ne quispiam hic plus licentiæ quàm par est in proximi damnum usurpet: cum facile innotescat ex communi civium consensu, quantum quisque ea in re sibi indulgere debeat: & in proclivi mihi esset ex nostris principiis determinare limites, intra quos unusquisque se continere debet: quemadmodum in moderamine inculpatae tutelæ Magistratus facile judicat, an is qui noxam depulit cum proximi internicione, justos limites prætergressus sit, intra quos publica potestas privatum quemque coërcuit.

Deinde si quodvis dictum, aut factum, proximum per se in fraudem inducens, mendacii notâ traducen-

262 DE PRINCIPIS
ducendum sit : nescio quo pacto illa loca Scripturæ exponi debeant, quæ docent Deum non raro hominum oculis falsa pro veris objecisse, à quo errore homo sese cavere non potuit. vide *Johan. 20. 14. Luca 24. v. 15. 16.* iis in locis dici non potest illos homines sibimet imposuisse, aut de objecto judicium protulisse, à quo temperare debebant : nam alioquin judicio sensuum fidentium non esset : neque negari potest, illos in errorem perductos falsâ illâ specie, ac tantundem factum fuisse, quasi aliquis per præstigia aliis technam & fraudem innoxiam machinatus esset. attamen nemo dixerit in illis actibus aliquid fraudis contineri, quæ lege Dei damnata sit. Si autem vox è coelo clamasset species illas veras esse, quas tamen fictas fuisse eventus docuit, mendacio nunquam vacasset tale oraculum : idque

que ideo, quia ea voce declarasset
 Deus se nolle hâc in re supremo
 suo jure uti, quo nonnunquam
 hominibus imponere potest sine
 veritatis suo detrimento. Si enim
 in talibus circumstantiis prolata
 sententia exitu suo carere posset,
 Deus verax non esset, & actum
 esset de omni religione, & ideo
 est quare Deus sine veritatis &
 justitiæ suæ læsione, ejusmodi sub-
 dititia imagine & ficta specie ho-
 mines nonnunquam illudere pot-
 est: perpetuâ tamen ludificatione
 in omnibus homines circumage-
 re sine abnegatione sui ipsius non
 potest: nequis existimet ideo om-
 ne judicium sensuum in du-
 bium vocandum esse, & incertum
 esse credat, cum Deus, non semel
 hominibus falsa specie illuserit,
 num etiam eodem jure tunc u-
 tatur, cum aliquid credendum
 nobis proponit. nam si Magistra-
 tus sine dignitatis & veritatis suæ
 im-

imminutione, aut subditorum injuria, falsum nonnunquam spargere potest rumorem: non sequitur eundem perpetuò id agere in rebus singulis, & populum profu & oblectamento habere posse. sed hæc parcè tantum delibanda hîc sunt, planior discussio alii loco debetur.

Adhuc unum locum adducemus. in Evangelio Iohannis *cap. 6. v. 5.* sic inquit Christus Philippo, *unde ememus panes ut ipsi vescantur?* addit Evangelista Christum hoc dixisse, ut Philippum tentaret. nemo non videt hæc verba esse signa viri dubitantis & pendens animi: & sic ea accipi voluit à Philippo Christus: cui tamen jam decretum erat, quid ageret. hic certè fallacia aliqua innoxia verbis Christi continebatur, & contra animi sui sensum & mentem loquebatur; peccato tamen caruit: quia sine læsione
 juris

juris proximi ad aliquid respondendum eum inducere voluit Christus : quale responsum expectare non potuisset, si consilium suum latens aperuisset.

Diximus præterea cuivis licuisse in statu primævo totum universum sibi vindicare, & omnes homines uno imperio premere, si aliquis id sibi expedire judicasset. Quintum decalogi præceptum jubet liberos obedientiam præstare parentibus : ergo vi istius præcepti Adamus in omnes nepotes imperium habebat. in liberos, immediatè ex se oriundos, tale jus habuisse, nemini dubium esse potest : in nepotes tantum juris habuit, quantum sibi reservavit in filios. si enim judicasset sibi expedire, liberos acerbè & duriter sub conditione servili retinere potuisset : atque adeo omnes à se oriundi, vel longissima serie, in eandem servitutem nati fuissent.

*Probat-
tur, cui-
vis in
statu
prima-
vo lici-
tum
fuisse
totum
universum
subi-
gere.*

M Fin-

Fingamus Adamum isto jure usum fuisse, & vitam suam in multa secula produxisse, & ejus posteros, ipso vivente, per totum universum sparsos, omnia mundi loca coloniis obsedisse: hinc habebimus unum totius universi dominum, qui sine ulla prævaricatione in Dei legem, totum universum ejusque incolas sub jugum misit. non itaque repugnat justitiæ, unum aliquem in totum universum & super omnes imperium suum extendere.

Iubet lex Dei me diligere proximum, sicut memetipsum, ita ut etiam secundum legem Evangelicam unusquisque sibi sit proximus, neque teneatur sub tam dura lege ei succurrere, per quam sibi ipsi acerbam conditionem paratam videt. Fingamus jam rursus Adamum suos posteros emancipasse, nihilque juris sibi in eos reservasse præter reve-
ren-

rentiam paternam sibi debitam :
 finge idem institutum secutos
 esse omnes nepotes : eosque tam-
 quam sui juris considera , & nul-
 lis omnino pactioibus inter se
 devinctos ; non debent illi ex
 præscripto legis sibi invicem alia
 mutua officia , quàm quæ lege
 charitatis imperantur. at quem-
 admodum in legem illam is præ-
 varicator non est , qui possessio-
 nem rerum sibi reservans , gratuitâ
 benevolentia proximi paupertatem
 sublevat : aut qui modis om-
 nibus legitimis totius orbis di-
 vitias per mercaturam in suam
 urbem confluentem facit : licet aliter
 evenire non possit quin reliquo-
 rum deterior inde fiat conditio :
 aut sicut , quando necessitas duas
 nationes ad bellum ab utraque
 parte justum compellit , ea na-
 tio quæ bello superior est , non
 peccat , si devictæ genti duras le-
 ges imponat : quas tamen neces-

sarias reputat ad reipublicæ suæ fundatum statum tuendum : sic pari jure is à tyrannide liber erit , qui nihil proximo suo præter communia charitatis officia debens , ea in proximum usurpat , quæ salutis & conservacioni conducere , & beatiorum suum statum reddere posse putat. Has rationes & argumenta ulterius non deducam , cum in præcedentibus etiam earum sit facta mentio.

Atque ita huic epistolæ finem impono : tulit me longius tibi satisfaciendi , meaque probandi ardor. Si voti metam attigero , & opinionem meam à noxio errore , atque Clarissimi Hobbæi æstimationem à turpi nota vindicaverim , qui jam incipiebat venire in dubium de nomine suo , præpostero quorundam zelo , non poenitebit suscepti laboris : si ex-cidam scopum , conservabit me in tranquillitatis sede conscientia
mea

IUSTI ET DECORI. 269
mea, quâ unico veritatis investi-
gandæ amore, & studio eam in a-
perto ponendi, me ad scribendum
animum appulisse scio : quæ cum
nemini fraudi esse debeant, non
est quod metuam, aut hanc epi-
stolam tibi minus gratam, aut mi-
hi ignominiosam futuram. Vale.

FINIS.

CAPP

CAPITA RERVM,

Quæ præcipue in hoc libello ad
Examen vocantur.

F undamenta quarumlibet legum e- runtur	Pag. 14
Quomodo opera charitatis legi naturali subsunt	25
Quomodo cognosci poterit quis cujusque rei naturalis & legitimus sit usus	38
	& 89
Quomodo investigentur ratione peccata, qua contra naturam fieri dicuntur	42
Polygamia, concubinatus, incestus, pu- dendorum revelatio, non sunt con- tra legem naturalem	49 & 238
Consensu moratiorum gentium standum non est in controversiis de aquo, & justo	56
Nulli dantur instinctus naturales: aut notiones communes in hominis mente, quibus bonum à malo distinguitur	73
De peccato originali	82
De peccatis, qua contra hominis digni- tatem committuntur	89
Mendacium officiosum semper peccatum non est	95 & 258
De peccatis, qua contra proximum com- mittuntur	98
	In

<i>In statu primo singuli totius universi domini sunt, hominibus scil. exceptis</i>	100
<i>Homo non tenetur pro proximo mortem obire : neque pro patria</i>	123
<i>Quid sit causa per se, quid causa per ac- cidens in moralibus</i>	128
<i>De Iure Magistratus</i>	134
<i>Habitus morales mali jure puniri non possunt</i>	165
<i>Quomodo investigentur gradus peccato- rum</i>	177
<i>Quomodo investiganda poena peccatis debita</i>	180
<i>Nullus propter pulchritudinem virtutis teneretur virtutem sectari ; si nullum aliud inde sibi polliceri possit commo- dum</i>	213
<i>Dantur actiones indifferentis natura, nec bonitatis nec malitia moralis par- ticipes</i>	223
<i>Ius naturale humanum, & divinum stante hoc mundi ordine iisdem termi- nis includuntur.</i>	253

FINIS.

